

Clypevs Theologiæ Thomisticæ

Continens Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate; de Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Parisiis, 1669

Disp. VI. De modo quo voluntas movetur

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77355](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77355)

supplet vices alicujus causæ creatæ, sed gerit A
munus causæ primæ, & motoris generalis.

Objicies tertio, & simul instabis contra
præcedentem solutionem. Homo potest peccare
in primo instanti usûs rationis: Ergo non
mouetur specialiter à Deo ad primam intentionem
finis, quam elicit initio vitæ moralis.
Consequentia patet, aliàs peccatum refunde-
retur in Deum; hac enim ratione probant
Thomistæ cum S. Doctore 1. p. quæst. 63. art.
5. Angelos non potuisse peccare in primo in-
stanti creationis, quia cum Deus specialiter
moueat ad primam operationem, peccatum
Deo ut auctori aut motori speciali tribueretur.
Antecedens verò probatur ex D. Thoma infra
quæst. 89. art. 6. ubi docet peccatum originale
nusquam posse cum solo veniali reperiri: quia
si homo in primo instanti usûs rationis conver-
tatur in Deum, justificabitur à peccato origi-
nali; si verò non convertatur, peccabit mor-
taliter; primum enim quod occurrit homini at-
tingenti usum rationis, est bene disponere de
seipso.

32. Respondeo, distinguendo Antecedens: homo
potest peccare in primo instanti usûs rationis,
si intelligatur de primo instanti initiatio at-
tingenti usûs rationis, nego Antecedens: si de
terminativo, concedo Antecedens, & nego
Consequentiam.

Explicatur solutio: Homo non incipit attingere
usum rationis in unico instanti physico,
sed in aliqua morula temporis, longiori aut
breviori, secundum quod fuerit subtilioris aut
tardioris ingenij: cujus ratio est, quia non
attingit usum rationis, nisi per discursum forma-
lem, procedendo de cognitione confusa & in
communi ad distinctam; & quia omnis tempo-
ris morula terminatur duobus instantibus, &
ab uno eorum incipit per ultimum non esse, in
alio verò consummatur sive completur per pri-
mum non esse, cum dicitur hominem posse pec-
care in primo instanti usûs rationis, hoc non
debet intelligi de primo instanti illius morulæ,
quod dicitur instans initiativum attingentiæ
usûs rationis (in eo enim homo se habet sicut
Angelus in instanti creationis, quia ejus intel-
lectus applicatur à Deo ad primum dictamen
rectum, ex quo infallibiliter sequitur primum
actus rectus voluntatis) sed de alio instanti ter-
minativo illius; quia cum tunc voluntas sup-
ponatur in actu per actum quem ex speciali
Dei motione elicit, potest per consilium &
deliberationem se applicare ad illud quod vo-
luerit, & consequenter peccare, convertendo
se ad bonum utile vel delectabile dissonum ra-
tioni: sicut Angelus in secundo instanti crea-
tionis peccare potuit, & de facto peccavit,
inordinate appetendo propriam excellentiam;
quia tunc plene potuit deliberare & se mo-
vere.

DISPUTATIO VI.

De Modo quo voluntas movetur.

Ad questionem 10. Divi Thoma.

DUO sunt tantum principia interna à
quibus voluntas movetur, intellectus
scilicet & appetitus, ut constat ex supra
dictis; & unum extrinsecum, nempe Deus, qui
cum solus sit auctor voluntatis creatæ, & bonum
universale, solus eam movere ac intrinsecè im-
mutare potest, ut docet S. Thomas qu. præce-
denti ar. 6. unde ut plene & perfecte modum quo
voluntas movetur explicemus, declarandum est,
quomodo à tribus illis principiis moveatur?

ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum intellectus per propositionem ob-
jecti moveat voluntatem in genere
causæ efficientis?*

AFFIRMANT Caietanus, Conradus, Me-
dina, & alij ex nostris Thomistis: negant
verò Capreolus, Ferrariensis, Bannez, & alij.

S. I.

Duplici conclusione difficultas resolvitur.

DICO primò: Objectum apprehensum, aut
intellectus per apprehensionem objecti,
non movet proprie physicè seu effectivè volun-
tatem.

Probatur primò ex D. Thoma hic qu. 9. art. 1.
ubi dicit: *Objectum movet, determinando actum
ad modum principij formalis.* Et 1. contra Gentes
cap. 72. *Intellectus non secundum modum causæ
efficientis & moventis, sed secundum modum
causæ finalis movet voluntatem, proponendo ei
suum objectum, quod est finis.* Item 1. p. qu. 82.
art. 4. sic ait: *Aliquid dicitur movere dupliciter;
uno modo per modum finis.... & hoc modo
intellectus movet voluntatem.... alio modo per
modum agentis, sicut alterans movet alteratum,
& impellens movet impulsivè: & hoc modo vo-
luntas movet intellectum. & omnes anime vires.*
Ergo ex D. Thoma intellectus, seu objectum
cognitum, non movet voluntatem in genere
causæ efficientis, sed solum in genere causæ fi-
nalis & formalis extrinsecæ.

Respondent Caietanus & Conradus, D. Thoma
solum velle quòd objectum ut cogni-
tum non sit causa efficiens ut quod volitionis,
sicut voluntas est causa efficiens ut quod
intellectionis, quatenus applicat intellectum
ad intelligendum; non tamen negare quod sit
causa efficiens ut quo, tanquam ratio agendi,
ultimò complens & determinans voluntatem
ad producendam volitionem, quantum ad ra-
tionem specificam; quod posterius ipsi solum
intendunt.

Sed contra: D. Thomas 1. p. quæst. 27. art. 4.
docet intellectum ex se non esse constitutum
in actu primo, ideoque indigere aliquo extrin-
seco, nempe specie, quâ compleatur, & in actu

primo constituitur; voluntatem verò ex seipsa A esse in actu primo ad volendum, nec egere aliquo extrinseco: Ergo juxta D. Thomam, objectum non solum non est causa efficiens ut quod respectu volitionis, sed nec etiam ratio agendi, & principium quo simul cum voluntate ad volitionem concurrans, ut magis patebit ex dicendis in ultima probatione.

Addo quod, si objectum cognitum concurreret ad volitionem ut principium quò, & ratio agendi, intellectus ad illam concurreret ut principium quod, eo modo quo voluntas applicando intellectum concurrat ad intellectionem: Sed D. Thomas locis citatis negat intellectum concurrere ad volitionem effectivè, sicut voluntas B concurrat ad intellectionem: Ergo sentit objectum cognitum non concurrere ad volitionem ut rationem agendi, & principium effectivum ut quo.

4. Probatür secundò conclusio ratione: Duæ potentie non possunt se invicem movere in eodem genere causæ; sic enim essent simul causa & causatum, priores & posteriores in eodem genere causæ, quod repugnat: Sed voluntas est principium movens efficienter intellectum, cum ipsum applicet ad agendum, ut vidimus disputatione precedenti: Ergo intellectus non potest movere voluntatem in genere causæ efficientis, sed solum in genere causæ formalis & finalis. Unde D. Thomas 1. p. quæst. 82. art. 4. objicit sibi secundo loco: *Movens non movetur à moto, nisi forè per accidens: Sed intellectus movet voluntatem..... Ergo non movetur à voluntate.* Cui argumento respondet, quod intellectus alio modo movet voluntatem, quam voluntas intellectum, ut jam dictum est, in corpore scilicet articuli, ubi (ut supra vidimus) docet intellectum movere voluntatem per modum finis, quia movet ostendendo ei bonum, quod eam allicit ad sui amorem; voluntatem verò intellectum movere per modum agentis & impellentis, quia ipsum applicat ad agendum.

5. Respondent aliqui, nullam esse repugnantiam quod voluntas & intellectus se moveant ad invicem in eodem genere causæ efficientis, quia se diversimodè movent; nam intellectus movet efficienter voluntatem, quantum ad specificationem; voluntas autem movet intellectum, quoad exercitium.

Sed præterquam quod hæc responsio non est conformis menti S. Doctoris, qui ut ostendimus, ab hac difficultate non aliter se expedit, quam recurrendo ad diversa genera motionis & causalitatis, facile potest confutari. Impossibile enim est quod idem respectu ejusdem, etiam secundum diversas rationes, simul sit causa & effectus in eodem genere causæ verè efficientis: Ergo repugnat quod intellectus & voluntas se moveant adinvicem in genere causæ efficientis, quamvis intellectus moveat quoad specificationem, & voluntas quantum ad exercitium. Consequentia patet, Antecedens probatur. Causa efficiens, in quantum hujusmodi, est simpliciter prior quam ejus effectus, quia unumquodque operatur in quantum est actu: Ergo esse ejusdem causæ efficientis nullo modo potest à suo effectu produci aut pendere in genere causæ efficientis; quod enim jam est in suo esse constitutum, non potest efficienter ab alio produci, aliàs bis produceretur, quod non est possibile.

Tom. III.

Tertiò suadetür conclusio: Appetitus naturalis lapidis v. g. fertur in suum finem, id est in centrum, sine hoc quod centrum moveat effectivè lapidem, sed effectivè movetur à suo generante ut principio quod, à gravitate autem ut principio quo instrumentali: Ergo similiter appetitus elicitus non movebitur à fine & objecto efficienter, sed finaliter & specificativè; in hoc enim non apparet discrimen inter appetitum elicitum & naturalem.

Denique probari potest conclusio ratione fundamentali. Si objectum cognitum simul cum voluntate effectivè ad volitionem concurreret, maximè in ratione principij quò, seu ut ratio agendi, sicut species intelligibilis simul cum intellectu concurrat ad intellectionem: Sed non potest concurrere per modum principij quò ad actus voluntatis: Ergo non concurrat effectivè ad volitionem. Major est præcipuum fundamentum adversæ sententiæ. Minor autem sic ostenditur: Principium quò seu ratio agendi est intrinseca potentie seu agentis, ut inductione patet; nam calor qui est principium quò calefaciendi, est intrinsecus igni; potentia generativa generanti; & species impressa, quæ est principium quò intellectionis, in intellectu recipitur: Atqui objectum cognitum non afficit intrinsecè voluntatem, nec in ea recipitur, sed in intellectu, mediante specie intelligibili: Ergo non potest concurrere per modum principij quò ad volitionem, sed solum ad intellectionem, & productionem verbi.

Confirmatur: Illud est ratio agendi, cui terminus per actionem productus assimilatur: Sed terminus productus per intellectionem, scilicet verbum, assimilatur objecto, cum sit ejus similitudo formalis; terminus autem productus per volitionem, non assimilatur objecto, sed magis ipsi voluntati; cum ille nihil aliud sit quam impulsus & inclinatio actualis in objectum, sicut voluntas est inclinatio in actu primo: Ergo objectum est ratio agendi respectu intellectus, non autem respectu voluntatis.

Respondent Adversarij, objectum cognitum, etiamsi non afficiat intrinsecè voluntatem, nec in ea subiectetur, posse efficienter concurrere ad ejus actus, per modum principij quò, & illi esse rationem agendi; quia non requiritur formam & rationem agendi, esse conjunctam cum potentia operativa, dummodo sit in eadem essentia animæ.

Sed contra: Non solum principium radicale & remotum debet intrinsecè compleri, sed etiam proximum, quando est impotens & incompletum in actu primo; propterea siquidem non solum datur gratia in anima, sed etiam habitus supernaturales in intellectu & voluntate ponuntur, ut possint elicere actus supernaturales: Sed voluntas est impotens ad operandum, seu ad attingendum rationem specificam suæ operationis; completur verò per objectum, ut volunt Adversarij: Ergo objectum debet esse intrinsecum voluntati, & non solum essentia animæ.

Confirmatur: Quod est impotens, non potest fieri potens, nisi intrinsecè mutetur; quia denominatio potentis est intrinseca, unde necessariò debet peti à forma intrinseca: ex quo principio probant communiter Thomistæ necessitatem præmotionis ad operandum, luminis gloriæ ad videndum Deum, motionis in instrumento ad effectum causæ principalis producen-

T ij

6.

7.

8.

9.

10.

11.

11. Ergo si voluntas de se sit impotens ad attingendam rationem specificam suarum operationum, ut fiat intrinsicè potens, debet intrinsicè mutari, & per consequens id quod est illi ratio agendi, debet ipsi esse intrinsicum, & in ea immediatè recipi, & non solum remotè & mediatè.

12. Dixi autem, in conclusione, intellectum non movere propriè physicè voluntatem, seu vera & reali efficientia physica, quia cum hoc stat quòd aliquo modo dicatur eam activè movere: sicut enim rationem causæ materialis non solum habet id quod aliquid in se recipit, sed etiam illud omne quod per modum conditionis aut dispositionis conducit ad receptionem; ita etiam non solum quod per veram actionem influit in aliquem effectum, habet rationem causæ efficientis; sed etiam quicquid ad efficiendum conducit per modum conditionis, vel dispositionis, aut huiusmodi, ad ejsdem genus causæ reducitur: & sic non mirum si actum intellectus proponentem objectum voluntati, & media objecti propositione eam ad speciem actus determinantem, asseramus esse quodammodo principium activum actus voluntatis; quia licet per veram actionem in eam non influat, conducit tamen ad hoc ut eliciatur à voluntate.

13. Dico secundò: Objectum apprehensum, aut intellectum, per apprehensionem objecti, movere voluntatem in genere causæ finalis, & formalis extrinsecæ. Ita D. Thomas locis suprà relatis, & alij Theologi communiter.

Probatur prima pars: Objectum propositum movet voluntatem, in quantum est bonum: Ergo in eo genere causæ movet, in quo bonitas potest movere: Sed bonitas movet in genere causæ finalis, alliciendo appetitum ad sui amorem & desiderium: Ergo & objectum apprehensum.

Secunda etiam pars suadetur: Cùm voluntas ex se sit indifferens & indeterminata ad eliciendum actum huius vel illius speciei, v. g. actum amoris vel odij, fugæ vel desiderij; ut hunc potius quàm illum producat, indiget aliquà formà quæ extrinsecè determinetur: Sed talis forma extrinsecæ, nulla alia esse potest, quàm objectum propositum ab intellectu: Ergo objectum cognitum movet & determinat voluntatem in genere causæ formalis extrinsecæ. Unde Divus Thomas infrà qu. 18. art. 2. ad 2. sic ait: *Objectum non est materia ex qua, sed materia circa quam; & habet quodammodo rationem formæ, in quantum dat speciem.*

S. I I.

Solvuntur objectiones.

14. **C**ONTRA primam conclusionem objici solent plura S. Doctoris testimonia, quibus videtur asserere objectum cognitum activè influere in volitionem: Nam infrà qu. 22. art. 3. ad 2. ait: *Objectum appetitus intellectivi esse magis activum, quàm objectum appetitus sensitivi.* Et 1. p. qu. 82. art. 3. ad 2. *Intellectus est prior voluntate, sicut motum mobili, & activum passivo; bonum enim intellectum movet voluntatem.* Et qu. 80. art. 2. dicit, *Potentiam appetitivam esse potentiam passivam, qua nata est moveri ab objecto apprehenso.* His addi potest celebre illud Commentatoris effatum 3. de anima textu 55.

A quò asserit balneum extra animam movere vires sensitivas (visum scilicet & tactum) sed balneum intra animam, esse *agens desiderium.*

15. Pro huius argumenti solutione advertendum est, quod quamvis activum & agere propriè & strictè dicantur solum de causa efficiente, tamen sæpe confunduntur cum aliis causis, & qualibet causa dicitur agere suo modo; ut notavit S. Thomas quæst. 22. de verit. art. 12. & 1. p. qu. 48. art. 1. ad 4. ubi ait, quod agere tribus modis accipi potest, primò formaliter, ut cùm albedo facit album; secundò efficienter, ut cùm pictor facit tabellam; tertio finaliter, sicut finis dicitur efficere, movendo efficientem. Cùm ergo D. Thomas asserit bonum apprehensum esse activum respectu voluntatis, & Commentator, ait balneum intra animam esse *agens desiderium*, loquuntur in hac ampla significatione, quæ agere vel activum dicitur de quolibet genere causæ, & intelligi debent de causalitate activa lato modo sumpta, & prout comprehendit motionem finalem & formalem extrinsecam, aut de efficientia morali. Similiter cùm S. Doctor appellat voluntatem potentiam passivam, quæ nata est moveri ab objecto, loquitur de passione metaphorica, correspondente causalitati finis, quæ dicitur actio seu motio metaphorica. Unde quæst. 22. de veritate art. 12. tertio loco sibi objicit: *Omnis potentia passiva movetur à suo objecto: Sed voluntas est potentia passiva, est enim appetitus movens motum, ut dicitur 3. de anima. Ergo movetur à suo objecto; sed objectum ejus est bonum intellectum: ergo intellectus movet voluntatem.* Cui argumento respondet, quod ratio illa ostendit quod intellectus movet per modum finis; hoc enim modo se habet bonum apprehensum ad voluntatem.

16. Objicies secundo: Verbum in Divinis influit activè propriè in amorem, nam Spiritus Sanctus procedit activè à Filio secundum fidem; unde D. Thomas 1. p. qu. 43. art. 5. ad 2. *Filius est verbum, non qualescumque, sed spirans amorem:* Ergo etiam in nobis verbum seu conceptio intellectus effectivè spirat amorem in voluntate. Consequentia probatur: Tum quia Theologi 1. p. qu. 36. art. 2. ex eo probant cum S. Thomas, Spiritum Sanctum procedere à Filio, quia est de ratione amoris ut sic, activè procedere à verbo: Tum etiam, quia Verbum Divinum est per se subsistens, creatum verò est accidens: subsistentia autem addita causæ, non variat genus causalitatis, quamvis variet causandi modum; nam si calor subsisteret sine limitativo, nihilominus activè calefaceret, uti modò, quamvis tunc operaretur ut quod, ex eo quòd esset subsistens, nunc verò solum sit agens ut quo: Ergo si Verbum in Divinis activè influat ut principium quod in amorem, debet etiam in creatis activè in eum influere, saltem ut principium quòd.

17. Respondeo concessio Antecedente, negando Consequentiam: nam quia de ratione amoris est quodammodo activè, saltem lato modo, procedere à verbo, ut suprà diximus, Verbum Divinum elevans omnes conditiones verbi ad esse perfectissimum, ex eo quòd sit subsistens & infinitum, habet activè influere propriè & ut quod in amorem. Ex quo patet ad utramque probationem: infinitas namque & subsistentia non variant genus causæ quod convenit verbo, sed illud elevat ad summum perfectionis gra-

dum; unde cum in verbo creato sit imperfectissimè ratio principij activi amoris, oportet quod perfectissimè reperiat in Verbo Divino.

Addo, ex eo quòd Verbum Divinum per se subsistat, sequi quod habeat ordinem originis cum Spiritu Sancto; quem ordinem non haberet, nisi esset principium productivum illius: verbum autem creatum non habet hunc ordinem cum amore. Item Verbum Divinum, cum sit infinitum, & Patri consubstantiale, habet eandem voluntatem, & per consequens eandem virtutem spiritivam, quam Pater; quod non habet verbum creatum: & ideo non mirum, si illud sit principium productivum amoris, non verò istud. Unde

Secundò responderi potest, quod licet subsistentia ut sic non variet genus causandi vel influendi, benè tamen subsistentia, quatenus est divina, & infinita: nam sicut facit Verbum Divinum personam Patri coequalem & consubstantialem, ita facit ut unà cum illo activè producat amorem personalem.

18. Objicies tertio: Voluntas sæpè rapitur efficacissime à bono apprehenso, & in illud fertur necessariò, ut patet in motibus primò-primis, & in amore beatifico: At hæc necessitas nequit intelligi absque effectiva motione: Ergo voluntas activè movetur ab objecto.

Respondeo concessa Majori, negando Minorem: nam sicut ignis applicatus combustibili necessariò comburit, non ex eo quòd moveatur efficienter à combustibili, sed à determinatione suæ naturæ; ita voluntas necessariò rapitur in objectum sibi propositum sine indifferentia, ex sola naturali inclinatione & determinatione suæ naturæ, non verò ex eo quòd effectivè & quoad exercitium à tali objecto moveatur.

19. Objicies quartò: Imperium est actus intellectus, cum sit quædam enuntiatio & locutio: Sed illud effectivè movet voluntatem, & alias potentias inferiores, cum illæ non applicentur ad agendum, nisi per actum imperij, ut infra declarabitur: Ergo intellectus effectivè movet voluntatem.

Respondeo, imperium esse actum intellectus, non simpliciter & absolute, sed ut moti à voluntate, & ex voluntate præsupposita procedentis; quare licet effectivè moveat voluntatem & alias potentias inferiores, hoc tamen non habet ex propria virtute, sed in vi actus præcedentis voluntatis, virtualiter in eo remanentis: nos autem hîc loquimur de intellectu secundum se, non autem secundum id quod participat à voluntate.

20. Objicies ultimò, & est præcipuum adversæ sententiæ fundamentum: Quamvis voluntas ex se sit sufficienter in actu, quoad exercitium sui actus, quia ipsa est primum movens quoad exercitium, non est tamen sufficienter ex se in actu quoad specificationem sui actus; aliàs omnes actus ipsius essent ejusdem speciei, sicut ipsa unius est naturæ; eo proportionali modo, quo omnes actus caloris sunt ejusdem speciei, quia calor ex se est determinatus quoad specificationem suæ actionis: Oportet ergo quod detur aliud principium, quod cum ipsa voluntate causet specificationem actus: Sed hoc non potest esse aliud, quàm ipsum objectum, ut actu intellectum, sive ut existens in intellectu in ratione termini intellectiois: Ergo illud activè ad specificationem actuum voluntatis concurrat.

A Huic argumento, quod in hoc certamine veluti Achilles est, respondetur negando Antecedens: voluntas enim habet vim completam nedum ad substantiam suorum actuum, sed etiam ad rationem specificam illorum, vel ex se, vel ex habitibus aut donis ipsi superadditis, tam in ordine naturali, quàm supernaturali; & ideo ex parte objecti, seu intellectus proponentis objectum, non requiritur activus influxus, sed solum finalis, objectivus, & formalis. Unde S. Thomas 1. p. qu. 27. art. 4. ait: *Hæc est differentia inter intellectum & voluntatem, quod intellectus sit in actu per hoc quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem: voluntas autem sit in actu, non per hoc quod aliqua similitudo voliti sit in voluntate, sed ex hoc quod voluntas habet quandam inclinationem in rem volitam.* Quibus verbis apertè declarat, quod cum cognitio fiat per assimilationem potentie cum objecto, & sit veluti quidam partus intellectualis, ex objecto & potentia, ut ex viro & femina procedens, debet activè procedere ab objecto, intra potentiam cognoscentem, ratione speciei intelligibilis, existente: volitio autem, cum sit inclinatio actualis & tendentia in objectum, non verò partus illius, non pendet ab objecto ut à principio effectivo ut quo, sed solum tanquam à termino in quem tendit, vel tanquam à forma extrinseca à qua specificatur.

B Unde non sequitur omnes actus voluntatis esse ejusdem speciei: Tum quia voluntas comparatur ad suas operationes per modum causæ æquivocæ, quæ licet sit unius speciei, potest tamen effectus speciei diversos producere, sicut lux, sol, cælum, & similia causant effectus speciei diversos: Tum etiam, quia ut actus sint ejusdem speciei, non sufficit eos produci ab eadem causa, sed etiam requiritur ut sit eadem forma specificans; motus enim sursum & deorsum, etiam si aliquando ab eodem motore fiant, specie distinguuntur, quia diversos habent terminos à quibus formaliter specificantur: non est autem omnium actuum voluntatis eadem forma specificans, sed diversa, secundum diversitatem objectorum in quæ tendit, & à quibus (ut supra ostendimus) ut à formis extrinsecè specificantibus dependet.

C Ex dictis inferes, voluntatem non moveri ab appetitu sensitivo physicè & effectivè, sed tantum moraliter & objectivè. Nam, ut disp. præcedenti art. 1. ostendimus, appetitus sensitivus non movet voluntatem directè & immediatè (cum sit materialis, & objectum ejus sit bonum apprehensum per sensum) sed indirectè tantum & mediatè, quatenus scilicet ex affectu ipsius disponitur homo, ut aliquod objectum videatur ei conveniens, si sit conforme illi affectui, vel disconveniens, si sit contrarium; unde movet voluntatem mediante solum iudicio intellectus, cui objectum ut conveniens vel disconveniens repræsentat: Ergo si iudicium rationis non moveat voluntatem physicè & effectivè, sed moraliter tantum & objectivè, à fortiori appetitus sensitivus illam physicè & activè movere non poterit.

D Ex dictis inferes, voluntatem non moveri ab appetitu sensitivo physicè & effectivè, sed tantum moraliter & objectivè. Nam, ut disp. præcedenti art. 1. ostendimus, appetitus sensitivus non movet voluntatem directè & immediatè (cum sit materialis, & objectum ejus sit bonum apprehensum per sensum) sed indirectè tantum & mediatè, quatenus scilicet ex affectu ipsius disponitur homo, ut aliquod objectum videatur ei conveniens, si sit conforme illi affectui, vel disconveniens, si sit contrarium; unde movet voluntatem mediante solum iudicio intellectus, cui objectum ut conveniens vel disconveniens repræsentat: Ergo si iudicium rationis non moveat voluntatem physicè & effectivè, sed moraliter tantum & objectivè, à fortiori appetitus sensitivus illam physicè & activè movere non poterit.

E

ARTICVLVS II.

An voluntas non solum moraliter, sed etiam physice moveatur à Deo?

23. **S**icut secretissima est operatio gratiæ, ac soli eius largitori cognita, ita & modus quo voluntatem nostram movet, obscurissimus, & humanæ mentis aciem transcendens; ut satis indicat Augustinus lib. 8. de Genesi ad litteram cap. 21. dicens quod sicut spiritus creatus movet corpus, ita Spiritus creator movet spiritum creatum; & postea subdens, quod si velimus intelligere quomodo Deus moveat spiritum, oportet antea cognoscere quomodo spiritus moveat corpus: quod si intelligere non possumus, non tamen negamus. Quapropter luce Angelici Præceptoris nobis, si unquam aliàs, certè in præsentì, difficillimam, obscurissimamque quæstionem resoluturis, maximè opus est. Eam ut accipiamus, acceptamque lectori fœneremur:

24. Notandum est primò ex qu. 22. de verit. art. 9. quod cum actus voluntatis sit quasi medius inter potentiam & objectum, immutatio actus voluntatis potest considerari vel ex parte ipsius voluntatis, vel ex parte objecti. Unde duplex potest dari motio voluntatis; una moralis & objectiva, se tenens ex parte intellectus, & nihil reale & physicum ponens in voluntate, sed solum extrinsecè, per manifestationem bonitatis quæ est in objecto, eam alliciens & invitans; quam explicat Augustinus exemplò ovis, quæ ostensione rami viridis trahitur, & pueri, qui demonstratione pomi vel nucis ad currendum incitatur: *Ramum* (inquit) *viridem ostendis ovi, & trahis illam; nucem puero demonstrantur, & trahitur.* Unde Virgilius Ecloga 2. metro 65.

Trahit sua quemque volupta.
26. in
Jean.

Trahit sua quemque volupta.
idque ex animalium exemplis probat, dicens: *Torva leana lupum sequitur, lupus ipse capellam.* Alia se tenet ex parte voluntatis, & eam intrinsecè immutat, & applicat ad volendum illud objectum, quod sua bonitate & convenientia eam allicit: unde ista spectat ad genus causæ efficientis, & realis ac physica, seu effectiva & applicativa appellatur; illa verò ad genus causæ finalis, & *metaphorica* seu *objectiva* dici solet; finis enim cum non agat actione propria, sed metaphorica, alliciendo voluntatem ad sui amorem, improprie tantum & metaphorice movere dicitur. Una certè & infallibiliter inducit effectum ad quem movet: altera verò sua vi & natura, non est efficax & infallibilis; quia in hoc statu nullo objectum creatum, quantumque bonitate præditum, imò nec ipse Deus, ut cognoscitur à nobis obscure per fidem, potest ex vi sua efficaciter & infallibiliter determinare voluntatem ad sui amorem, ut infra patebit. Motio denique physica, cum sit applicativa voluntatis, eius consensum & determinationem causat & prævenit: moralis verò ipsum à voluntate petit & expectat: illumque, ut ita dicam, ab ea emendicat, & veluti precariò obtinet.

25. Notandum secundò ex eodem D. Thomæ hic qu. 9. art. 6. i. p. qu. 105. art. 5. & aliis locis infra referendis, quod operari in voluntatem per modum objecti, omnibus commune est, tam Deo, quam creaturis; utraque enim bonitas, sive di-

A vina, sive creata, potest movere & allicere voluntatem ad sui amorem & prosecutionem: sed hoc speciale privilegium Deus habet supra creaturas, quòd nulla creatura, quantumvis perfecta, potest intra finem voluntatis illabi, & ut ita loquar, libertatis officinam intrare, nec consequenter ipsam physice & efficienter immutare, ac applicare ad volendum; quia voluntas, ratione sui dominij & libertatis, superior est, & independens ab omnibus creaturis in sua volitione & determinatione. Et hac ratione offendimus in tractatu de Angelis, illos non posse naturaliter cognoscere cogitationes cordium, quia illæ clauduntur intra scrinium nostri cordis & pectoris, quòd nulla creatura, etiam Angelica, potest invitari voluntate intrare. Omnes ergo creaturæ solum ad voluntatis portam & vestibulum, id est ad fores intellectus excubare possunt, ut ipsam inde sollicitent, eam tamen ingredi non valent, nisi pessulum ostij sui aperiat. Imò & ipse Deus, per modum objecti propositus, sic etiam ingredi debet voluntatem. Veruntamen ut prima causa efficiens, & ut author ac primum principium ipsius, potest in eam illabi, & intra ipsam operari, ac libertatis officinam intrare, juxta illud Ezech. 44. *Porta hac clausa erit: non aperietur, & vir non transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israël ingressus est per eam.* Quæritur ergo, utrum Deus moveat & determinet voluntatem, non solum primo modo, motione scilicet morali & metaphorica, se tenente ex parte objecti, sed etiam secundo; ita ut non solum ostendat ei bonitatem objecti, & ad illud amandum ipsam invitet & sollicitet, verum etiam eam physice immutet, & applicet ad volendum illud objectum, quòd sua bonitate & convenientia eam allicit.

Notandum tertio, idem esse, Deum præmove-
vere voluntatem, ac eam movere: quia ut ait
Aristoteles 4. Metaph. textu 23. *Movens naturam
prius est moto:* vel ut loquitur S. Doctor 3. contra
gent. cap. 149. *Motio moventis præcedit motum
mobilis ratione & causâ,* id est, prioritate
rationis & causalitatis. Unde si probemus Deum
physice movere voluntatem ad agendum, eo ipso
ostendemus ipsum eam physice præmove-
re.

S. I.

Mens D. Thomæ aperitur.

LIBER autoritas D. Thomæ apud sapientes & doctos maxima sit, in hac tamen quæstione tanti ponderis est, ut Clemens VIII. & Paulus V. hujus opinionis examen ad mentem & doctrinam Divi Thomæ, tanquam ad lydiæ lapidem, referendum esse censuerint. Quapropter priusquam rationes Theologicas in favorem nostræ sententiæ expendamus, operæ pretium est, hujus Sancti Doctoris mentem aperire, & multipliciter demonstrare, ipsum pluribus in locis aperte nostræ favere sententiæ.

Dico igitur, juxta D. Thomam, Deum non solum moraliter, sed etiam physice præmove-
re voluntatem creatam ad operandum.

Probatum primò ratione generali: D. Thomas variis in locis, ut i. p. qu. 105. art. 5. & i. 2. quæst. 109. art. 1. & tertio contra gent. cap. 70. & qu. 3. de potentia art. 7. docet Deum omnes causas (sub quibus voluntas creata haud dubie comprehenditur) ad suas operationes movere & applicare; quod de motione morali explicari ne-

Disput.
art. 5.

26.

D

E

27.

quit (cùm causæ naturales, utpote rationis expertes, illius capaces non sint) sed solum de motione physica: Atqui per talem motionem & applicationem, neque collatio virtutis activæ, neque concursus simultaneus possunt intelligi: Ergo ibi D. Thomas concursum prævium, seu physicam præmotionem admittit. Major patet ex locis citatis. Minor etiam quoad primam partem evidens est; cùm D. Thomas ibidem expressè distinguat motionem & applicationem à collatione virtutis operativæ, dicens loco citato de potentia: *Deus est causa actionis cujuscumque, inquantum dat virtutem agendi, & inquantum conservat eam, & inquantum applicat actioni.* Item ibidem subdit: *Tertio modo dicitur una res esse causa actionis alterius, inquantum eam movet ad agendum, in quo non intelligitur collatio aut conservatio virtutis activæ, sed applicatio virtutis ad actionem: sicut homo est causa incisionis cultelli, ex hoc ipso quod applicat acumen cultelli ad incidendum, movendo ipsum: Ergo D. Thomas nomine motionis, quam Deo attribuit respectu omnium causarum secundarum, non intelligit collationem aut conservationem virtutis activæ illis inditæ. Unde infra qu. 109. art. 1. sic ait: *Actio intellectus & cujuscumque entis creati dependet à Deo quantum ad duo: uno modo, inquantum ab ipso habet perfectionem sive formam per quam agit: alio modo, inquantum ab ipso movetur ad agendum.**

Quod autem de concursu simultaneo explicari non possit (ut illum interpretantur Suarez libro 3. de auxiliis cap. 38. Petrus à S. Ioseph in opusculo quod D. Thomæ defensionem appellat disput. 2. sect. 3. & plures alij Recentiores) multipliciter demonstrari potest. Primò quidem quia, ut notabili tertio ostendimus, motio moventis, juxta D. Thomam, est prior motu mobilis naturæ & causalitate: Sed concursus simultaneus non est prior causalitate & naturæ operatione causæ secundæ, aliàs non esset simultaneus, sed prævius: Ergo non potest dici motio causæ secundæ. Unde egregiè P. Nicolai 1. 2. qu. 109. in scholiis ad art. 1. *Quam sponse cæcos esse oportet qui physicam præmotionem S. Thomam non vident agnovisse! Quid enim est movere ad agendum, nisi omnino præmovere? Quomodo ad agendum quis movet, nisi de non agente faciat agens? Facit-ne porro de non agente agens, nisi prius in illud agat, aut preveniat ejus motum? An prevenire motum ejus ut agat, vel facere ut moveatur ad agendum, non est physice præmovere? id est, efficienter ac realiter.*

Secundò, D. Thomas loco citato de potentia in resp. ad 3. ait: *In operatione quâ Deus operatur movendo naturam, non operatur natura: Sed quando Deus simul concurrat cum causis naturalibus ad earum operationes & effectus, operatur natura, ut patet: Ergo per talem concursum Deus illam non movet, sed solum per concursum prævium, in ordine ad quem natura merè passive se habet.*

Tertiò, Idem S. Doctor ibidem in resp. ad 7. sic habet: *Id quod à Deo fit in re naturali quò actualiter agat, est ut intentio sola habens esse quoddam incompletum, per modum quò colores sunt in aère (in esse scilicet intentionali, ratione specierum quæ illas representant) & virtus artis in instrumento artificis: Sed hæc verificari nequeunt de concursu simultaneo; ille enim non est vis quædam fluens & transiens, nec habet*

esse diminutum, incompletum, intentionale, ac simile illi quod habent species colorum in aère existentes, ut manifestum est; cùm talis concursus sit ipsamet actio causæ secundæ, prout dependet à Deo simul influente & operante: Ergo idem quod prius.

Quartò, D. Thomas 1. p. qu. 109. art. 2. ad 1. ait: *Deus movendo creaturas, tangit eas secundum virtuales contactum: Sed per concursum simultaneum Deus non tangit causas secundas contactu virtuali; cùm per talem concursum nihil reale ipsis imprimat, sed solum cum eis agat: Ergo per motionem, quâ Deus movet creaturas, D. Thomas non intellexit concursum simultaneum, sed prævium, per quem agit in causas secundas, & virtutem aliquam fluentem & transcurrentem ipsis imprimat. Unde ibidem qu. 103. art. 8. dicit quod omnis inclinatio alicujus rei, vel naturalis, vel voluntaria, nihil aliud est quàm quædam impressio à primo movente: sicut inclinatio sagitta ad signum determinatum, nihil aliud est, quàm quædam impressio à sagittante. Et qu. 22. de verit. art. 8. *Sicut omnis actio naturalis est à Deo, ita omnis actio voluntatis, inquantum est actio, non solum est à voluntate ut immediatè agente, sed à Deo ut primo agente, qui vehementius imprimit.**

Quintò, Quando duæ causæ simul influunt in eundem effectum, per talem concursum una non dicitur movere & applicare aliam ad agendum, sed eam duntaxat adjuvare: v. g. quando duo trahunt eundem currum, unus non dicitur movere alium, sed uterque dicitur movere currum: Ergo similiter cùm Deus simul cum causa secundæ eandem producat actionem, & effectum, non dicitur causam secundam movere, sed juvare.

Sextò, juxta Divum Thomam opusc. 3. cap. 130. *Oportet quòd Deus cuilibet agenti ad sit interiorius, quasi in ipso agens, dum ipsum ad agendum movet: At per concursum simultaneum Deus non agit in causas secundas, sed solum cum ipsis operatur, præsertim quando actio causæ secundæ est transiens; hæc enim, juxta communem sententiam, non recipitur in agente, sed in passivo: Ergo per concursum simultaneum Deus non movet causas secundas ad agendum.*

Dices primò cum Suare, Deum non movere causas secundas ad agendum per concursum simultaneum de facto exhibitum, & in actu secundo consideratum, quia talis concursus nihil aliud est quàm ipsa operatio causæ secundæ, prout est à Deo simul influente; eas tamen movere & applicare per concursum simultaneum in actu primo consideratum, seu per decretum, quo statuit simul cum causis secundis ad operandum concurrere.

Sed contra: Movere causam secundam est eam intrinsecè immutare, cùm motus sit essentialiter mutatio: Sed per decretum concurrenti cum causis secundis, Deus eas intrinsecè non mutat, cùm nihil in eis producat, sed solum statuatur cum eis concurrere, ut docent Adversarij: Ergo per tale decretum eas non movet.

Adde quod, juxta D. Thomam supra relatum, id quo Deus movet causas ad agendum, est ut intentio sola, habens quoddam esse incompletum &c. At hæc verificari nequeunt de decreto concurrenti cum causis secundis, ut patet: Ergo hæc solutio apertissimè menti Divi Thomæ contradicit.

Dices secundò cum eodem Authore, & aliis 36.

Recentioribus: Si D. Thomas nomine motionis & applicationis, quam Deo tribuit respectu causarum secundarum, non intellexisset concursum simultaneum, ipsum ignorasset, aut omisisset, cum nullibi faciat illius mentionem: At hoc sine gravi S. Doctoris injuria dici nequit: Ergo per talem motionem & applicationem intellexit concursum simultaneum.

37. Sed hoc etiam frivolum est, & facile potest confutari. Primum, quia falsum est, D. Thomam nullibi fecisse expressam concursus simultanei mentionem: nam loco citato de potentia in resp. ad 3. sic ait: *In operatione qua Deus operatur movendo naturam, non operatur natura, sed ipsa natura operatio est etiam operatio virtutis divina.* Quibus verbis expressè distinguit in Deo duplicem concursum; unum qui est à solo Deo, ipsa naturà non operante, qui proinde pravius est, & operationem causae secundae prioritare saltem naturae antecedens: alterum qui identificatur cum praedicta operatione, & hic est concursus simultaneus, qui est ipsamet operatio causae secundae, prout à Deo simul influente dependet. Unde subdit ibidem in resp. ad 4. quod *tam Deus quam natura immediatè operantur, licet ordinentur secundum prius & posterius.* Item 1. p. q. 105. art. 5. postquam in corpore articuli docuit Deum movere res ad operandum, applicando earum formas & virtutes (quibus verbis, ut supra ostendimus, concursum pravius significavit) postea in resp. ad 2. clarè expressit concursum simultaneum, dicens: *Vna actio non procedit à duobus agentibus unius ordinis, sed nihil prohibet quin una & eadem actio procedat à primo & secundo agente.* Ergo D. Thomas expressè meminit concursus simultanei.

Deinde: Esto locis citatis illum clarè & distinctè non expresserit, quia ibi explicabat modos quibus Deus est causa actionis causae secundae, quatenus ab ipsa emanat & egreditur; hinc tamen non licet inferre quod ipsum ignoraverit, aut omiserit: nam dici potest ipsum nomine *motionis & applicationis*, omnem actualem Dei concursum cum causis secundis, sive pravius, sive simultaneum, comprehendisse; quia cum illi duo concursus existant in eodem instanti, & habeant indissolubilem inter se connexionem, unusque ordinem dicat ad alium, pravius scilicet ad simultaneum, se habent per modum unius, juxta illud commune axioma desumptum ex Philosopho 3. topic. cap. 2. *Vbi est unum propter aliud, ibi est unum tantum:* unde & unico nomine exprimi possunt, & sub vocabulo *motionis* vel *applicationis* comprehendendi.

S. II.

Celebre ejusdem Doctoris Angelici testimonium adducitur.

39. PRÆTER tam clara & evidentià testimonia, quae s. praecedenti adduximus, aliud habetur opusculo 1. (quod S. Doctor jussu Urbani IV. contra Graecorum errores edidit) ita evidens & expressum, ut videatur D. Thomam praevidisse futuram Thomistarum & Neotericorum sententiam, illamque approbasse, hanc verò rejecisse. Explicans enim cap. 23. quomodo creatura creatori cooperetur, sic loquitur: *Sciendum quod aliquid dicitur cooperari alicui dupliciter: uno modo, quia operatur ad eundem effectum, sed per aliam virtutem; sicut minister domino, dum*

ejus praeceptis obedit, & instrumentum artificis à quo movetur (Ecce expressam Thomistarum sententiam, cum exemplo praedeterminationis, tum moralis, tum physica: constat enim quod dominus prius moraliter movet & determinat servum per sua praecepta; artifex verò prius naturà physice movet & determinat instrumentum, ipsum applicando ad opus, sicque physice movet ac praedeterminat) *Alio modo dicitur aliquis cooperari alicui, in quantum operatur eandem operationem cum ipso: sicut si diceretur de duobus portantibus idem pondus, vel de pluribus trahentibus navim, quod unus alteri cooperatur.* (Ecce expressam Molinae, Suarez, & aliorum Recentiorum sententiam, cum ipsismet exemplis quibus utuntur, nempe duorum portantium idem pondus, vel de pluribus trahentibus navim.) *Secundum igitur primum modum* (subdit S. Doctor) *creatura potest dici creatori cooperari: secundo autem modo creatura creatori non cooperatur, sed solum tres personae* (sanctissimae Trinitatis) *sibi invicem cooperantur, quia earum est operatio una: non autem ita quod qualibet earum partem virtutis possideat, per quam operatio completur, sicut accidit in multis trahentibus navim (sic enim cujuslibet virtus esset imperfecta) sed ita quod tota virtus ad operationem sufficiens est in qualibet trium personarum.* Quo nihil clarius pro Thomistis contra Recentiores afferri potest. Imò D. Thomas insinuat, istos attribuere creatoris id quod solis Sanctissimae Trinitatis personis convenit. Eandem doctrinam expressè tradit D. Bonaventura in 2. dist. 34. qu. 1. ad 5. his verbis: *Non est sic intelligendum quod Deus cooperetur libero arbitrio, sicut cum duo ferunt lapidem, unus cooperatur alteri: sed quia Deus est intimè agens in omni actione, & intimè est ipsi potentia operanti; ita quod potentia ipsa in nihil exit quod non sit ab ipso.*

Ex his patet quanta fides adhibenda sit Fulienfi, dum ait se summa cum diligentia & attentione evolvisse omnia D. Thomae opera, & nullibi physicam praedeterminationem invenisse: incipit enim suum librum ab opusculis D. Thomae, & tamen nequidem verbum habet de auctoritate jam adducta. Certè aut summa fuit ejus negligentia in legendo D. Thomam, dum omisit illud quod ejus oculis primitus occurrebat; aut quod verisimilius est, auctoritatem istam dissimulavit, quia prorsus insolubilem vidit. Et quod mirum est, incipit suum librum à testimoniis desumptis ex opusculo nono, de quo dubitatur an sit D. Thomae, adeoque minusculis characteribus jussu Pij V. editum est; & suppressit aut dissimulavit testimonium ex opusculo primo desumptum, quod indubitanter ab omnibus ut legitimus S. Doctoris fœtus suscipitur.

S. III.

Aliis testimoniis ejusdem S. Doctoris mens amplius declaratur.

TESTIMONIA praecedentibus paragraphis exposita, generalia sunt, & probant Deum omnes causas secundas, sive naturales, sive liberas, ad agendum physice praemovere, juxta principia doctrinae D. Thomae. Verum alia insuper expendenda sunt, quibus specialiter ostendatur, eundem S. Doctorem utrumque genus motionis, tam physicae quam moralis, in Deo respectu voluntatis creatae admittere, ut habet conclusio paragrapho primo statuta.

Probatum

41. Probatur itaque primò: Motio quæ se tenet ex parte objecti ab intellectu representati, moralis est & objectiva, quæ verò se tenet ex parte potentia, illamque verè & realiter immutat, physica & effectiva dicitur: At D. Thomas variis in locis docet, Deum movere voluntatem, non solum ex parte objecti, eam intrinsecè allicientis & invitantis, sed etiam ex parte potentia, eam realiter immutando: Ergo non solum motionem Dei moralem, sed etiam physicam admittit. Major patet ex dictis antea in 1. notabili. Minor verò probatur ex D. Thoma 1. p. qu. 105. art. 4. ubi quaerit, *Utrum Deus possit movere voluntatem creatam?* & in corp. articuli distinguit duplex genus motionis, quarum una se tenet ex parte objecti, & altera ex parte potentia, & concludit: *Quod utroque modo proprium est Dei movere voluntatem* (intellige efficaciter, ut ibidem explicat) *sed maximè secundo modo, inrerius eam inclinando.* Et qu. 106. art. 2. in corp. ait: *Ex parte ipsius potentie voluntas nullo modo potest moveri, nisi à Deo.* Operatio enim voluntatis est inclinatio quadam volentis in volitum: hanc autem inclinationem solus ille immutare potest, qui virtutem volendi creature contutit; sicut & naturalem inclinationem solum illud agens potest mutare, quod potest dare virtutem quam consequitur inclinatio naturalis.

Idem docet qu. 22. de verit. art. 9. his verbis: *Cum actus voluntatis sit quasi medius inter potentiam & objectum; immutatio actus voluntatis potest considerari vel ex parte ipsius voluntatis, vel ex parte objecti.* Ex parte quidem voluntatis mutare actum voluntatis non potest, nisi quod operatur intra voluntatem; & hoc est ipsa voluntas, & id quod est causa esse voluntatis, quod secundum fidem solus Deus est: unde solus Deus potest inclinationem voluntatis transferre de uno in aliud, secundum quod vult. Ergo juxta Divum Thomam Deus non solum movet voluntatem moraliter, & ex parte objecti, eam sua bonitate & convenientia ad sui amorem allicientis, sed etiam physicè & ex parte potentia, eam realiter immutando, & transferendo de una inclinatione in aliam.

42. Confirmatur: S. Thomas ibidem art. 8. sic ait: *Sicut voluntas potest immutare actum suum in aliud, ita & multo amplius Deus:* Atqui voluntas non solum moraliter, sed etiam physicè seipsam immutat de uno actu in alium, absque violentia & læsione suæ libertatis: Ergo à fortiori Deus id potest.

43. Confirmatur ampliùs: D. Thomas loco citato 1. partis, ubi docet Deum movere voluntatem, *interius eam inclinando*, statim sibi opponit argumenta quæ procedunt ex violentia & læsione libertatis, ut ibidem videri potest: At ridiculè sibi hæc argumenta opponeret, si motionem solum moralem & objectivam doceret; cum nulli possit esse dubium aut suspicio, quod motio illa inferat violentiam, aut lædat libertatem: Ergo revera physicam motionem admittit.

44. Secundò mens ejusdem S. Doctoris investigari potest ex his quæ docet tum hic qu. 9. art. 6. tum 1. p. qu. 111. art. 2. tertio contra gentes cap. 88. & pluribus aliis in locis, ubi asserit ita proprium esse Deo movere voluntatem, ut hoc nulli agenti creato competere possit: Sed agentia creata possunt movere voluntatem moraliter, & per modum suadentis, ut iisdem locis expressè docet, præsertim loco citato ex 1. parte ubi ait: *So-*

Tom. III.

A *lus Deus efficaciter potest movere voluntatem. Angelus autem & homo per modum suadentis:* Ergo juxta principia D. Thomæ, Deus altiori modo, atque adeò physicè, movet voluntatem.

45. Confirmatur: D. Thomas locis citatis redens rationem cur solus Deus possit movere voluntatem, non aliam assignat, nisi quia solus, Deus cum sit author & causa voluntatis, potest intra ipsam illabi, eamque intrinsecè immutare, ut patet ex loco citato 3. contra gent. ubi sic discurrit: *Oportet quod omnis motus voluntatis ab interiori principio procedat: Nulla autem substantia creata conjungitur anime intellectuali quantum ad sua interiora, nisi solus Deus, qui solus est causa ipsius, & sustinens eam in esse:* A solo igitur Deo potest motus voluntarius causari. Item qu. 22. de verit. art. 9. sic ait: *Ex parte voluntatis mutare actum voluntatis non potest, nisi quod operatur intra voluntatem, & hoc est ipsa voluntas, & id quod est causa esse voluntatis, quod secundum fidem solus est Deus, ut supra retulimus.* Eandem rationem fusius explanat in compendio Theologiæ, quod est tertium inter ejus opuscula, cap. 129. his verbis: *Cum actus voluntatis sit inclinatio quadam ab interiori ad exterius procedens, & comparetur inclinationibus naturalibus: sicut inclinationes naturales rebus naturalibus solum insunt à causa sue natura; ita actus voluntatis à solo Deo est, qui solus causa est natura rationalis voluntatem habentis.* Unde patet quod non est contra arbitrij libertatem, si Deus voluntatem hominis movet: sicut non est contra naturam quod Deus in rebus naturalibus operatur: sed tam inclinatio naturalis quam voluntaria à Deo est, utramque præveniens secundum conditionem rei cuius est: sic enim Deus res movet secundum quod competit earum nature. Patet igitur quod in corpus humanum & virtutes ejus corporeas imprimere possunt corpora caelestia, sicut & in alia corpora: in voluntatem autem solus Deus imprimere potest. Hic autem discursus non valet, sed esset omnino nugatorius, si D. Thomas de motione solum morali loqueretur: quia ad motionem purè moralem & objectivam, ex parte intellectus, & objecti per illum representati se tenentem, non requiritur illapsus intra terminos voluntatis, nec realis & physica ejus immutatio; & ad genus illud motionis impertinens est quod Deus sit Author & causa voluntatis, cum Angeli, qui non sunt causa illius, eam possint movere moraliter, & per modum suadentis, ut supra ostendimus: Ergo D. Thomas de motione physica intelligendus est.

46. Probatur tertio supra dicta conclusio: Motio moralis & objectiva fit per internam mentis illustrationem, quæ voluntati ostenditur bonitas & convenientia objecti: Sed ex D. Thoma Deus aliter movet voluntatem, quam per internam mentis illustrationem: Ergo eam movet physicè, & non solum moraliter. Minor probatur ex D. Thoma lect. 3. super caput 8. Epist. ad Roman. ubi hæc verba Apostoli expendens: *Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei;* subdit: *Possent sic intelligi: quicumque Spiritu Dei aguntur, sicut quodam ductore & direttore; quod quidem in nobis facit Spiritus Sanctus, in quantum nos illuminat interius quid agere debeamus: sed plus intelligendum est: illa enim agi dicuntur, quæ quodam superiori instinctu moventur: unde de brutis dicimus, quod non agunt, sed aguntur, quia à natura moventur, & non ex pro-*

V

pro motu, ad suas actiones agendas. Similiter autem homo spiritualis, non quasi ex motu propria voluntatis principaliter, sed ex instinctu Spiritus Sancti inclinatur ad aliquid agendum, secundum illud Isaia 59. Cum venerit quasi fluvius violentus, quem Spiritus Dei cogit. Et Luca 4. dicitur quod Christus agebatur a Spiritu in desertum. Non tamen per hoc excluditur, quin viri spirituales per voluntatem & liberum arbitrium operentur: quia ipsum motum voluntatis & liberi arbitrii Spiritus Sanctus in eis causat, secundum illud ad Philipp. 2. Deus est qui operatur in nobis velle & perficere.

47. Probatur quartò: Motio quæ de se & ab intrinseco efficax est, & cum qua nunquam componi potest voluntatis dissentus, physica est, & non solum moralis: Sed juxta D. Thomam Deus movet voluntatem motione ab intrinseco efficaci, & tali, quod repugnet cum ea componi voluntatis dissentum: Ergo movet eam physicè, & non solum moraliter. Major est certa, & patebit ex dicendis infra paragrapho 10. Minor probatur ex D. Thoma qu. 6. de malo art. 1. ad 2. ubi ait: *Deus movet voluntatem immutabiliter, propter efficaciam voluntatis moventis, quæ deficere non potest.* Et hic quæst. 10. art. 4. ad 3. *Si Deus movet voluntatem ad aliquid, impossibile est poni quod ad illud voluntas non moveatur.* Item 2. 2. quæst. 24. art. 11. asserit quod virtus Spiritus Sancti infallibiliter operatur quodcumque voluerit: unde impossibile est hæc duo simul esse vera, quod Spiritus Sanctus velit aliquem movere ad actum charitatis, & quod ipse charitatem amittat peccando.

48. Denique suadet eadem conclusio: Movere voluntatem moraliter, est eam movere per modum finis, cujus motio est de necessitate moralis & metaphorica: movere autem illam physicè, est illam movere per modum agentis, quod operatur per veram & propriam efficientiam: unde D. Thomas 1. p. qu. 82. art. 4. sic ait: *Aliquid dicitur movere dupliciter: uno modo per modum finis, sicut dicitur quod finis movet efficientem; & hoc modo intellectus movet voluntatem, quia bonum intellectum est objectum voluntatis, & movet ipsam ut finis. Alio modo dicitur aliquid movere per modum agentis, sicut alterans movet alteratum, & impellens movet impulsum. Et hoc modo voluntas movet intellectum &c.* Sed ex eodem S. Doctore 3. contra gent. cap. 88. ratione 5. *Solus Deus potest movere voluntatem per modum agentis:* Ergo solus Deus potest ipsam physicè movere: alia verò agentia extrinseca, ut Homines & Angeli, eam solum possunt excitare & movere moraliter.

S. IV.

Juxta D. Thomam, Deus non solum præmoveret, sed etiam prædeterminat causas secundas.

49. **S**VNT aliqui, qui putant D. Thomam frequenter quidem docere præmotionem voluntatis, sed nusquam ejus determinationem seu prædeterminationem à Deo, & ejus decreto, vel concursu; quia existimant de ratione libertatis esse, ut voluntas ita seipsam consilio suo ac electione determinet, ut à nullo extrinseco agente, etiam increato, determinetur. Verùm fastidiosum stomachi scrupulus iste est, sic distinguentis inter motionem & determinationem: si enim ad hoc ponit D. Thomas præmotionem seu mo-

tum in voluntate, ut indifferentia ejus & suspensio resolvatur, quid est aliud præmotio, quam prædeterminatio? Et si juxta D. Thomam, moveri ex se, non repugnat ei quod movetur ab alio, cur determinari à se, repugnet ei quod determinatur ab alio? Sed ut scrupulus iste omnino tollatur, profero plura loca, in quibus S. Doctore utitur nomine determinationis, imò & prædeterminationis.

Primus sumitur ex 1. p. qu. 23. art. 1. ad 2. ubi explicat quo sensu Damascenus dicit ea quæ sunt in nobis non prædeterminari à Deo, quia scilicet non imponit necessitatem: nam licet ibi prædeterminatio, pro æterna prædefinitione accipiatur, extenditur tamen ad motionem temporalem, quæ est executio sive causalitas decreti prædeterminantis. Ex quo sic formo rationem: Licet ea quæ sunt in nobis prædeterminari neget S. Thomas, quatenus prædeterminatio dicit impositionem necessitatis; non tamen absolute negat prædeterminari, imò potius exclusa sola necessitatis impositione, hoc supponit, nec aliter admittit autoritatem Damasceni, eadem prædeterminari negantis: Ergo ex D. Thoma Deus prædeterminat actus nostros liberos, sine impositione necessitatis, seu absque læsione libertatis. Unde 3. contra gent. cap. 50. in fine, eundem locum Damasceni exponens, sic ait: *Id quod docet Damascenus, quod ea quæ sunt in nobis Deus prænotat, sed non prædeterminat, exponendum est ut intelligatur; ea quæ sunt in nobis, DIVINÆ DETERMINATIONI non esse subjecta, quasi ab ea necessitate accipientia:* Quibus verbis aperte declarat, ea quæ sunt in nobis esse subjecta divinæ determinationi, subindeque à Deo prædeterminata, licet ex tali prædeterminatione non sequatur impositio necessitatis, aut destructio vel læsio libertatis, ut nobis objiciunt Adversarij. Unde hic qu. 10. art. 4. ait: *Sic Deus voluntatem movet, quod non ex necessitate ad unum determinat:* Admittit ergo motionem determinantem ad unum, non per modum naturæ, & imponendo necessitatem, seu destruendo potentiam ad oppositum, sed per modum liberi, & foventem ac conservantem libertatem, seu relinquente potentiam ad oppositum. Unde P. Nicolai 1. 2. qu. 111. in scholiis ad art. 3. in Adversarios physice prædeterminationis sic invehitur: *Eam S. Thomas (inquiunt) non agnovit, eoque Angelicus maxime fuit; nec agnosci à Catholicis debet, quia destruit libertatem. Quanta cecitas, ut tot locis tam evidentem non viderint quoad rem ipsam saltem, cum sic à Deo nos moveri sive determinari ad agendum centies dixerit, ut actiones nostras ipsa motio Dei antecedit & causet? Quid hoc porro nisi prædeterminatio vel præmotio physica & realis? Iam quod admitti non debeat, quia destruit libertatem, E dormitantium phantasma est; & quod eam non admittere sit angelicum, cogitatio vix humana. Destruit cerè libertatem, si est talis, qualis ab eis per somnium fingitur, indifferentia activæ opposita; si ad hanc partem sic affigit, ut potentiam ad alterutrum tollat; si sic impellit, ut repellit à voluntate abjicere non possit. Sed cur in voce ludunt ut illudant, nisi & illudantur ipsi? Prædeterminatio non aliter dicitur vero sensu, nisi passivam indifferentiam vel indeterminationem tollens, dum ad agendum non agentem applicat; qui manente indeterminatione non ageret; Quoties autem S. Thomas inculcat sic à Deo determinari*

voluntatem ut non ad unum fixa, non cum necessitate, non immutabiliter, sed secundum conditionem voluntatis determinatur, posseque illi nihilominus determinanti resistere, posse determinationem illius abicere, &c.

51. Deinde idem S. Doctor quodl. 12. art. 4. sub-
scribit sententiam illoctum qui dicunt, a providen-
tia Dei omnia esse PRÆDETERMINATA. Et addit
posse concedi, quod omnia subijciuntur fato, si
nomine fati intelligamus divinam providen-
tiam, omnia que fiunt in mundo prædetermi-
nantem & præordinantem, quamvis hoc nomi-
ne fati non debeamus uti, quia nec nomina cum
Gentilibus convenit habere communia. Et tan-
dem cum Augustino concludit: *Si quis hoc modo
intelligat fatum, sententiam teneat, linguam
corrigat, ut non dicat fatum, sed providentiam
Dei.*

52. Confirmatur: Immobiles Dei dispositio, vo-
luntati inherens, est vera prædeterminationis: Sed
eam negare, est (juxta D. Thomam 3. contra
gent. cap. 93.) negare providentiam; dicit enim
ibidem, quod qui fatum negat, secundum illam
acceptationem, secundum quam sumitur pro im-
pressionem immobili ex parte Dei in rebus mobili-
bus, negat divinam providentiam: Ergo ex D.
Thoma, qui negat prædeterminationem volun-
tati inherentem, negat divinam providentiam.

53. Denique idem S. Doctor eodem libro cap. 2.
ratione 7. & aliis locis infra referendis, expressè
docet a causa contingenti & indifferenti ad u-
trumlibet, non posse exire actum vel effectum
determinatum, nisi prius ab alio determinetur:
unde cum voluntas sit causa contingens, & in-
differenti se habeat ad multa, juxta D. Thomæ
principia, manifestum est, ipsam debere à Deo
prædeterminari, ut in actum determinatum
exeat. De quo fusè paregr. 8.

54. Ex his patet, nomen hoc prædeterminationis
non esse novum, nec à Thomistis excogitatum
(ut passim eis objiciunt Adversarij) sed à D.
Thoma frequenter usurpatum, saltem ad signi-
ficandam æternam divinæ voluntatis prædefini-
tionem: unde cum præmotio physica, juxta
Thomistas, sit illius executio & instrumentum,
ac veluti rivulus ab illo fonte promanans, non
immeritò eodem quo illa nomine insigniri po-
test. Præsertim verò cum nomen applicationis,
quo D. Thomas frequenter utitur, æquivalet
nomini prædeterminationis: quid enim est vo-
luntatem prædeterminari, nisi ad actum deter-
minatum applicari?

55. Adde quod Scriptura, Ecclesia, & SS. Patres,
interdum utuntur nominibus, quæ plusquam
præmotionem ac prædeterminationem signifi-
cant videntur: ut patet cum dicitur Lucæ 14. *Com-
pelle eos intrare.* & cum Ecclesia in collecta se-
cretæ dominicæ 4. post Trinit. Deum orat, ut
*nostras etiam rebelles compellat propitiis volun-
tates.* Item ad Rom. 2. dicitur: *Qui spiritu Dei
aguntur, hi filij Dei sunt.* Et Augustinus sæpè as-
serit voluntatem humanam divinâ gratiâ insupe-
rabiliter, & inclinabiliter agi: Deum corda
hominum omnipotentissimâ potestate inclinare
quò vult, quando vult, ubi vult: & humanas
voluntates non posse ei resistere. Sanè, si vim no-
minum attendamus, aliquid majus videtur, vo-
luntatem à Deo compelli, agi hominem insu-
perabiliter & inclinabiliter, ac inclinari om-
nipotentissima potestate, quam physicè præde-
terminari.

Tom. III.

A Demum ostendant quæso Adversarij apud D.
Thomam, vel apud aliquem ex Theologis &
Doctoribus, qui ante Molinam scripserunt, no-
mina scientiæ mediæ, decreti indifferentiæ, gra-
tiæ congruæ, & alia similia, quæ passim usur-
pant; & ipsis pariter nomen physice prædeter-
minationis apud eosdem Authores ostendemus.
Certè si ipsis licuit, ad rem novam declaran-
dam, nova excogitare nomina, cur etiam nobis
non licebit, ad tuendam antiquam doctrinam,
ut antiquo prædeterminationis nomine, quod
non solum à S. Thoma, sed etiam à D. Diony-
sio cap. 8. de divin. nomin. immò & ab ipso Apo-
stolo usurpatur, ad declarandam divinorum de-
cretorum causalitatem & efficaciam: nam ubi-
cumque in Epistolis D. Pauli habemus nomen
prædestinationis, in Græco habetur *εὐδοκίαν*,
quod vocabulum idem sonat ac *prædefinitio* &
prædeterminationis?

S. V.

Prædeterminationem physicam esse de mente D.
Thomæ, plures ex Patribus
Societatis fatentur.

CUM Novatianus cap. 18. de Trinit. rectè di-
xerit, *Firmum esse genus probationis, quod
ab Adversariis sumitur, ut veritas etiam ab ip-
sis inimicis veritatis probetur.* non possum effica-
cius demonstrare, physicam prædeterminatio-
nem esse de mente D. Thomæ, quam ostendo
Adversarios idipsum non diffiteri, & plura
ipsorum proferendo testimonia. Variis enim (in-
quit Eucherius) absque dubio nititur privilegiis,
qui causam de Adversarij asserit instrumenta.
Speciosa victoria est, contrariam partem chartu-
lis suis velut propriis laqueis irretire.

56.

Homil. 2. de
Pasch.

Physicam ergo prædeterminationem variis in
locis docuisse S. Thomam, fatetur in primis Col-
legium Conimbricense, quod instar multorum
reputari debet: nam 2. Physic. cap. 7. quæst. 14.
art. 1. hæc scribit: *Circa modum quo Deus cum
causis secundis ad earum operationes, & effecta
concurrit, se offert celebris opinio D. Thomæ 1.
p. quæst. 105. & 1. 2. qu. 109. art. 1. & quæst.
7. de potentia art. 7. ejusque sectatorum, Ca-
preoli in 2. dist. 1. quæst. 2. Ferraricensis 3. contra
gent. cap. 70. & aliorum, existimantium omnes
causas secundas antequam operentur, accipere à
Deo influxum quandam & motum, qui sit quasi
esse intentionale virtutis divinæ, quo ad promen-
das actiones excitentur. eo modo quo artium in-
strumenta, ut dolabra & securis, præviam mo-
tionem à fabro accipiunt, cum ad opus conficien-
dum applicantur.*

57.

Bellarminus etiam lib. 4. de libero arbit. hanc
esse Doctoris Angelici sententiam apertè profi-
tetur. Nam cap. 14. proposiit sibi Calvinii obje-
ctione, quæ ducitur à repugnantia cooperatio-
nis divinæ voluntatis cum libertate humana, &
rejectis tribus responsionibus; Caietani scilicet,
Durandi, & Almaini, duas eligit ut probabilio-
res, & ad explicandam concordiam divinæ co-
operationis cum libero arbitrio magis accom-
modatas. In primis enim cap. 15. explicat con-
cordiam divinæ cooperationis cum libero arbi-
trio, per concursum purè simultaneum, & in-
differentem, ac determinabilem à voluntate
creata ad speciem actûs. Unde ibidem negat;

58.

V ij

Deum voluntatem movere & applicare ad opus, ut constat ex primo argumento quod sibi objicit in hunc modum. *Inter primam causam & secundam est ordo quidam essentialis, ut prima secundam moveat, & secunda non agat, nisi mota à prima: est autem Deus prima causa; voluntas autem nostra, secunda; igitur Deus voluntatem movet & applicat ad opus.* Cui argumento sic responderet: *Respondeo inter causam principalem, & instrumentalem est ille ordo, ut una alteram moveat: inter primam autem causam & secundam, cum secunda non sit proprie instrumentum, non est ordo ut una alteram moveat, sed ut una sit prior altera perfectione, illimitatione, & necessitate, &c.* Quibus verbis aperte docet, Deum per concursum simultaneum non movere nec applicare voluntatem ad opus. Deinde alia argumenta quæ militant pro phycâ prædeterminatione solvere conatur, ut legenti patebit. Demum cap. 16. sequenti explicat aliam rationem concordie libertatis cum cooperatione Dei, per concursum prævium moventem & applicantem causas secundas etiam liberas ad operandum: *Altera, inquit, ratio conciliandi libertatem humanam cum cooperatione divina, ET FORTASSE ETIAM PROBABILIOR, EST IUXTA SENTENTIAM S. THOMÆ, qui docet cooperationem divinam ita concurrere cum causis secundis, etiam liberis, ut non solum eis dederit & conservet virtutes operatrices, sed etiam eas moveat & applicet ad opus, ut cognosci potest ex 1. parte qu. 105. art. 5. & lib. 3. contra Gent. cap. 70. & quest. 3. de potentia art. 7. Quæ sententia videtur valde consentanea tum Scripturæ, quæ dicit nos in Deo esse, vivere, & moveri, tum etiam rationi ordinis quem habet causa prima cum secundis.* Quibus verbis doctissimus ille Cardinalis, non tantum sententiam nostram probabiliorē, & Scripturæ sacræ valde consentaneam esse asserit, sed etiam D. Thomæ tribuit, probans ejus mentem ex locis quæ supra adduximus, præsertim verò ex qu. 7. de potentia art. 7. quo loco Divum Thomam admisisse præmotionem phycam, fateatur Suárez, ut infra patebit. Nihil ergo verius, Bellarminum admisisse concursum prævium determinantem & applicantem voluntatem ad opus. Neque enim dici potest, ut quidam Recentior inconsideratè ait, Bellarminum per illam motionem & applicationem intellexisse concursum simultaneum. Tum quia capite præcedenti expressè negat, ut supra visum est, Deum per concursum simultaneum movere & applicare voluntatem ad opus. Tum etiam, quia si per talem motionem & applicationem intellexisset concursum simultaneum, hæc secunda ratio conciliandi libertatem humanam cum cooperatione divina, quam dicit esse probabiliorē, & ex D. Thoma desumptam, non differret à præcedenti, quæ docuerat cum Arimienſi, Scoto, & Gabriele, concursum Dei non determinare voluntatem nostram, nec esse prævium, sed duntaxat simultaneum, subindeque nugaretur Bellarminus, & actum ageret, atque ineptam battologiam committeret; quod sine magna tanti viri injuria dici nequit.

Addo quod Doctores Academicæ Lovaniensis, in Epistola censuræ adversus Lessium præmissa, testantur Bellarminum contrariam Molinæ & Lessio sententiam publicè Lovanij prælegisse, & phycam prædeterminationem docuisse. Unde si verum est quod Fulgatus & Syl-

vester Petra sancta, in vita hujus Cardinalis asserunt, ipsum nempe jam morti proximum, coram publico scriba professum esse, se dedisse veritati quæ in libris Controversiarum asseruerat, neque primam sententiam vllatenus mutavisse, manifestum est, ipsum in suis Controversiis, loco nimirum supra relato, concursum prævium, voluntatem moventem & applicantem ad opus, cum D. Thoma & Discipulis ejus docuisse.

Non diffiteor tamen, in eo Bellarminum ab aliquibus Thomistis discrepare, quòd isti existimant concursum prævium esse motionem vel qualitatem fluentem voluntati impressam: ille verò cenſet, Deum per seipsum immediatè, sine ullius qualitatıs impressione, uti voluntate creatâ, eamque ad opus applicare. Quod etiam docent Nazarius, Sylvius, Azorius, & alij assertores phycæ prædeterminationis. Unde Bellarminus quantum ad substantiam admittit concursum prævium, seu phycam prædeterminationem, quamvis in modo illam explicans, ab aliquibus recentioribus Thomistis differat, ideoque pro hæc sententia citatur à Sylvio in opusculo de primo Motore, parte 2. art. 26.

Favent etiam Pererius & Azorius: ille enim lib. 8. de causis cap. 8. sic ait: *In eo quod adjungit D. Thomam, causas secundas, & in his voluntatem nostram à Deo moveri, applicari, ET DETERMINARI ad agendum, licet nonnulli dissentiant Theologi; ego tamen manibus pedibusque in eam sententiam perquamlibenter eo: Hoc enim est ingenium, hæc conditio, hic nexus atque contextus moventium & causarum per se & essentialiter subordinatarum, ut posterior non moveat, nisi mota à priori: In ordine moventium, inquit Aristoteles 8. phys. textu 41. quod primum est, magis est causa movendi, quàm sequens, & movetur magis. Et in libello de causis, proposit. 1. dicitur causa prima plus, vehementius, intimius, & inseparabilis concurrere ad effectus causarum secundarum, quàm ipsas causas secundas, & movere causas secundas in operationibus ipsarum, & magis esse causam effectus quàm causas secundas. Quænam admodum igitur in aliis causarum generibus per se subordinatis invicem, posterior causa necessariò præsupponit causalitatem priorum, veluti in formis esse sensivum præsupponit vegetativum, & hoc esse corporeum; & in materiis secundæ præsupponunt primam, idemque in finibus per se subordinatis evenit: sic etiam in moventibus per se invicem subordinatis, posteriori necessariò præsupponit primum, & cause primæ causalitas prior naturâ est, quàm causalitas causa secundæ. Iste verò libro 1. institutionum moralium cap. 21. quest. 8. hæc habet:*

Quædò queritur, an Deus, quando cum natura vel voluntate operatur, ipsam moveat & applicet ad agendum? Sanctus Thomas aperte sic ait: Deus non solum dat formas rebus, sed etiam conservat eas, & applicat ad agendum &c. Ceterum mihi videtur verissima D. Thomæ sententia: eam enim planè videtur Augustinus tradere &c. Ideò enim dici videtur causa secunda, quia movetur à prima: alioquin enim solum esset causa cum prima, sicut cum duo simul trabem portant, ubi quia unus ad portandum non movetur & applicatur ab altero, dici non potest causa secunda, alteri comparata, sed est simul cum altero causa &c. Item lib. 4. cap. 22. quest. 2. Pauci, inquit, juniores Theologi, fortassis ut voluntatem nostram liberam faciant, faciunt sacrilegam,

dum negant Deum OPERA NOSTRA BONA PRÆFINIRE. Eodem ferè modo loquitur Henriquez lib. de fine hominis cap. 6. ubi inter alia ait: *Non tam difficile est intelligere, ut quidam putant, quod salvo usu nostre liberæ cooperationis, Deus temperans vim sui concursus, efficiat auxilio moveat, tum PHYSICE EX PARTE POTENTIÆ, tum moraliter ex parte objecti.* Et cap. 14. ostendit sententiam Molinæ & Lessij, doctrinæ D. Augustini & S. Thomæ penitus repugnare.

60. Refert etiam Caramuel in Theologia fundamentali thesi 5. notabili 4. quòd anno Domini 1654. in Universitate Viennensi Pater Herwart Societatis Jesu, magni ingenij Doctor, defendit iterum iterumque, *Esse possibile qualitatem, quæ ex essentia sua physica & reali infallibilitatem illesam libertate induceret.* Fuit, inquit, *disputatio celebris, & quia iussus sui argumentari primo loco, unam aut alteram consequentiam subijciam. Sic dixi: Possibilis est qualitas, quæ ex essentia sua reali & physica infallibilitatem inducat, & humanam libertatem non tollat: Ergo possibile est non dari scientiam mediam in Deo: Ergo de facto non datur scientia media: Ergo de facto dantur physice prædeterminationes, si non necessitantes in sensu composito, saltem infallibiles.* Et postquam omnes illas consequentias profectus est, sic concludit: *Quò attentius illam thesim considero, videtur mihi clarius subscribere sententiæ Thomistarum.*

61. Non est prætermittendus Cardinalis Toletus: ipse enim 2. phys. cap. 3. quæst. 8. expressè docet Deum applicare causam secundam ad agendum, eamque movere, sicut instrumentum movetur ab artifice. Idem asserit Cosmas Alemannius in Summa Philosophiæ D. Thomæ, 1. 2. quæst. 11. art. 4. Molina etiam in Concordia disp. 26. non difficitur hanc sententiam esse D. Thomæ, etiam si postea videatur esse dubius, ait enim: *D. Thomas 1. p. quæst. 105. art. 5. docet Deum duplici ratione operari cum causis secundis: in primis, quia virtutes illis tribuit ad operandum, easque actu conservat, ut Durandus dicebat: de inde, quia ita eas ad agendum movet, ut quodammodo formas & virtutes earum applicet ad operationem, non secus ac artifex securim applicat ad sciendum.* Suarez verò lib. 1. de concursu Dei cap. 11. num. 4. & 7. ait D. Thomam hanc sententiam tenuisse quæst. 7. de potentia art. 7. sed illam postea in Summa retractasse. De quo infra §. 13.

62. Denique prædeterminationem physicam esse aut videri de mente D. Thomæ, apertè tradit libellus de ratione studiorum, compositus à sex Patribus Societatis, & impressus Romæ in Collegio Societatis, jussu Præpositi Generalis, anno 1586. In illo enim, §. de opinionum delectu in Theologica facultate, regula 5. sic dicitur: *In Theologia doctrinam S. Thomæ, ut caretur 4. parte constitutionum cap. 14. nostri sequantur, exceptis paucis, quæ licet sint aut videri possint esse S. Thomæ, quia tamen contraria, & sine periculo, & valde probabiliter defendi possunt, si qui hæc docere velint, conviceant superiores ad ingeniorum exercitacionem majorem.* Et postea explicans quæ sint illa pauca, quæ sequi non tenentur, num. 6. inter alia istam D. Thomæ sententiam recenset: *Causas secundas esse propriè & univocè instrumenta Dei, & cum operantur, in eas primùm influere, aut eas movere.* Et mox relatis aliis D. Thomæ sententiis,

Tom. III.

A quæ sequi non tenentur, regulà 6. sic dicitur: *In cæteris, quæ hic excepta non sunt, à S. Thomæ nostri non recedant.* Libellum hunc Tolosæ in nostro conventu servamus, hujusque capituli vel paragraphi, *se delectu opinionum in Theologica facultate, extractum authenticum, & Norrij Apostolici manu subignatum, penes me habeo.* Hunc verò libellum habere vim constitutionis, quamvis id negent Adversarij, constat tamen ex 1. congregatione generali Societatis Jesu can. 9. ubi sic dicitur: *Sequantur nostri Doctores in Scholastica Theologia doctrinam D. Thomæ, iuxta praxim in libro de ratione studiorum ponendam.*

B Tantam ergo habentes impositam nubem testium, qui prædeterminationem physicam esse à Divo Thomæ assertam, ingenue profitentur, de mente hujus Angelici Doctoris dubitare non licet.

§. VI.

Testimonia Scripturæ, & SS. Patrum.

63. C Onstat ex dictis paragrapho præcedenti, Deum physicè prædeterminare causas secundas, si eas applicet ad agendum: propter hoc siquidem, nedum Thomistæ, sed etiam plures ex Adversariis, concedunt D. Thomæ docuisse prædeterminationem physicam, quia docuit Deum applicare causas secundas ad agendum, ut ibi ostendimus. Si ergo in Scriptura sacra expressè invenero illud verbum *applicare*, ita ut Deus dicatur absolute causas secundas, etiam liberatas, applicare ad agendum, procul dubio ostendam prædeterminationem physicam, juxta Scripturam, & Spiritus Sancti testimonium, esse necessariò admittendam. Insignis autem locus habetur Eccl. 33. ubi sic legitur: *In multitudine disciplina Dominus separavit eos, & immutavit vias eorum: ex ipsis benedixit, & exaltavit, & ex ipsis sanctificavit, & ad se applicavit, &c.* Item Jeremiæ 30. Deus loquens de duce qui præponendus erat populo suo, ait: *Et erit dux ejus ex eo, & Princeps de medio ejus producet, & applicabo eum, & accedet ad me: quis enim iste est qui applicet cor suum ad me, vel appropinquet mihi, ait Dominus? Ubi manifestè promittit Dominus se applicaturum cor seu voluntatem ducis populi sui ad se, sive ad amorem sui, & subdit Scriptura, quod in virtute hujus applicationis dux ille ad Deum accedet, & appropinquabit illi. Si igitur applicare causam secundam ad operandum, idem est ac eam physicè prædeterminare, ut jam notavimus, & suprà ostensum est, consequens est, ut promiserit Deus se physicè prædeterminaturum voluntatem ducis populi ad amorem sui: ita tamen quod hæc prædeterminatio non impediat cooperationem voluntatis, sed eam potius inferat & causet: unde prius ponitur quod Deus applicabit voluntatem ejus, & postmodum subditur, quod accedet ad Deum, & applicabit cor suum ad amorem ipsius, & appropinquabit ei, non gressibus corporis, sed affectibus mentis, ut Augustinus ait.*

E Eandem mentis & voluntatis humanæ applicationem per gratiam, subindeque physicam prædeterminationem, apertè docent plures ex Sanctis Patribus. Augustinus enim libro 1. ad Simplicianum quæst. 2. ait: *Quis audeat dicere defuisse Deo modum vocandi, quò etiam Esai*

V iij

ad eam fidem MENTEM APPLICARET, voluntatemque conjungeret, in qua Iacob iustificatus est? Et ibidem utitur loco illo Ecclesiastici supra citato, in quo dicitur Deum applicuisse creaturas ad se. Eodem etiam nomine applicandi utitur in Psalm. 126. exponens illud Psalmistæ, *Nisi Dominus edificaverit domum, ait enim: Nōs loquimur foris, ille edificat intus, ipse monet, ipse terret, ipse intellectum aperit, ipse AD FIDEM APPLICAT sensum nostrum.* Item D. Bernardus in libro de libero arbitrio, versus finem, dicit quod *Deus VOLUNTATEM APPLICAT OPERI, & opus explicat voluntati.* Et Vega in Tridentinum lib. 6. cap. 6. vocat gratiam prævenientem, *Ignorantiam divinæ virtutis APPLICATIONEM, & voluntatis nostræ mirificam inclinationem & INFLEXIONEM.* Eodem modo loquitur Cornelius Muffus, Episcopus Btuntinus, lib. 1. de divina historia cap. 15. & 27.

§. VII.

Ratio generalis desumpta ex subordinatione & dependentia causæ secundæ à primâ.

65. **H**anc rationem fusè prosequuntur nostri Thomistæ in Philosophia; nos breviter eam attingemus; ut ad alias speciales pro causis liberis transeamus. Sic ergo potest proponi: Deus non solum est primum ens, sed etiam prima causa; ac proinde sicut creaturæ immediate ab eo dependent in esse, eique subordinantur, ita & in operando & in causando: Sed talis dependentia, & subordinatio immediata, sine præmotione physica salvari nequit: Ergo talis præmotio admittenda est. In majori conveniunt omnes Philosophi & Theologi, excepto Durando, qui vult creaturas solum mediâtè & remotè dependere à Deo in operando, quatenus ab illo receperunt virtutes operativas. Minor autem, quam negant Adversarij, multipliciter suadetur. Primò ex Divo Thoma 3. p. qu. 19. art. 1. ubi sic dicitur: *Ubi quæque sunt plura agentia ordinata, inferius movetur à superiori, sicut in homine corpus movetur ab anima, & inferiores vires à ratione: Sic igitur actiones & motus inferioris principij sunt magis operata quadam, quam operationes; id autem quod pertinet ad supremum principium est operatio.* Quibus verbis aperte docet, ad salvandam subordinationem causæ inferioris à superiori, requiri quod inferior à superiori moveatur: unde cum eodem S. Doctore 3. contra gentes cap. 149. *Motio moventis præcedat motum mobilis causalitate & naturâ,* ad salvandam subordinationem causæ secundæ ad primam, requiritur præmotio; quæ cum non possit esse moralis, saltem respectu brutorum, & aliorum agentium naturalium, quæ motionis moralis capacia non sunt, necessariò debet esse physica.

66. Secundò probatur eadem Minor: Ubi quæque est subordinatio & dependentia secundum aliquam rationem, ibi secundum eandem rationem debet reperiri aliquis ordo prioris & posterioris: Sed per solum concursum simultaneum nullus potest salvari ordo prioris & posterioris, in ratione causæ actu operantis, inter primam & secundam: Ergo per concursum simultaneum non potest salvari subordinatio & dependentia causæ secundæ à primâ in causando. Major est certa: quia subordinatio essentialiter

A importat in suo conceptu aliquem ordinem inter ea quæ subordinantur; subordinati enim alteri, idem est, ac sub alio ordinari; ordo autem essentialiter dicit prioritatem & posterioritatem, ac subinde etiam subordinationem. Minor verò probatur: illa causa censenda est prior in ratione causæ actu operantis, quæ prius exercet suam causalitatem; cum enim causa dicatur formaliter talis à causalitate, oportet quod ordo prioris & posterioris in causis actu operantibus, sumatur ex ordine prioris & posterioris, qui sit inter ipsas causalitates: At qui per concursum simultaneum neutra causa prius exercet suam causalitatem: Ergo per solum concursum simultaneum non salvatur ordo prioris & posterioris in causando inter primam causam & secundam, sed ad talem subordinationem statuendam requiritur necessariò concursus prævius.

Respondent communiter Adversarij; concursus Dei simultaneum esse priorem concursu & operatione causæ secundæ, prioritate dignitatis, universalitatis, & subsistendi consequentiâ; & hanc prioritatem sufficere ad salvandam subordinationem & dependentiam causæ secundæ à primâ, in causando.

Sed hæc responsio non infirmat, sed confirmat vim rationis propositæ. Nam quotiescumque inter duo reperitur subordinatio in aliqua ratione, toties debet reperiri prioritas & posterioritas in tali ratione: At qui inter Deum & creaturas reperitur subordinatio, non solum in dignitate & perfectione, sed etiam in operatione & causalitate; cum Deus non solum sit primum ens, sed etiam prima causa, & primum principium: Ergo in concursu Dei debet esse prioritas non solum dignitatis & universalitatis, sed etiam naturæ & causalitatis, subindeque talis concursus debet esse prævius, & non purè simultaneus. Unde D. Thomas quæst. 3. de potentia art. 7. in fine corporis, docet ex libro de causis quod *virtus causæ primæ prius agit in causatum, & vehementius ingreditur in ipsum.* Et quæst. 27. de veritate art. 6. quarto argumento, *sed contra sic ait: Causa secundæ per prius recipit influentiam causæ primæ, quam actus causæ secundariæ.* Ad quod argumentum, quia suæ conclusioni omnino consonat, nihil omnino responderet, sicut ad alia quæ sibi aliquando non omnino favent. Item in 2. dist. 37. quæst. 2. art. 2. dicit quod *non possit vitari quin voluntas humana esset primum agens, se eius actio in aliquod prius agens non reduceretur sicut in causam.*

Tertiò probatur Minor principalis: Ut causæ secundæ formaliter & immediatè subordinentur Deo in causando, debent ab illo pendere, & constitui non solum in ratione principij habitualis, sed etiam in ratione principij actualis suarum operationum: Sed non possunt ab illo constitui in ratione principij actualis, nisi per concursum prævium, seu physicam præmotionem: Ergo illa sublata tollitur subordinatio & dependentia immediata in causando causarum secundarum à primâ. Major constat: quia causâ secundâ non fit actu causans, nisi per hoc quod sit principium actuale suæ operationis. Minor autem quam negant Adversarij, facillè suadetur. Sublato concursu prævio, seu physica præmotione, tria solum dantur in causâ agente, scilicet virtus operativa, operatio, & concursus simultaneus: Sed nullum ex his tribus potest

constituere causam secundam in ratione principij actualis: Ergo seclusa præmotione nihil ex parte Dei potest assignari, per quod causæ secundæ constituantur in ratione principij actualis suarum operationum. Major patet sufficienti enumeratione. Minor probatur quantum ad singulas partes. Et in primis quod ipsa operatio non possit constituere causas secundas in ratione principij actualis, videtur manifestum: Nam id à quo effectivè procedit operatio, nequit esse ipsamet operatio, sed necessariò debet esse aliquid prævium ad eam, & in agente receptum: Atqui operatio procedit effectivè à principio actuali, ut tali, atque adeò à constitutivo ipsius. Ergo constitutum principij actualis nequit esse ipsamet operatio.

Quod autem neque per virtutem operativam, neque per concursum simultaneum, causæ secundæ possint in ratione principij actualis constitui, probatur ratione evidenti. Principium actuale operationis duo habet, nempe quod sit indissolubiliter connexum cum ipsa operatione (implicat enim dari principium actuale operationis, & non poni ipsam operationem) & quod eam prioritate saltem naturæ antecedit, utpote causa efficiens illius; unde constitutum etiam principij, actualis easdem duas condiciones habere debet, nimirum prioritatem saltem naturæ respectu operationis, & indissolubilem cum ea connexionem: Patet autem illas condiciones non convenire virtuti operativæ; quia cum sit potentialis, non habet indissolubilem nexum cum operatione, sed ab ea potest separari, saltem per absolutam Dei potentiam; unde talis virtus non constituit principium actuale, sed duntaxat habituale operationis: concursus verò simultaneus, licet cum operatione indissolubiliter connectatur, & in ea intimè imbutur, ipsam tamen prioritate naturæ non præcedit, alias non esset simultaneus, sed prævius; prioritas enim, à qua, secundum Thomistam, concursus Dei prævius appellatur, non est prioritas existentie aut durationis, sed naturæ tantum & causalitatis: Ergo causæ secundæ non constituuntur à Deo in ratione principij actualis operationis, per virtutem operativam, aut per concursum simultaneum, sed duntaxat per concursum prævium, seu per actualitatem divinæ motionis; quæ cum applicet causas secundas ad agendum, illarum operationem prioritate naturæ antecedit, & cum ea nexum indissolubilem habet: unde, ut infra dicemus, talis præmotio non est actus primus, neque secundus, sed nexus & vinculum conjungens actum primum cum secundo, seu potentiam cum operatione.

69. Dices. Causam secundam esse actu operantem, seu actuale principium suæ operationis, non esse aliquid distinctum à principio habituali & operatione, sed esse principium ipsum habituale, ut connotat operationem.

Sed hoc jam manet confutatam: nam prius naturam quam intelligatur operatio, causa intelligitur constituta in ratione principij actualis, quia ab illo ut tali exit operatio; non enim potest exire à principio habituali solum, quod, ut tale, est indifferens & indeterminatum.

Addo quod, cum virtus & potentia operativa non semper connotent operationem, nec cum ea semper habeant indissolubilem nexum, debet assignari aliquid de novo in ipsa causa ope-

70. rante, ratione cuius habeat novam illam habitudinem & connotationem: si enim nihil intrinsecum de novo ipsi adveniat, eodem modo se habebit ac antea; unde sicut antea erat solum in potentia ad operationem, & principium tantum habituale ipsius, manebit in eadem potentialitate & indifferentia, & à ratione principij habitualis non extrahetur.

Quartò Minor principalis suadetur. Ut causæ secundæ Deo tanquam primæ causæ & primo principio subordinentur, debent ab ipso applicari ad agendum: Atqui ab ipso per concursum simultaneum applicari nequeunt, sed solum per prævium, seu per physicam præmotionem: Ergo illà remotà, causa secunda Deo ut primæ causæ sufficienter subordinari non potest. Major probatur: Agens quod respicit finem ultimum omnium causarum, illas applicat ad suas operationes: sicuti quia ad ducem spectat finem belli attendere, & intendere, ad eum etiam pertinet milites ordinare, movere, & applicare; & sicut voluntas, quia respicit finem, applicat cæteras potentias ad suas operationes, ut docet S. Thomas hinc qu. 9. art. 1. item eharitas, quia habet pro objecto Deum ut est finis supernaturalis, ordinat & imperat actus aliarum virtutum, & conjungit eos cum tali fine: Sed prima causa non solum respicit finem omnium causarum secundarum, sed etiam est illarum ultimus finis, juxta illud Apocal. *Ego sum Alpha & Omega, principium & finis*: Ergo applicat omnes causas secundas ad operandum: Non moraliter, cum solæ creaturæ rationales sint capaces motionis moralis: Ergo physice.

Præterea, ut discurrit S. Thomas infra qu. 79. art. 2. *Omnis actio causatur ab aliquo quod est in actu, quia nihil agit nisi secundum quod est in actu: Omne autem ens in actu, reducit in primum actum: scilicet in Deum, qui est per suam essentiam actus. Unde relinquatur quod Deus est causa omnis actionis, in quantum actio est.* Ex quibus verbis sic formo rationem. Nullum agens creatum est purus actus in agendo, sicut nec in essendo, sed secundum se est in potentia ad agendum: Ergo cum nihil agat, nisi secundum quod est in actu, indiget ut agat, quod à prima causa, quæ est actus purus in agendo, sicut in essendo, applicetur & reducatur in actum.

Minor autem, quæ asserit causas secundas per concursum simultaneum non posse applicari ad agendum, supra §. i. contra Suarezem multipliciter fuit demonstrata, & potest adhuc magis declarari: Tum quia applicatio potentie est aliquid prioritate saltem naturæ operationem antecedens, cum ipsa à principio ut applicato procedat; concursus autem simultaneus non est prior naturæ operatione, ut patet: Tum etiam, quia concursus simultaneus non distinguitur ab ipsa operatione causæ secundæ, sed in ea intimè imbutur: quis autem dicat aliquid applicari ad agendum per ipsam actionem quam elicit; v. g. ferram ad sciendum, vel calamus ad scribendum, per ipsam scissionem aut scruptionem? Quis etiam asserat, quod quando duo equi simul concurrunt ad movendum currum, vel duo homines ad trahendum cimbam, unus alium moveat & applicet ad trahendum? Non est ergo audiendus Suarez, dum ait libro 3. de auxili. cap. 40. num. 17. quod Deum facere ut Sol illuminet, seu ipsum applicare ad illuminandum, nec est, nec esse potest aliud, quam

facere Solem cum virtute illuminandi, & cum illo simultaneè ad illuminandum concurrere: nam, ut jam ostendimus, quando duæ causæ simul influunt in eundem effectum, per talem concursum una non dicitur movere & applicare aliam ad agendum, sed tantum eam adjuvare, ipsique associari ad talem effectum simul cum ea producendum.

72. Dices: Sicut potentia hominis applicatur à voluntate, ipsique subordinantur in operando, per hoc præcisè quod voluntas vult eas operari, absque eo quod aliquid à voluntate recipiant: Ita pariter ut causæ secundæ applicentur à Deo, ipsique in agendo subordinentur, sufficit actus Dei immanens, quo prius vult ac imperat causas secundas operari, quam ipsæ operentur; neque necessarium est, quod per influxum ad extra Deus aliquid ipsis communicet prius naturam quam operentur; subindeque quod illas physicè præmoveat ac prædeterminet ad agendum.

73. Sed contra primò: Licet aliqui censeant voluntatem applicare alias potentias ad proprias operationes, nihil reale ipsis imprimendo, oppositum tamen probabilius est, & menti S. Thomæ conformius, ut disp. præcedenti art. 1. concl. 3. ostendimus.

Secundò, Hoc dato & non concesso, negatur paritas: reperitur enim ratio manifesta discriminis, consistens in hoc quod voluntas & potentia inferiores conjunguntur in eodem supposito, & in eadem anima radicantur, non verò Deus & causæ secundæ: unde licet daretur, potentias inferiores applicari à voluntate ad suas operationes, per solam volitionem talis motionis & applicationis, quæ *usus activus* dicitur; non sequitur tamen causas secundas à Deo applicari per solum decretum vel actum imperij, absque physica illarum immutatione, & alicujus virtutis aut motionis impressione, ut apertè colligitur ex D. Thoma locis paragrapho 1. adductis, quibus asserit Deum movendo creaturas, tangere eas contactu virtutis; omnem inclinationem naturalem & voluntariam, esse quandam impressionem à primo moyente, sicut inclinatio sagittæ ad locum determinatum, est quædam impressio à sagittante; id quo Deus movet causas secundas, esse ut intentionem habentem esse incompletum, per modum quo colores sunt in aère, & virtus artis in instrumento artificis; & similia quæ ibidem fuse expendimus, & quæ brevitas causâ hinc non repetimus.

Addo, impossibile esse, quod duo extrema incipiant referri adinvicem, nisi fiat mutatio in aliquo illorum: Sed per hoc quod causa secunda applicatur à Deo ad operandum, incipit dicere relationem realem dependentiæ ad Deum, & Deus respectum rationis ad ipsam: Ergo oportet tunc alterum extremum mutari per receptionem alicujus entitatis; unde cum talis mutatio non possit se tenere ex parte Dei, debet se tenere ex parte causæ secundæ.

74. Denique Minor principalis probatur. Cum causa dicatur formaliter talis à causalitate, ut causa secunda, in ratione causæ formaliter, Deo subordinetur, debet illi subordinari, atque immediatè ab eo dependere, in sua causalitate, ut causalitas est: Atqui seclusâ præmotione physica, causa secunda non dependet immediatè à Deo in sua causalitate, ut causalitas est: Ergo nec illi subordinatur in ratione causæ. Major patet, Minor probatur. Causalitas causæ efficien-

tis est actio, prout formaliter egreditur, & emanat ab agente, ut docent Philoſophi 2. Physicorum: Sed actio sub illa formalitate emanationis & egressus ab agente, non caufatur à Deo, nisi causa secunda ab illo præmoveatur ad agendum: Ergo seclusâ præmotione, causa secunda non dependet immediatè à Deo in sua causalitate ut causalitas est. Minor probatur: Non alia ratione potest dici quod aliqua causa causet actionem alterius, prout est ab ipsa, nisi quatenus eam impellit & applicat ad agendum; unde quia unus equus non applicat alium ad trahendum currum, sed tantum simul cum eo concurrat, potest quidem dici causa tractionis absolute, non tamen tractionis, prout est ab alio equo: Ergo si Deus simultaneè tantum cum causis secundis concurrat, & eas ad agendum non applicet, ac præmoveat, erit quidem causa actionis illarum materialiter & in esse entis considerate, non tamen formaliter sub ratione actionis, & quatenus egreditur & emanat ab ipsis causis secundis. Unde egregiè ait Caietanus, quod si Deus non moveret Solem ad illuminandum, non esset causa illuminationis Solis, quamvis posset dici causa illuminationis quæ esset à Sole.

Addit Gibiufus libro de libert. Dei, & creaturarum cap. 19. quod si nullus alius est influxus Dei, nisi simultaneus, Deus dabit quidem esse effectibus, sed non dabit effectus causis: quia non faciet ut causæ secundæ faciant, & quod ipsæ, ut ita dicam, parturiant, & extra se mittant suas operationes & effectus, sed duntaxat operationes & effectus, ex ipsarum visceribus prodeuntes suscipiet, & fovebit.

Dices cum Recentioribus: Est una actio possit esse à duplici causa, attamen prout est ab una, non potest esse ab alia: Ergo licet Deus simul cum creatura efficiat actionem, & effectum ejus; actio tamen causæ secundæ, sub ea ratione quæ est à causa secunda, non potest esse à Deo.

75. Sed præterquam quod hæc responsio non solvit argumentum propositum, cum illud in eo fundetur, quod causa secunda debet immediatè dependere à Deo in sua causalitate, ut causalitas est, quæ non est aliud quam ipsa actio, prout formaliter egreditur ab agente, & prodit è visceribus ejus; facile adhuc potest confutari. Cum enim concursus Dei sit perfectissimus & universalissimus, ac per se primò attingat rationem entis creati & participati, quæ in omnibus differentiis, modis, & formalitatibus rerum creaturarum intimè imbibitur; ejus causalitas se extendit non solum ad substantiam & entitatem rerum creaturarum, sed etiam ad omnes rationes & modos, dicentes perfectionem, & bonitatem ordinabilem in Deum tanquam in ultimum finem: Atqui dependentia illa actionis à causa agente, seu ille egressus, effluxus, & emanatio actionis à causa secunda, vel ut alij loquuntur, exercitium illud potentia operativæ, non est purum ens rationis, sed aliquid verum & reale in rerum natura existens, ut patet; nam (ut supra dicebamus) in tali dependentia & egressu actionis ab agente, seu in tali exercitio potentia, consistit causæ efficienſis causalitas, quæ est aliquid reale & positivum in rerum natura exercitium: Ergo Deus per suum concursum debet causare actionem causæ secundæ, sub ea ratione quæ ab ipsa dependet & caufatur, subindeque eam præmoveat & applicare ad agendum.

76. Confirmatur: In actionibus vitalibus, vitalitas

tas actionum immanentium est aliqua realis perfectio, ac proinde debet esse actu & immediate à Deo. Ex quo sic formatur argumentum: Actio vitalis, in quantum hujusmodi, est actu & immediate à Deo tanquam à prima causa: Sed eadem actio, in quantum vitalis, est à causa secunda: Ergo quod est à causa secunda, est à Deo tanquam à causa prima, etiam secundum eam rationem secundum quam est à causa secunda. Major patet, Minor probatur: Quia vitalitas actionis creatæ consistit in dependentia à principio intrinseco creato, & connexionione necessaria cum ipso.

78. Ex quo habes, quod licet quando causa concurrentes ad eandem actionem sunt ejusdem ordinis, non possit una causare actionem alterius, prout est ab illa, bene tamen quando una est superioris ordinis, & continet omnem perfectionem inferioris; præsertim si ejus causalitas sit universalissima, & ad omnes rationes & modos entis se extendat, ut contingit in proposito.

S. VIII.

Ratio specialis pro causis liberis, sumpta ex indifferentia voluntatis.

79. Hanc rationem tangit D. Thomas hic qu. 9. art. 4. ubi sic discurrit. Omne quod quandoque est in actu, quandoque in potentia, indiget moveri, determinari, & constitui in actu ab aliquo movente, quod sit semper in actu & nunquam in potentia: Sed voluntas humana est quandoque in actu, quandoque in potentia; incipit enim aliquando velle aliquid, quod antea non volebat: Ergo ad hoc ut actu velit, indiget moveri ab aliquo movente, quod sit semper in actu & nunquam in potentia; quod ut constat, non potest esse nisi Deus.

Eandem rationem sub aliis terminis proponit 2. Physic. lect. 8. ubi ait: *Sicut potentia motiva, que est ad utrumlibet, non exit in actum, nisi per potentiam appetitivam determinetur ad unum, ita nihil quod est ad utrumlibet exit in actum, nisi per aliquid determinetur ad unum; quia id quod est ad utrumlibet, est sicut ens in potentia; potentia autem non est principium agendi, sed solum actus: unde ex eo quod est ad utrumlibet, nihil sequitur, nisi per aliquid aliud quod determinat ad unum.* Et 3. contra Gentes cap. 2. *Quod indifferenter se habet ad multa, non magis unum operatur quam aliud; unde à contingente ad utrumque non sequitur aliquis effectus, nisi per aliquid per quod ad unum determinetur.*

80. Ex quo possumus secundum formare argumentum. A principio indifferenti & indeterminato non sequitur actio determinata, nisi prius determinetur ab alio quod sit in actu: Tum quia indifferens & determinatum inter se opponuntur, & se habent sicut frigidum & calidum; adeoque sicut à frigido, ut tali, non potest calor procedere; ita nec ab indifferenti, ut indifferens est, actus determinatus exire: Tum etiam, quia id quod est ad utrumlibet, est sicut ens in potentia; ens autem prout in potentia, non est principium agendi, sed solum prout est in actu, ut docet D. Thomas loco citato, & 1. 2. qu. 79. art. 2. ubi ait: *Omnis actio causatur ab aliquo quod est in actu, quia nihil agit nisi secundum quod est in actu: Atqui (subsumo) voluntas creata ex se est principium indeterminatum &*

Tom. III.

indifferens ad utrumlibet: Ergo nusquam exibat in actum determinatum, nisi prius determinetur ab eo qui est semper in actu respectu totius objecti, id est à Deo.

Respondet Suarez libro 3. de auxiliis cap. 42. & 43. quod voluntas nostra, quamvis sit indifferens & in potentia ad suos actus, tamen propter eminentiam suæ virtutis, & propter suam libertatem, ac perfectum dominium quod habet in suos actus, est virtualiter in actu, ac proinde non indiget determinari & reduci in actum ab aliquo agente extrinseco, sed potest seipsam determinare, & in actum reducere.

Sed contra: Quamvis voluntas ratione suæ libertatis habeat dominium in suos actus, illud tamen non est supremum & absolutum, sed dependens à supremo & universalissimo Dei dominio, eique subordinatum: Ergo licet possit in suo ordine, & ut secundum liberum, ac secundum movens & determinans, seipsam movere, determinare, & in actum reducere, id tamen non potest prestare, nisi cum subordinatione ad primum liberum, primumque movens & determinans; ac proinde nisi dependenter ab ejus motione & determinatione. Sicut quia vassallus vel feudatarius non habet supremum dominium in fundo, non potest de illo disponere, nisi cum subordinatione & dependentia à Rege, vel Domino cui subditur. Unde præclare Divus Thomas in hac parte quæst. 109. art. 2. ad 1. *Homo est dominus suorum actuum volendi & non volendi, propter deliberationem rationis, qua potest flecti ad unam partem, vel ad aliam: sed quod deliberet vel non deliberet, etsi hujusmodi etiam sit dominus, oportet quod hoc sit per deliberationem præcedentem: & cum hoc non procedat in infinitum, oportet quod finaliter deveniatur ad hoc quod liberum hominis arbitrium moveatur ab aliquo exteriori principio, quod est supra mentem humanam, scilicet à Deo.*

Confirmatur: Idem S. Doctor 1. p. quæst. 19. art. 3. ad 5. ait: *Causa qua est ex se contingens, oportet quod determinetur ab aliquo exteriori ad effectum: sed voluntas divina, qua ex se necessitatem habet, determinat seipsam ad volitum, ad quod habet habitudinem non necessariam.* Quibus verbis hoc inter voluntatem divinam & creatam discrimen constituit, quod voluntas divina, quia est primum liberum, & primum determinans simpliciter, determinat seipsam per se primò, & independenter à quocumque extrinseco determinante; voluntas verò creata, quia non est primum liberum simpliciter, nec prima causa suarum electionum, non se determinat nisi secundariò, ac dependenter à motione & determinatione voluntatis divinæ: Unde in 2. dist. 25. qu. 1. art. 2. ad 3. sic dicit: *Determinatio actionis & finis in potestate liberi arbitri constituitur, licet non ita sicut primo agentis.* Ergo voluntas creata, ob eminentiam suæ virtutis, & dominium in suos actus liberos, non habet quod possit independenter à motione & determinatione Dei, seipsam movere & determinare: imò potius, cum ejus libertas sit potentialis, & Deo subordinata, indiget ab illo moveri, determinari, ac in actum reduci.

Respondet secundò Petrus à S. Joseph in opusculo supra citato, disput. 2. sect. 6. Deum movere & determinare voluntatem, motione quadam & determinatione generali, in quantum scilicet illam applicat ad primam intentionem

X

finis, & ad volitionem boni in communi, ex qua postea per consilium & deliberationem seipsam movet & determinat ad electionem mediorum, seu volitionem bonorum particularium.

85. Sed contra primò: Voluntas volitione illà boni in communi ad summum constituitur in actu primo ex parte sui, ad tendendum per electionem in bona particularia: Ergo præter hanc motionem generalem, requiritur adhuc alia specialis, quã ad eligenda media determinetur. Probatur Consequentia: quia ut docet D. Thomas locis supra §. r. citatis, causa secunda constituta in actu primo, indiget adhuc motione & applicatione Dei, ut exeat in actum secundum.

86. Contra secundò: A principio indifferenti, ut indifferentis est, non potest exire actus determinatus, nisi prius determinetur ab alio, inquit idem S. Doctor locis supra relatis: Sed positã primã intentione finis, & volitione boni in communi, voluntas adhuc manet indifferentis ad electionem hujus vel alterius medij, seu ad volitionem hujus vel illius boni particularis: Ergo adhuc eget à Deo determinari.

87. Contra tertio: Idem Angelicus Doctor docet voluntatem creatam ita moveri & applicari à Deo, ut tamen seipsam moveat & applicet: unde infra qu. iii. art. 2. dividit gratiam in operantem & cooperantem, & ait quod *in illo effectu in quo mens nostra est mota & non movens, solus autem Deus movens, operatio Deo attribuitur, & secundum hoc dicitur gratia operans. In illo autem effectu in quo mens nostra & movet & movetur, operatio non solum attribuitur Deo, sed etiam anima, & secundum hoc dicitur gratia cooperans.* De quo in tractatu de gratia. Sed in prima volitione finis, & aliis actibus indeliberatis, voluntas non se movet & applicat, sed movetur solum & applicatur à Deo, ut docet idem S. Doctor hic quæst. 9. art. 4. & patet ex dictis disp. præcedenti art. 2. Ergo ex Divo Thoma, Deus non solum movet, applicat & determinat voluntatem ad primam volitionem finis, & ad alios actus indeliberatos & necessarios, sed etiam ad electionem mediorum, & ad ejus actus deliberatos seu liberos. Unde qu. 6. de malo art. unico, initio articuli ait: *Homo ad eligendum movetur quodam interiori instinctu, scilicet ab ipso Deo, & immobiliter, non tamen repugnat libertati, ut postea explicat in resp. ad 3. Item in resp. ad 17. Voluntas (inquit) quando de novo incipit eligere, transmutatur à sua priori dispositione, quantum ad hoc quod prius erat eligens in potentia, & postea fit eligens actu. Et hæc quidem transmutatio est ab aliquo movente, in quantum ipsa voluntas movet seipsam ad agendum, & in quantum etiam movetur ab aliquo exteriori agente, scilicet Deo: non tamen ex necessitate movetur, ut dictum est. Denique 3. contra Gentes cap. 91. sic discurret: *Oportet omne multiforme, & mutabile, & deficere potens, reduci sicut in principium in aliquod uniforme & immutabile, & deficere non valens. Omnia autem quæ in nobis sunt, inveniuntur esse multiplicia, variabilia & defectibilia: patet enim quod electiones nostræ multipliciter habent, cum in diversis & à diversis diversa eligantur: mutabiles etiam sunt, tum propter animi levitatem, qui non est firmatus in fine ultimo; tum etiam propter mutationem rerum quæ nos extra circumstant: Quod autem defectibiles sint, hominum peccata testantur: divina autem voluntas uniformis, im-**

mutabilis, & indeficiens est.... Oportet ergo omnium voluntatum & electionum motus in divi-voluntatem reduci: non autem in aliquam aliam causam: quia solus Deus nostrarum voluntatum & electionum causa est.

Tertio alij Recentiores respondent, voluntatem ab objecto determinari, quantum ad speciem actus, à Deo autem, quantum ad individuum. Ita Suarez disp. 5. Metaph. sect. ultimã citans Fonseca, Toletum, Conimbricenses, & alios.

Sed contra: Licet intellectus, mediante objecto proposito, extrinsecè & objectivè possit determinare voluntatem ad speciem actus, hæc tamen determinatio non sufficit, ut possit in actum determinatum exire: Tum quia cum voluntas sit intrinsecè indeterminata & in potentia, ut talis indeterminatio & potentialitas tollatur, debet activè determinari, & actuari per aliquid intrinsecum, scilicet per divinam motionem in ea receptam, prius saltem naturã quàm operetur: Tum etiam, quia ut actu operetur, debet esse determinata non solum quantum ad specificationem, sed etiam quantum ad exercitium actus: Atqui nullum objectum creatum, inò nec ipsum bonum universale, quod est Deus, quantumvis congruè propositum, voluntati hominis dum est in via, potest eam efficaciter movere & determinare quantum ad exercitium actus, ut docet D. Thomas hic qu. 10. art. 2. Ergo non sufficit determinatio extrinsecè, se tenens ex parte objecti.

Deinde, si Deus determinet voluntatem ad eliciendam hanc numero operationem potiùs quàm aliam, ut docet Suarez, sequitur Deum tollere libertatem, & esse causam peccati, quæ sunt duo absurda & inconvenientia, quæ passim nobis objiciunt Adversarij. Probatur sequela quoad utramque partem. Et primò quod sequatur libertatis destructio, sic ostenditur. Libertas voluntatis est duplex, una specificationis, altera exercitij; prima dicit potestatem eligendi actum hujus vel illius speciei; secunda versatur circa actum in individuo, & prout hic & nunc exercetur: Sicut ergo Adversarij contendunt, quod Deus libertatem specificationis tolleret, si voluntatem ad speciem actus determinaret, quia, inquit, ita de ratione causæ liberæ est seipsam determinare, ut repugnet eam à quocumque agente extrinsecè, etiam increato, determinari: Ita ex eodem principio, quod est veluti Adversariorum Achilles, nobis licet inferre, destrui libertatem exercitij, si Deus voluntatem ad hanc numero operationem eliciendam determinet. Unde vel gladius quem in nos acuunt Adversarij, plumbeus est, vel co-parter jugulatur libertas exercitij.

Quod etiam juxta hunc modum dicendi, Deus sit Author peccati, facile suadet: nam in actu peccati quantum ad individuum reperitur aliqua malitia specialis, & distincta ab ea quæ ipsi convenit secundum suam rationem specificam, putà ea quæ sumitur ex intentione actus, vel ex circumstantiis aggravantibus intra eandem speciem: Ergo si Deus determinet voluntatem creatam ad eliciendum hunc actum odij, v. g. potiùs quàm alterum, eam determinabit ad aliquam specialem malitiam & deformitatem, subindeque erit author peccati, vel saltem alicujus specialis malitiæ in eo inclusæ. Hanc rationem latius profecuti sumus in tractatu de

Diff. 3. voluntate Dei. Unde eam hinc sub brevitate A
art. 3. transcurramus, ut ad alias progrediamur.

§. 2.
S. IX.

Alia ratio desumpta ex dominio Dei in nostras voluntates.

Hanc rationem breviter ac strictim attigimus, impugnando scientiam mediam, & explicando concordiam libertatis cum prædeterminatione; sed fufius modò expendenda est, & magis urgenda.

90. Sic ergo eam propono: Prædeterminare voluntatem est eam applicare ad agendum, seu ad actum determinatum eliciendum: Sed Deus applicat voluntatem ad agendum: Ergo & ipsam prædeterminat. Major patet ex supra dictis: ostendimus enim Deum per concursum duntaxat simultaneum, non posse applicare causas secundas ad agendum. Minor verò suaderet: Deus habet perfectum dominium in nostram voluntatem, sicut & in alias creaturas, juxta illud Esther 13. *Dominus universerum tu es*: Ergo eam applicat ad agendum. Antecedens est certum, cum dominium Dei fundetur in creatione & conservatione, & voluntas non minùs indigeat à Deo creati & conservari, quàm aliæ res universi. Consequentia verò sic ostenditur. Usus rei est proprius actus dominij, quod idcirco definitur facultas utendi re in omnes usus à lege permittos: *Usus autem alicujus rei, nihil aliud est, quàm applicatio illius rei ad operationem*, inquit S. Thomas infra qu. 16. art. 1. Ergo si Deus perfectum habet dominium in nostras voluntates, eas ad agendum applicat.

90. Confirmatur: Ideo voluntas nostra applicat potentias inferiores ad suos actus, quia est illarum domina & regina, ut docet S. Thomas hinc qu. 9. art. 1. Sed Deus perfectius habet dominium in nostram voluntatem, quàm ipsa in potentias inferiores: Ergo à fortiori debet voluntatem ad agendum applicare.

91. Respondent Adversarij, Deum moraliter applicare voluntatem, ipsam invitando & excitando ad volendum, & operandum, non verò physicè eam præmovendo: sicut, inquit, ipsa voluntas non physicè, sed moraliter movet & applicat potentias inferiores, ratione sympathiæ & colligationis potentiarum in eadem anima.

92. Sed contra primò: Falsum est voluntatem non movere & applicare physicè potentias inferiores, ut Disput. præcedenti art. 1. ostendimus, & apertè colligitur ex D. Thoma 1. p. qu. 82. art. 4. ubi ait: *Voluntas movet intellectum & alias potentias, sicut alterans movet alteratum, & impellens movet impulsum*; quod totum ad motionem physicam pertinet.

93. Contra secundò: Esto voluntas moraliter tantùm moveat & applicet potentias inferiores ad suas operationes, ex hoc non rectè colligitur Deum moraliter duntaxat movere & applicare voluntatem ad agendum: Tum quia Deus & voluntas creata non conjunguntur in eodem supposito, nec radicantur in eadem anima, sicut voluntas & potentia inferiores; unde Deus non potest per nudam & solam sympathiam, & absque impressione alicujus virtutis aut motionis, applicare voluntatem ad agendum; sicut juxta aliquorum sententiam, voluntas ratione solius sympathiæ & colligationis, seu radicationis in

Tom. III.

eadem anima applicat potentias inferiores, absque eo quod aliquid reale illis imprimat, & physicè eas immutet. Tum etiam, quia cum Deus perfectius habeat dominium in nostram voluntatem, quàm voluntas in potentias inferiores, & proprius actus dominij, sit usus & applicatio rei, Deus nobiliori & altiori modo, atque adeò physicè, & non solum moraliter, eam movere & applicare debet.

Tertiò: Ex D. Thoma qu. 22. de verit. art. 8. *Sicut voluntas potest immutare actum suum in aliud, ita & multò amplius Deus*: Sed voluntas non solum moraliter, sed etiam physicè seipsam applicat ad agendum, ac movet de uno actu in alium, absque violentia & læsione libertatis: Ergo multò magis Deus id potest. Unde idem S. Doctor ex illo Proverb. 21. *Cor Regis in manu Domini, quocumque voluerit vertet illud*; probat 3. contra gent. cap. 88. solum Deum posse movere voluntatem per modum agentis, id est verè efficienter, ut distinguitur contra motionem moralem, sicut colligitur ex quarta ratione, ubi explicans quid sit moveri per modum agentis, ait: *Dico autem moveri ab extrinseco principio quod moveat per modum agentis, & non per modum finis*. Quare D. Prosper in carmine de ingratia, divinæ gratiæ efficacitatem declarans, docet illam non solis consiliis & suasionibus movere, sed intus immutare ac reformare mentem hominis.

Non hac consilio tantùm, hortatuque bonigno, Suadens atq; docens, quasi normam legis haberet Gratia, sed mutans intus mentem, atq; reformans, Vasque novum ex fracto fingens, virtute creandi.

Item Divus Bernardus supra citatus ait, quod *Deus voluntatem applicat operi, & opus explicat voluntati*. Quibus verbis utramque motionem apertè declarat, physicam scilicet, cum dicit quod *voluntatem applicat operi*; & moralem, cum subdit, *& opus explicat voluntati*, id est, convenientiam & bonitatem objecti seu operis ei ostendit, quod ad motionem moralem pertinet.

94. Quartò, Si Deus moraliter tantùm posset movere & applicare voluntatem, eamque consiliis solum ac suasionibus excitare, haberet in eam dominium duntaxat politicum & civile, non autem regale & monarchicum; quod videtur absurdum, quia juxta Augustinum, Deus habet cordium inclinandorum omnipotentissimam potestatem, magisque in sua potestate voluntates hominum, quàm ipsi homines, eique volenti saluum facere, nullum humanum resistit arbitrium. Item Scriptura Proverb. 21. ait: *Sicut divisiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini; quocumque voluerit vertet illud*. Ubi divinæ voluntati apertè tribuitur vis ad inclinandum & trahendum cor humanum, quocumque voluerit, idque eadem facilitate & suavitate, quæ rivi aquarum humanà operà in diversas partes absque ulla violentia feruntur, ut egregiè declarat Caietanus ibidem, his verbis: *Efficaciam simul & facilitatem divine operationis ad inclinandum cor hominis, quocumque Deo placuerit, describit Salomon instar dividens aquam in multos rivulos. Facillima est enim diviso aqua in multos rivulos, eò quod aqua non resistat divisioni. Quemadmodum itaque operatio hominis facillima est efficacie ad dividendum aquam in multos rivulos, nec opus est laborare ad hujusmodi divisionem, quantumvis laborare oporteat ad fa-*

ciendos alveos per quos aqua deducatur; ita facillimè efficaciâ Deus movet cor, & inclinât illud quocumque voluerit, &c. Et notandum ibi specialiter fieri mentionem de corde Regis, eò quòd hoc maximè sit liberum, & alterius potestati minus subiectum: unde si illud Deus absque ulla difficultate & resistantia vertit & inclinât quocumque voluerit, multò magis omnia alia corda huc illucque secundùm quod voluerit vertet, & summa erit primi cordis supra secunda corda potestas, ac perfectissimum Dei in nostras voluntates dominium; subindeque suprema & absoluta potestas movendi & applicandi voluntatem ad quocumque voluerit, salva & illa ipsius libertate: *Quis enim* (inquit Augustinus) *tam impiè desipiat, ut dicat Deum malas hominum voluntates, quas voluerit, quando voluerit, ubi voluerit, in bonum non posse convertere?*

96. Ex his intelliges, Catholicos & Hereticos dominium omnino diversum Deo in humana corda tribuere. Pelagius enim motionem solum moralem, ac proinde dominium tantum politicum, in Deo agnovit: Calvinus contra motionem purè physicam, & extrinsecam, ac tollentem potentiam ad oppositum, subindeque violentum ac tyrannicum dominium Deo attribuit: Catholicis verò (præsertim D. Augustini & S. Thomæ discipuli) qui utramque motionem (physicam scilicet & moralem) in Deo agnoscunt, dominium regale & monarchicum ei tribuunt, docentque ipsum attingere à fine usque ad finem fortiter, ac disponere omnia suaviter.

S. X.

Rationes Theologicae ex sufficientia & efficacia gratia desumptæ.

97. RECTE ait D. Prosper, vel Author Epistolæ ad Demetriadem, cap. 7. *Gratia Dei, nisi tota suscipitur, tota repellitur: sicut enim alienus est à numero Fidelium, & à sorte Sanctorum, qui in aliquo à Catholica veritate dissentit, ita extra gratiam efficitur, qui aliquid de ejus plenitudine diffidetur.* Plenitudo porro ista, pro præsentis humanæ infirmitatis statu, binas includit prærogativas; una quarum in gratiæ sufficientia, altera in ejus energia seu efficacia consistit. Quisquis proinde, sive de sufficientia, sive de efficacia Christianæ gratiæ aliquid diffidetur, extra gratiam penitus esse convincitur: quia ut ex Prospero jam audivimus: *Hæc tota repellitur, nisi tota suscipitur.* Si ergo probemus, sublatâ physicâ præmotione, neque sufficientem, neque efficacem gratiam stare posse, à fortiori ostendemus, eâ remotâ, totam Dei gratiam repellere, ejusque impugnatores (ut Prosperi verbis utar) *totaliter extra gratiam esse.*

98. Prima ratio, quæ de gratia sufficienti procedit, potest sic proponi. Ut voluntas habeat auxilium sufficiens ad operandum, & ad eliciendos actus supernaturales charitatis vel contritionis, debet prius saltem naturâ quàm operetur, esse physicè potens ad illos eliciendos: At seclusâ physicâ prædeterminatione, virtutem aliquam realem & physicam ordinis supernaturalis imprimente, voluntas non potest prius naturâ quàm operetur, esse physicè potens ad actus supernaturales eliciendos: Ergo illâ sublatâ non possunt dari auxilia sufficientia. Major patet: voluntas enim

non solum moraliter, sed etiam physicè influit in actus supernaturales; & actus primus; prioritate saltem nature, actum secundum seu operationem præcedit: Ergo ut voluntas habeat auxilium sufficiens ad actus supernaturales eliciendos, debet prius naturâ quàm operetur, esse physicè potens ad agendum. Minor autem, in qua est difficultas, sic ostenditur. Sublatâ physicâ prædeterminatione, solum restat motio moralis, seu gratia moraliter excitans, & concursus simulaneus ordinis supernaturalis, qui gratia coefficientiæ à quibusdam appellatur: supponimus enim actus illos charitatis & contritionis justificationem præcedere, & elici à peccatore habitibus supernaturalibus gratiæ & charitatis destituto: Sed nec motio moralis, nec concursus simulaneus, possunt reddere voluntatem physicè potentem prius naturâ quàm operetur: Ergo sublatâ physicâ prædeterminatione, voluntas non potest esse prius naturâ quàm operetur, physicè potens ad actus supernaturales eliciendos. Major constat, Minor quoad utramque partem suadetur. In primis enim motio moralis, cum non immutet physicè voluntatem, & nullam virtutem ei imprimat, sed extrinsecè tantum & objectivè, per ostensionem bonitatis & convenientiæ quæ est in objecto, eam alliciat, ut supra declaravimus; non potest reddere voluntatem peccatoris physicè potentem ad eliciendos actus supernaturales charitatis & contritionis; quod enim est de se impotens, non potest reddi physicè potens, nisi physicè mutetur, seu virtutem aliquam physicam recipiat, quam antea non habebat: Similiter etiam concursus simulaneus, cum non se teneat ex parte actus primi, sed secundi; nec operationem causæ secundæ prioritate naturæ antecedit; nec in ipsam causam, sed tantum in ejus effectum influat; non potest elevare voluntatem ad actus supernaturales eliciendos, nec ipsam reddere physicè potentem ad agendum, prius naturâ quàm operetur: Ergo nec motio moralis, nec concursus simulaneus, possunt reddere voluntatem physicè potentem in actu primo ad actus supernaturales charitatis & contritionis, nec ei auxilium sufficiens ad operandum tribuere: unde vel debet admitti præmotio physica, vel tollenda sunt auxilia sufficientia.

Mirum est quantum hoc argumentum Adversariorum ingenia torqueat, & in quam varios dicendi modos eos abire compellat. In primis aliqui dicunt, voluntatem peccatoris, habitibus supernaturalibus gratiæ & charitatis destitutam, elevari & reddi potentem ad actus supernaturales charitatis & contritionis eliciendos, per motus quosdam subitaneos & indeliberatos quos Deus in nobis sine nobis operatur. Alij existimant eam elevari, & fieri potentem per specialem Dei assistentiam: Alij per imperium Dei practicum: Alij denique per concursum Dei simultaneum, non ut exercitum, quia ut talis se tenet ex parte actus secundi, sed ut oblatum, seu ut loquitur Suarez, quatenus Deus est paratus illum dare.

Hæc tamen omnia vim argumenti propositi non infringunt, sed potius roborant. Nam primò inquirò ab Adversariis, an actus illi indeliberati, in quibus gratiam excitantem & sufficientem constituunt, sint naturales vel supernaturales? Si sint naturales, non possunt reddere voluntatem potentem ad eliciendos actus superna-

turales charitatis, & contritionis, nec habere rationem gratiæ sufficientis, cum illa sit intrinsicè supernaturalis. Si verò dicatur, quòd sint supernaturales, redit difficultas argumenti propositi: cum enim voluntas sit potentia purè naturalis, non potest de se esse physicè potens, priùs naturà quam operetur, ad eos eliciendos; unde ut fiat physicè potens, vel debet mutari per alium actum indeliberatum (de quo idem quæram ac de priori, & sic erit processus in infinitum) vel admittenda est motio aliqua physica & supernaturalis, quæ voluntatem elevet, ac reddat physicè potentem priùs naturà quàm operetur, subindeque admitti debet præmotio physica.

101. Secundò: Actus illi indeliberati (esto sint supernaturales) sunt tamen minùs perfecti, ac diversæ speciei ab illis actibus perfectè supernaturalibus, ad quos eliciendos voluntas excitatur: solet enim Deus vivà quadam mortis repræsentatione, aut timore gehennæ, excitare & movere voluntatem peccatoris ad actum contritionis, aut dilectionis Dei super omnia; qui est multò nobilior & præstantior, ac diversæ speciei ab actu timoris: Ergo tales actus indeliberati non possunt reddere voluntatem physicè & completè potentem ad eliciendos actus contritionis & charitatis. Consequentia patet: quia tota perfectio actus secundi, debet virtualiter aut eminenter præcontineri in actu primo, subindeque iste debet alium superare, vel saltem adæquare in perfectione. Unde sicut furculus castaneæ v. g. non potest reddere arborem sylvestrem, cui inferitur, potentem ad producenda poma, vel pyra, quæ sunt fructus nobiliores, & diversæ speciei à castaneis; ita videtur impossibile quòd actus timoris reddat voluntatem physicè potentem ad eliciendum actum charitatis, sed ad hoc necessariò requiritur vis quædam supernaturalis, voluntati impressa, priùs saltem naturà quàm operetur, virtualiter continens perfectionem quæ reperitur in actu charitatis.

102. Tertiò: Vel ex speciali Dei assistentiâ, imperio, aut oblatione concursus simultanei, derivatur in voluntate aliqua virtus intrinsecà, vel nulla ei superadditur? Si primum dicatur, habemus intentum: nam talis virtus superaddita, cum sit prior naturà ipsâ operatione voluntatis, & non sit permanens, sed transiens ac fluens, erit ipsa præmotio physica. Si secundum affirmetur, sequitur quod ex tali assistentiâ, imperio, & oblatione concursus, voluntas non possit fieri intrinsicè potens ad eliciendos actus charitatis & contritionis: quia impossibile est id quod est de se impotens & improporionatum ad producendum aliquem effectum, vel ad eliciendam aliquam operationem, reddi physicè potens & proporionatum ad illam, nisi in se recipiat aliquam formam, vel virtutem quam antea non habebat; causam enim esse physicè potentem, non est aliqua denominatio extrinsecà, sed intrinsecà, à virtute aliqua & principio interno petita; unde communiter dicitur: *Idem manens idem, semper facit idem.*

103. Confirmatur: Illud quo voluntas de impotente fit proximè & completè potens ad eliciendam aliquam operationem, debet esse forma operativa; quia ejus effectus formalis est constituere subiectum in actu primo, & proximè operativum: Sed Deus non potest habere rationem formæ & actus primi (saltem in esse entitativo)

A respectu creaturæ, ut docent communiter Theologi 1. p. quæst. 12. art. 5. ubi hac ratione probant Deum non posse immediatè per seipsum supplere lumen gloriæ in intellectu creato, licet possit gerere vices speciei impressæ & formæ intelligibilis: Ergo Deus non potest per solam specialem assistentiam, imperium, aut oblationem concursus simultanei, reddere voluntatem creatam proximè potentem ad eliciendos actus supernaturales. Videantur quæ diximus in tractatu de visione beata, ubi variis argumentis ostendimus, intellectum creatum non posse elevari &

Disp. 2.
art. 3.

B fieri potentem ad videndum Deum, per solam ejus assistentiam, aut concursum simultaneum, sed necessariò requiri lumen gloriæ per modum habitus vel auxiliij communicatum: nam hæ rationes idem probant de voluntate creata, respectu actus charitatis & contritionis; præsertim illa quam desumpsimus ex S. Doctore 3. contra gent. cap. 53. ubi sic discurret: *Nihil potest ad altiorum operationem elevari, nisi per hoc quod ejus virtus fortificatur. Contingit autem dupliciter alicujus virtutem fortificari: uno modo per simplicem ipsius virtutis intensiorem, sicut virtus activa calidi augetur per intensiorem caloris, ut possit efficere vehementiorem actionem in eadem specie: alio modo per novæ formæ appositionem; sicut diaphani virtus augetur ad hoc ut possit illuminare, per hoc quod fit lucidum actu, per formam lucis receptam in ipso de novo: & hoc quidem virtutis augmentum requiritur ad alterius speciei operationem consequendam &c.* Unde sic potest argumentum formari. Quotiescumque aliqua potentia debet elicere actus diversæ speciei, & ordinis altioris iis quos connaturaliter elicit, debet mutari per receptionem novæ formæ, quæ sit etiam diversæ speciei, & ordinis altioris eâ quam habet ex sua natura: Sed actus charitatis & contritionis, qui eliciuntur à peccatore nondum justificato, & habitibus supernaturalibus gratiæ & charitatis nondum ornato; sunt alterius speciei, imò & altioris ordinis, quàm sint illi quos voluntas creata secundum sua naturalia potest elicere: Ergo ipsa debet intrinsicè mutari, per receptionem alicujus virtutis, motionis, aut qualitatis supernaturalis, priùs saltem naturà quàm operetur, subindeque à Deo physicè præmoti veri.

104. Præterea: Dato quod de potentia absoluta posset Deus se solo, absque impressione alicujus formæ, qualitatis, aut virtutis activæ, reddere voluntatem intrinsicè potentem ad eliciendos actus supernaturales: negari tamen non potest, suaviùs & connaturaliùs id fieri, mediante aliqua qualitate, seu virtute activa supernaturali, impressa voluntati priùs saltem naturà quàm operetur: Unde D. Thomas 2. 2. qu. 23. art. 2. docet contra Magistrum sententiarum, motum dilectionis Dei non produci immediatè à Spiritu Sancto, mentem justii inhabitante, sed mediante aliqua forma, seu qualitate creata voluntati impressa: *Quia (inquit) nullus actus perfectè produciuntur ab aliqua potentia activa, nisi sit ei connaturalis per aliquam formam, quæ sit principium actionis:* Atqui Deo debemus semper id quod suavius est, & naturis rerum conformius ascribere; nam ut dicitur Sapient. 8. *Attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter:* Ergo dicendum est, Deum elevare voluntatem peccatoris ad actus supernaturales charitatis & contritionis eliciendos, mediante aliqua

forma aut qualitate transeunte illi impressa, A
prius saltem naturam quam operetur; non verò
immediatè per seipsum, seu per specialem ejus
assistentiam, aut concursum simultaneum.

Præterquam quod (ut arguit D. Thomas loco
citato contra gentes ratione 3.) si aliqua duo fue-
rint non unita, & postmodum uniantur, oportet
quod hoc fiat per mutationem utriusque, vel al-
terius tantum: unde cum Deus simultaneè con-
currendo cum voluntate humana ad actus super-
naturales, ipsi conjungatur & assistat per mo-
dum comprincipij, simul cum ea influentis in
eandem operationem, debet intervenire aliqua
mutatio; quæ cum non possit se tenere ex parte
Dei, debet se tenere ex parte voluntatis; quæ
proinde debet aliquid reale & physicum de novo
recipere, prius saltem naturam quam operetur;
quod est ipsam physicè præmoveri.

s. XI.

*Alia ratio Theologica ex efficacia seu efficiencia
gratiæ desumpta.*

105. **H**æc ratio præcipua est & fundamentalis,
potestque sic breviter proponi. Deus per
gratiam prævenientem verè & propriè efficit in
nobis determinationem voluntatis ad bonum,
v. g. ad credendum mysteriis revelatis, vel ad
diligendum Deum super omnia: Sed id præstare
nequit, nisi voluntatem physicè præmoveat: Er-
go datur talis præmotio. Major est de fide: nam
de fide certum est, justificationis exordium in
adultis à præveniente Dei gratia sumendum esse,
sicut definit Tridentinum sess. 6. cap. 7. Exor-
dium autem justificationis in adultis incipit à
determinatione liberi arbitrij, quæ infidelis v. g.
se determinat ad credendum mysteriis sibi reve-
latis; unde capite sequenti subditur: *Disponun-
tur autem ad ipsam justitiam, dum excitati divi-
nâ gratiâ & adjuti, fidem ex auditu concipien-
tes, libere moventur in Deum, credentes vera ef-
fectu qua divinitus revelata & promissa sunt:* Ergo
ex Tridentino Deus per gratiam prævenientem
verè & propriè causat in nobis determinationem
liberi arbitrij ad credendum.

106. Confirmatur: Determinatio voluntatis ad
credendum, vel ad diligendum Deum super om-
nia, est quoddam initium fidei & bonæ volun-
tatis; fides enim incipit à pia motione volunta-
tis, determinantis & applicantis intellectum ad
assentiendum mysteriis ei propositis, ut osten-
demus in tractatu de fide: Sed de fide certum est,
nulla dari in nobis initia fidei aut bonæ volunta-
tis, quæ non sint à gratia præveniente; ita
enim contra Semipelagianos in pluribus Con-
ciliis definitum est, & passim docent Augustinus,
Prosper, Fulgentius, & alij SS. Patres. Unde
Leo Papa serm. 8. de Epiphania: *Dicente disci-
pulis Domino, sine me nihil potestis facere, du-
bium non est hominem bona agentem, à Deo habere
& effectum operis & initium voluntatis:* Ergo
Deus per gratiam prævenientem, verè & propriè
efficit in nobis determinationem voluntatis
ad bonum.

107. Minor autem, quam negant Adversarij, mul-
tipliciter suaderi potest. Primò quia motio mor-
alis non est vera & propria efficiencia, sed im-
propria tantum & metaphorica; magisque per-
tinet ad genus causæ finalis, quam efficientis;
mover enim solum objectivè, & exhibendo volun-
tati bonitatem quæ convenientiâ suâ eam

alliciat: unde oratores non verè & propriè effi-
ciunt motum voluntatis audientium, quia so-
lum suadendo movent ipsam moraliter; Diabo-
lus etiam non est verè & propriè causa peccati
hominis, quia solis consiliis, suasionibus, aut
propositione objecti delectabilis, ejus volunta-
tem mover ad peccandum, ut docet S. Thomas
infra quæst. 80. art. 1. & qu. 3. de malo articul. 3.
Idem patet exemplo pueri, qui moraliter mo-
vetur & excitatur ad currendum, ostensione po-
mi vel imaginis; quis enim dicat hanc morale
excitationem esse verè & propriè causam effi-
cientem cursus illius? Ergo Deus per motionem
moraalem non verè & propriè efficit determina-
tionem nostræ voluntatis ad bonum, sed debet
illam physicè præmovere, ut verè & propriè ta-
lem determinationem efficiat.

Secundò probatur eadem Minor ratione S.
Thomæ loco ultimò citato. Causa efficiens est
illa ad quam infallibiliter sequitur effectus:
Sed ad actionem consulenti, imperantis, aut
suadentis, non sequitur infallibiliter effectus,
nempe consensus liber alterius; suasio enim non
cogit invitum, ut dicit Augustinus lib. 83. quæst. id
est, illum efficaciter ad agendum non determi-
nat: Ergo motio moralis non est vera causa effi-
ciens, subindeque requiritur physica.

Tertiò, Quod non existit, non potest verè &
propriè agere; causa enim efficiens operatur in-
quantum est actu: Sed multoties contingit quod
gratia moraliter excitans non existat, quando
producitur consensus voluntatis & ejus opera-
tio: Ergo saltem tunc non potest esse vera causa
efficiens talis consensus. Major patet, Minor
etiam constat experienciâ. Nam sæpe quando
peccator convertitur, & incipit diligere Deum
super omnia, non sentit in anima motus illos in-
deliberatos timoris mortis vel gehennæ v. g. in
quibus Adversarij gratiam moraliter excitantem
constituunt.

Confirmatur: Principium effectivum debet
esse, vel saltem potest esse simul cum suo effectu,
præsertim in actionibus instantaneis & imma-
nentibus, quales sunt actus intellectus & volun-
tatis: Sed actus indeliberati intellectus & volun-
tatis, non possunt simul esse cum delibera-
tis, quando versantur circa idem objectum (v. g.
quando Deus per actum indeliberatum amoris
mover hominem ad actum deliberatum perfectæ
charitatis) nam deliberatum & indeliberatum
opponuntur contrariè, vel contradictoriè, sub-
indeque se invicem excludunt: Ergo gratia mor-
aliter excitans non potest esse principium effe-
ctivum actus perfectæ charitatis.

Denique: Motus gratiæ excitantis solet esse
minus perfectus, quam actus supernaturalis ad
quem movet; Deus enim, ut suprâ dicebamus,
solet vivâ quadam mortis repræsentatione, aut
timore gehennæ, excitare peccatores ad actum
contritionis vel charitatis, qui est altioris ordi-
nis, & diversæ speciei ab actu timoris: Sed cau-
sa efficiens principalis, debet esse ad minus æquè
perfecta, ac ejus effectus; cum tota perfectio ef-
fectus virtute contineatur in causa: Ergo gratia
moraliter excitans, non est, nec esse potest vera
causa efficiens actus charitatis, & determina-
tionis voluntatis ad credendum, vel diligen-
dum Deum super omnia.

Dices: Licet Deus per gratiam prævenien-
tem verè & propriè ac physicè non efficiat in
nobis liberi arbitrij determinationem ad bo-

num; eam tamen verè, propriè, ac physicè causat per gratiam cooperationis & coefficientiæ, seu per concursum simultaneum ordinis supernaturalis, quo unà cum voluntate in eius consensum & determinationem influit.

113. Sed contra primò: Tridentinum loco citato docet exordium nostræ justificationis (subindeque determinationem voluntatis ad credendum, vel diligendum Deum super omnia, à qua justificatio peccatoris incipit) à Dei gratia movente & præveniente procedere: Sed gratia cooperationis & coefficientiæ, neque prævenit liberum arbitrium, ut patet; aliàs esset gratia præveniens, & non solum cooperans & coefficientis; neque illud movet, ut paragraho r. contra Suerem multipliciter ostensum est: Ergo Deus per gratiam cooperationis & coefficientiæ non efficit in nobis liberi arbitrii determinationem ad B bonum.

Deinde concursus simultaneus, juxta principia Adversariorum, est indifferens, seu indifferenti modo voluntati oblatas: Ergo tantum abest, quòd voluntatis nostræ determinationem verè & propriè causet; quin potius eam à voluntate supponat vel expectet, ut determinatè in nostros actus liberos influat; seu ut ejus indifferencia, suspensio, & indeterminatio tollatur & resolvatur. De quo plura diximus in tractatu de voluntate disp. 5. impugnando decreta indifferencia.

S. XII.

Corollaria notata digna.

114. **E**X dictis inferes primò, negantes physicam prædeterminationem totum ordinem gratiæ actualis destruere. Cùm enim hic ordo in auxiliis sufficientibus & efficacibus præcipuè consistat; hujusmodi autem auxilia, sublata physicà prædeterminatione, stare non possint, ut abundè ostendimus; certè qui eam negat, totum ordinem gratiæ actualis evertunt, & ut loquitur D. Prosper supra relatus, totaliter extra gratiam sunt.

115. Inferes secundò, Adversarios viam sternere huic errori Semipelagianorum quo asserbant dari in nobis quædam initia fidei & bonæ voluntatis, quæ non erant à gratia, sed à natura, nec à Deo, sed à libero arbitrio.

Patet etiam hoc corollarium: Nam determinatio voluntatis ad credendum mysteriis revelatis, vel ad diligendum Deum super omnia, est quoddam initium fidei & bonæ voluntatis: Sed talis determinatio non potest verè & propriè effici à gratia duntaxat moraliter excitante; nam, ut supra vidimus, excitatio moralis non est vera & propria efficientia, sed impropria tantum ac metaphorica: nec etiam à gratia coefficientiæ, seu concursu simultaneo ordinis supernaturalis; E cùm talis concursus liberi arbitrii determinationem non præveniat, sed supponat, vel expectet à voluntate creata, ut docent Adversarii: Ergo sublata gratiâ physicè prædeterminante, determinatio voluntatis ad credendum, vel diligendum Deum super omnia, verè & propriè non potest causari à gratia, subindeque in solam naturam tanquam in veram & propriam causam efficientem debet reduci.

116. Inferes tertio, Yzambertum, & quosdam alios Doctores Sorbonicos, qui gratiam ex se & ex natura sua efficacem admittunt, & negant eam

A physicè prædeterminare liberum arbitrium, non loqui consequenter, sed pugnantiâ scribere & docere.

Probatur breviter: Gratia ex se & ex natura sua efficax, debet verè & propriè efficere liberi arbitrii determinationem ad bonum, v. g. ad diligendum Deum super omnia, vel ad credendum mysteriis revelatis: Atqui gratia moraliter tantum movens & præveniens voluntatem, non verè & propriè efficit liberi arbitrii determinationem ad bonum, sed improprie tantum, & metaphoricè; cùm motio moralis non sit vera & propria efficientia, sed impropria duntaxat ac metaphorica, & magis ad genus causæ finalis quàm efficientis reducatur, ut paragraho præcedenti fusè ostendimus: Ergo gratia moraliter tantum movens & excitans voluntatem, non potest esse de se & ex natura sua efficax, sed accidentaliter tantum, & ab eventu, ut Molina & alij Recentiores docent.

117. Confirmatur primò: Motio moralis se tenet ex parte objecti, & fit per ostensionem boni, quod convenientiâ suâ voluntatem allicit & invitat; unde objectiva appellatur, ut supra notabili primo declaravimus: Sed nulla motio se tenens ex parte objecti, in hoc statu viæ, potest esse de se & ex natura sua efficax & infallibilis: Ergo nec ulla motio purè moralis. Major patet ex supra dictis. Minor probatur ex D. Thoma 1. p. quest. 105. art. 4. in corp. ubi sic discurretur: *Non enim sufficienter aliquid potest movere aliquid mobile, nisi virtus activa moventis excedat vel saltem adæquet virtutem passivam mobilis: Virtus autem passiva voluntatis se extendit ad bonum universale, sicut & intellectus objectum est ens universale: quodlibet autem bonum creatum est quoddam particulare bonum, solus autem Deus est bonum universale; unde ipse solus implet voluntatem & sufficienter eam movet ut objectum.* Quibus verbis aperte declarat, nullum bonum creatum, quantumvis congruè propositum voluntati, eam ex vi propria posse efficaciter movere & determinare ad sui dilectionem, sed hoc convenire soli bono infinito & universali, clarè & intuitivè cognito. Unde Deus, prout à nobis viatoribus obscure & enigmaticè per fidem cognoscitur, non potest in ratione objecti voluntatem efficaciter movere: quia tunc non apprehenditur ut bonum universale, continens in se omnem rationem boni, sed interdum representatur ut inferens malum pœnæ, vel prohibens bonum aliquod delectabile, ad quod inclinatur voluntas, quæ subinde potest ipsum odio prosequi, vel non diligere; atque aded nulla motio se tenens ex parte objecti, in hoc statu viæ, potest esse de se & ex natura sua efficax & infallibilis, seu infallibiliter movere voluntatem.

118. Confirmatur secundò: Illud quod movet efficaciter voluntatem ad agendum, debet eam movere & determinare, non solum quantum ad specificationem, sed etiam quantum ad exercitium; cùm repugnet voluntatem operari, nisi aliquem actum in particulari eliciat: Sed nullum objectum creatum, quantumvis congruè propositum voluntati, nec ipse etiam Deus, ut à nobis hic in via obscure per fidem cognoscitur, nec bonum ut sic, seu beatitudo in communi, possunt efficaciter & infallibiliter movere & determinare voluntatem, quantum ad exercitium actus, sed solum quantum ad specificationem,

ut docent Theologi cum S. Thoma hic qu. 9. art. 1. & patet ex dictis disputatione præcedenti: Ergo nulla motio purè moralis & objectiva, potest esse de se & ex natura sua efficax.

119.

Confirmatur tertio: Motio moralis se habet per modum suasionis: Sed nulla motio se habens per modum puræ suasionis, potest esse per se & ex natura sua efficax: Ergo nec ulla motio moralis. Major patet, Minor probatur ex D. Thoma 1. p. qu. iii. art. 2. ubi ait: *Solus Deus efficaciter potest movere voluntatem; Angelus autem & homo, per modum suadentis*: Ergo ex D. Thoma motio quæ se habet per modum suasionis, non est de se efficax & infallibilis. Unde idem S. Doctor 3. contra Gent. cap. 92. ait, quod *actio Angelii operatur aliquid ad electionem hominis, per modum persuadentis*: Ex quo inferit postea, quod *cum dispositio quæ est ex intellectu persuasione, necessitatem ad eligendum non inducat, non semper homo eligit id quod Angelus custodiens intendit; semper tamen hoc homo eligit, quod Deus operatur in ejus voluntate*. Quibus verbis aperte declarat, quod Deus efficaciter & infallibiliter movet voluntatem, quia eam movet physicè, & aliquid in ea operando: Angelus verò e contra eam efficaciter movere non potest, quia movet ipsam solum moraliter, & per modum suadentis; subindeque juxta principia D. Thomæ, nulla motio purè moralis & objectiva potest esse de se & ex natura sua efficax. Quare D. Prosper in versibus supra paragrapho 8. relatis, divinæ gratiæ efficacitatem expendens, ait illam non movere solis consiliis & suasionibus, sed intus mentem hominis immutare ac reformare. Et D. Bernardus ibidem adductus, dicit quod illa *voluntatem applicat operi, & opus explicat voluntati*.

120.

Inferes ultimò, sublatà scientiâ mediâ, necessariò admittendam esse prædeterminationem physicam; subindeque omnia argumenta, quibus hujus scientiæ impossibilitatem in tractatu de scientia Dei demonstravimus, physicæ prædeterminationis necessitatem astruere.

Probatur breviter hoc corollarium, & ostenditur connexio, quæ reperitur inter has duas celebres quæstiones, seu inter destructionem scientiæ mediæ, & positionem prædeterminationis physicæ. Sublatà scientiâ mediâ, quâ Deus in signo rationis antecedenti suum decretum, præsciat actus nostros liberos conditionatè futuros, in eorum veritate objectiva, aut in comprehensione voluntatis humanæ, necessariò debet admitti decretum prædeterminans, in quo tanquam in medio eisdem actus certò & infallibiliter possit cognoscere: Ergo sublatà scientiâ mediâ, necessariò debet poni prædeterminatio physica. Consequentia patet: quia physica prædeterminatio est executio, seu motio executiva decreti prædeterminantis, ac veluti rivulus ab illo fonte promanans. Antecedens verò sic ostenditur. Futura contingentia non possunt nisi duplici via cognosci, scilicet vel in se, ratione veritatis determinatæ quam habeant in seipsis, vel in suis causis; inter quas præcipua est divinum decretum, quod est prima radix totius existentiæ & futuritionis, cum nihil fiat in rebus natura, vel futurum sit, nisi dependentè à Deo liberè volente, seu à libera divinæ voluntatis determinatione: Sed divinum decretum non potest esse causa futuritionis & existentiæ actuum nostrorum liberorum, nisi sit prædeterminans: Ergo

sublatà scientiâ mediâ, quâ Deus in signo rationis antecedenti decretum futura contingentia in eorum veritate objectiva cognoscat, necessariò debet admitti decretum prædeterminans, in quo tanquam in medio possit ea cognoscere. Major & Consequentia patet. Minor etiam est evidens: Tum quia omnis causa est prior saltem naturâ & causalitate suo effectui: Tum etiam quia decretum purè indifferens, & à voluntate humana quantum ad speciem actus determinabile (quale fingunt in Deo defensores scientiæ mediæ) non causat, sed supponit, vel expectat liberam nostræ voluntatis determinationem: Ergo ut divinum decretum sit radix & causa determinatæ futuritionis actuum nostrorum liberorum, necessariò debet esse prædeterminans voluntatem, & non purè indifferens, atque ab ea determinabile, quantum ad speciem actus.

§. XIII.

Exponuntur testimonia D. Thomæ, quæ Petrus à S. Ioseph nobis objicit in opusculo quod D. Thomæ defensionem appellat.

PRIVYAM Doctores Angelici testimonia proferam, quæ nonnullis, parùm in ejus doctrina versatis, aliquam possent ingerere difficultatem, eruditum Lectorem monendum censui, mirum nullo modo videri debere, si aliquid in S. Doctore, doctrinæ toties & tam evidenter ab ipso explicatæ & comprobatæ, apparenter contrarium reperitur. Cum enim S. Præceptor tot & tanta volumina conscripserit, & toties præsentem quæstionem pertractaverit (ad eò ad discernendum difficilem, inquit Augustinus, ut quando defenditur liberum arbitrium, Dei gratia negari videatur; quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri) nihil inquam mirum esse debet, si alicubi quicquam dixisse videatur, quod in favorem, seu potius adulationem liberi arbitrii, contra divini auxilii efficaciam & causalitatem ab Adversariis detorqueri possit. Unde de D. Thoma dicere licet, quod de S. Augustino Facundus Hermianensis initio libri contra Morianum præclare monuit: *Quid (inquit) in hoc miremur? (nempe si quæ D. Augustinus aptè in loco dixit, detorqueantur ad sensum ab ejus mente maximè alienos) neque enim melius loqui potuit, quam Propheta, quàm Apostoli, quàm Evangelistæ; quorum verbis similiter malè intellectis, & incongruè adhibitis, tam multi Hæretici suos defendere conantur errores*. Hoc præmissò, breviter hic referam & exponam D. Thomæ testimonia, quæ Petrus à S. Ioseph in opusculo quod D. Thomæ defensionem appellat, nobis objicit, quæ ex Suarezio, Ruizio, aliisque Recentioribus diligenter collegit, & rededit in ordinem. Ea solum prætermittam, quæ nullam difficultatis speciem continent: ne in rebus inutilibus immoremur, & tædium ac molestiam studioso Lectori ingeramus.

Objicit ergo prædictus Author disp. 1. sect. 1. quatuor ex S. Doctore, quæ physicæ prædeterminationi videntur adversa. In primis S. Thomas opusc. 6. qu. 38. docet hanc propositionem: *Deus non agit in anima, nisi per novum influxum*: falsam esse. Et quæst. 22. de verit. art. 8. asserit Deum interdum movere voluntatem, nihil in eam imprimendo: At hæc (inquit Adversarius) non assereret, si existimaret causam

nam secundam egere semper ad operandum praxia Dei motione in ea recepta: Ergo talem motionem non docuit.

123. Secundò: Idem S. Doctor r. p. qu. 103. art. 1. ad 3. illud discrimen constituit inter sagittam emissam, & creaturam operantem, quòd sagitta recipit impulsum ipsius naturæ superadditum, & ad violentiam spectantem; id autem quod creaturæ à Deo recipiunt, est earum natura. Quibus verbis negare videtur in creaturis quamcumque motionem, distinctam ab ea inclinatione naturali & intrinseca, quâ in suas operationes tendunt, & quæ ipsis in earum productione indita est ab Authore naturæ.

124. Tertiò, Quoties idem S. Doctor tradit divisionem actûs, illum adæquatè fecit in primum & secundum: Sed hæc divisio non esset adæquata, si daretur prædeterminatio physica: ipsa enim neque esset actus primus, neque secundus, utpote à virtute agendi, & ipsa operatione distincta: Ergo esset actus tertius.

125. Quartò, S. Thomas interdum asserit, concursum Dei universalem modificari & determinari per causas secundas: At hoc esset falsum, si eas ad agendum physicè prædeterminaret: Ergo physica prædeterminatio principii doctrinæ D. Thomæ adversari videtur.

126. Veruntamen hæc parùm urgent, & facilè dilui possunt. Ad primum enim respondetur, D. Thomam solum intendere, quod Deus non semper animam aut voluntatem movet, in eam influendo seu imprimendo habitualia gratiæ & charitatis dona, sed interdum eam movet solis auxiliis actualibus, ut clarè seipsum explicat locis citatis; ait enim in prædicto opusculo, post verba ab Adversario relata: *Manifestum est enim quod Deus in anima agit, non solum causando in ea aliquem habitum, puta gratiæ, vel virtutis, sed etiam inclinando liberum arbitrium ad hoc vel ad illud; quod non propriè dicitur influere, sed magis movere ad actum.* Et quæstione citata de veritate, postquam dixit: *Sicut voluntas potest immutare actum suum in aliud, ita & multò amplius Deus, statim subdit: Immutat autem voluntatem dupliciter: uno modo movendo tantum, quando scilicet voluntatem movet ad aliquid volendum, sine hoc quod aliquam formam imprimat voluntati, sicut sine appositione alicujus habitus quandoque facit ut homo velit quod prius non volebat: altero modo imprimendo aliquam formam in ipsam voluntatem: sicut enim ex ipsa natura, quam Deus voluntati dedit, inclinatur voluntas in aliquid volendum; ita ex aliquo superaddito, sicut est gratia, vel virtus, inclinatur ulterius ad volendum aliquid aliud, ad quod prius non erat determinata, naturali inclinatione.* Ex qua doctrina tantum abest, quod aliquid contra nos possit inferri; quin potius per ipsam magis nostra stabiatur ac roboretur sententia: Tum quia S. Doctor ait, quod *sicut voluntas potest immutare actum suum in aliud, ita & multò amplius Deus; atque adeò sicut voluntas physicè se movet de uno actu in alium, absque læsione libertatis; ita & à fortiori Deus potest, illa ipsius libertate, eam physicè præmovere, seu de uno actu mutare in alium, ut supra arguebamus: Tum etiam, quia D. Thomas ibidem ait, quod Deus movendo liberum arbitrium, facit quod homo velit quod antea non volebat: At per concursum simultaneum Deus non movet liberum arbitrium, nec facit quod homo velit, ut supra*

Tom. III.

A ostensum est: Ergo D. Thomas iisdem locis, quæ Adversarius nobis opponit, non obscure docet prædeterminationem physicam, tantum abest quod illi adversetur.

Ad secundum dicendum, sermonem ibi esse de institutione & constitutione naturæ in actu primo, ultra quam determinationem indiget motione ad actum secundum applicante, ut docet S. Thomas hic qu. 109. art. 1. ubi ait: *Actio intellectûs & cujuscumque entis creati dependet à Deo quantum ad duo, uno modo in quantum ab ipso habet perfectionem sive formam per quam agit, alio modo in quantum ab ipso movetur ad agendum.* Et qu. 3. de potentia art. 7. ad 7. *Virtus naturalis (inquit) quæ est rebus naturalibus in sua institutione collata, inest eis ut quadam forma habens esse ratum & fixum in natura: sed id quod facit Deus in illis ut actualiter operentur, habet quoddam esse incompletum, eo modo quo colores sunt in aere, & virtus artis in instrumento artificis.* Falsum ergo est quod ait Petrus à S. Ioseph, *nullam in creaturis dari motionem, distinctam ab ea inclinatione naturali & intrinseca, quâ in suas operationes tendunt, & quæ ipsis in earum productione indita est.* Unde D. Thomas locis supra citatis, præsertim quæstione citata de potentia, docet Deum movere causas secundas ad operandum, non solum quia dedit illis virtutes operativas, & conservat eas, sed etiam quia illas applicat ad agendum.

C Quod testimonium adeò clarum & perspicuum est, ut Suarez Adversariorum Coriphæus, & in eludendis D. Thomæ testimoniis sagacissimus, nullam omnino fugam invenire potuerit, sed coactus fuerit concedere in libro de concursu Dei cap. 11. D. Thomam eo loco verè docuisse præmotionem physicam. Addit tamen Doctorem Sanctum, peritorem factum, in utraque sua summa (Theologica scilicet & contra Gentiles) quæ, inquit, sunt quasi ultimum ipsius testamentum, virtualiter se retractasse; quatenus t. p. qu. 103. art. 5. loquens de modo quo Deus concurrat cum causis secundis, postquam probavit quod Deus potest dici causa actionum creaturarum, & in quantum produxit virtutes operativas causarum secundarum, & in quantum eas conservat, addit tertio loco, & in quantum eas quasi applicat ad operationem, sicut artifex applicat securim ad sciendum: nam particula illa quasi, diminutiva est, & indicat Deum verè & propriè non præmovere & applicare causas secundas ad operandum, sed similitudinariè tantum & metaphoricè.

D Sanè mira est hujus Authoris sagacitas, & in expendendis ac enucleandis verbis D. Thomæ diligentia. Sed quæso cur etiam non fuit æquè exactus & religiosus in expendendis Scripturæ testimoniis? Quare similiter non negat Christum esse verè Filium Dei unigenitum, eò quod S. Joannes testetur se vidisse gloriam ejus quasi unigeniti à patre? Cur etiam non negat esse verum ignem in purgatorio, eò quod D. Paulus 1. ad Corinth. 3. dicat de illo qui superædificat fœnum & stipulam; *salvus erit. sic tamen quasi per ignem*: qui locus fere unicus est in Scriptura Sacra, ex quo fideles inferunt esse verum ignem in purgatorio. Miror etiam prædictum Authorem non advertisse S. Thomam eodem articulo citato 1. partis in resp. ad 3. relicta illa particula, quasi, dicere absolute, & formalibus verbis, quod *Deus non solum dat formas rebus, sed etiam conservat eas in esse, & applicat eas ad agendum.* Quod idem

Y

expreserat lib. 3. contra gentes cap. 70. & passim in omnibus suis operibus, illa particulam, *quasi*, semper prætermittit.

Porro si quærat aliquis, cur D. Thomas in corpore dicti articuli ex prima parte, illam particulam addiderit, ratio in promptu est, quia scilicet ibi comparat motionem Dei in creaturas, cum motione artificis, respectu cultelli: unde ut innueret in hoc exemplo non reperiri omnimodam paritatem, sed aliquam dissimilitudinem (nam cultellus, & alia instrumenta artium, ita moventur & applicantur ab artifice, ut seipsa non moveant & applicant; agentia verò creata, si viventia sint & libera, ita moventur à Deo, ut tamen seipsa moveant & applicant, ut declarat idem S. Doctor 1. p. qu. 105. art. 4. ad 2. ubi ait: *moveri ex se, non repugnat ei quod movetur ab alio*) ut inquam, hoc discrimen, quod inter instrumenta artis & causas secundas reperitur, indicaret, addidit particulam illam *quasi*. Unde idem S. Doctor qu. 24. de verit. art. 1. ad 5. sic habet: *Instrumentum dupliciter dicitur; uno modo proprie, quando scilicet aliquid ita ab altero movetur, quod non confertur ei à movente aliquod principium talis motus; sicut serra movetur à carpentario, & tale instrumentum est expers libertatis: alio modo dicitur instrumentum magis communiter, quicquid est movens ab alio motum, sive sit in illo principium sui motus, sive non; & sic ab instrumento non oportet quod omnino excludatur ratio libertatis, quia aliquid ita potest esse ab alio motum, quod tamen seipsum moveat, & ita est de mente humana.*

Quare defectum & absurditatem allatæ responsionis vidit tandem ipsemet Suarez post aliquod tempus, aut saltem ille qui sub nomine Suarezij, Lugduni anno 1651. tomum de auxiliis, qui est secundus operis tripartiti, in lucem edidit. Nam libro 3. illius tomi capite 38. cum sibi respondendum esset ad illam auctoritatem citatam ex qu. 3. de potentia, & ad alias similes quæ passim occurrunt in D. Thomæ, non ausus est itare in prima sua solutione: quia illam non solum Capreolo, & omnibus antiquis D. Thomæ discipulis, contrariam esse cognovit, qui omnes & auctoritate illius articuli, & eodem modo loquendi utuntur, verum etiam ab omnibus Doctoribus, tanquam ridiculam & fictitiam rejici, & manifestissimis rationibus expugnari: sed retractans illud quod dixerat libro 1. de concursu Dei capite 11, nempe D. Thomam in Summa Theologica se retractasse, conatur explicare ejus mentem, recurriendo ad communem aliorum solutionem, qui dicunt S. Doctorem nomine motionis & applicationis intellexisse concursum simultaneum; quam tamen solutionem supra paragrapho 1. evidentissimis D. Thomæ testimoniis confutavimus, eamque ipsemet Suarez loco citato de concursu Dei (illius falsitatem haud dubiè recognoscens) tradere ausus non fuerat, sed aliam jam impugnatam, imò & ab ipso tandem reprobata, fabricaverat.

128. Ad tertium responderetur, concessa Majori, negando Minorem: licet enim prædeterminatio physica non sit actus primus, neque secundus, non tamen est actus tertius, sed aliquid medians inter actum primum & secundum, & se habens per modum nexus & vinculi utrumque conjungentis: sicut modus unionis, quem aliqui inter materiam & formam admittunt, non est aliqua tertia pars ab aliis distincta, sed

A aliquis nexus intermedius utramque conjungens.

Ad quartum dicendum, quod quando Divus Thomas asserit Dei motionem vel concursum modificari, vel determinari à causis secundis, solum intendit docere, quod Deus attemperat & accommodat suum concursum, suamque motionem naturis rerum, quas movet & applicat ad agendum; ita ut causas necessarias & naturales moveat ad unum per modum naturæ, non relinquendo in eis potentiam ad oppositum, quia illarum natura eam non expolcit; liberas verò prædeterminet ad unum per modum liberi, relinquendo potentiam ad oppositum, & præsupposità in intellectu indifferentià objectivâ judicij, quæ est proxima radix libertatis; & hoc est Deum determinari à causis secundis materialiter & objectivè; quod non impedit quominus per suam motionem & concursum in genere causæ efficientis eas ad agendum præmoveat, & physicè prædeterminet, conformiter ad illarum conditionem & naturam. Unde divina motio non impedit quia causæ liberæ contingenter & liberè operentur, imò potius hoc in ipsis efficit, ut luculenter expendit S. Doctor 1. p. qu. 83. art. 1. ad 3. dicens: *Deus est prima causa movens & naturales causas & voluntarias; & sicut naturalibus causis, movendo eas, non auferit quin actus earum sint naturales; ita movendo causas voluntarias, non auferit quin earum actiones sint voluntarie, sed potius hoc in eis facit: operatur enim in unoquoque, secundum ejus proprietatem.*

Ex quo patet, frivola ac futilia esse quæ obicit Adversarius sect. 2. ejusdem opusculi, ubi sic discurrit: Si Deus prædeterminaret causas secundas ad agendum, nulli darentur effectus contingentes: quia (inquit) motio hæc prædeterminans ejus est conditionis, ut illa positâ necessariò sequatur effectus, tam in causis liberis, quam in naturalibus; ita ut non possit non esse.

Addit, juxta D. Thomam, creaturas irracionales moveri necessariò ad suos actus, rationales verò voluntariè & liberè, & tanquam habentes dominium in eos actus ad quos moventur; hoc autem discrimen frustra assignari, si tam creaturæ rationales quam irracionales ad omnes suos actus physicè prædeterminentur: sicut enim in ea hypotheli ignis v. g. sine motione prædeterminante agere nequit, & cum illa non potest non agere; ita (inquit) homo non potest actum ullum elicere, si caret prædeterminatione, eà verò positâ, non potest non operari: ubi ergo habebit locum discrimen à S. Thomæ assignatum, & quomodo positâ motione Dei, voluntas adhuc retinebit dominium in proprium actum?

Addit etiam, D. Thomam frequenter docere, futura contingentia non posse certò cognosci in suis causis, & ubique recurrere ad eorum existentiam in æternitate, secundum quam ait ea esse præsentia ab æterno conspectui divino: si autem homo prædeterminatur physicè ad suos actus, cum positâ illâ prædeterminatione, necesse sit in sensu composito eum operari, & impossibile sit absolutè illius operationem impediri, vel ab ipso, vel à quacunque alia causa; quis dubitet quin Deus in ejusmodi præmotione efficacissima, & profus ineluctabili, certò, imò certissimè, futuros actus nostros intueri possit? Ergo D. Thomas physicam prædeterminationem non agnoscit.

131. Sed hæc, ut dixi, nullius sunt roboris. Ad primum enim facile respondetur, quod licet motio prædeterminans ejus sit conditionis & naturæ, ut eâ positâ necessariò seu infallibiliter sequatur effectus, tam in causis liberis, quàm in naturalibus, diverfimodè tamen; nam ita causas necessarias ad unum per modum naturæ movere & applicat, ut nullam in eis relinquat potentiam ad oppositum, quia hoc ita exigit illarum natura; unde eâ positâ effectus sequitur necessariò, necessitate absoluta, quæ omnem libertatem & contingentiam tollit: causas verò liberas ita ad agendum impellit, ut tamen in eis relinquat potentiam ad oppositum, quia natura & conditio causæ liberæ hoc exposcit; quare eâ positâ effectus sequitur necessariò necessitate tantùm infallibilitatis, quæ libertati & contingentie non præjudicat. Unde D. Thomas qu. 22. de veritate art. 5. ad 3. sic ait: *Quamvis non esse effectus divine voluntatis non possit simul stare cum divina voluntate, tamen potentia deficiendi effectum divine voluntatis, simul stat cum divina voluntate.* Et in 1. ad Annibaldum dist. 47. qu. unica art. 4. ad 2. *Quamvis contrarium ejus quod est volitum à Deo, non possit stare cum voluntate divina; possibilitas tamen ad contrarium potest stare cum ea, propter contingentiam causæ mediæ; & hoc sufficit ad hoc ut effectus sit contingens, & non necessarius.*

132. Ex hoc patet solutio ad secundum, & discrimen inter creaturas rationales & irracionales: nam creaturæ rationales & liberæ, sub motione prædeterminante retinent potentiam ad oppositum; subindeque dominium actuale in proprium actum, quem ita eliciunt, ut possint non clicere, vel ab illo cessare, potentia antecedenti, & in sensu diviso; non verò creaturæ irracionales & necessariæ: quando enim ignis v. g. movetur ad calefaciendum, vel sol ad illuminandum, ita ad hunc actum applicatur, ut sub motione divina non retineat potentiam, etiam antecedentem, seu in sensu diviso, ad negationem ejus, vel ad actum oppositum. Dixi, *sub motione divina*, quia posse non agere in sensu diviso, non est posse non operari, divisa, semotà, & veluti excusà motione prædeterminante (ut perperam supponit Adversarius toto illo opusculo) sed sub ipsa motione retinere potentiam ad non agendum, vel ad agendum oppositum, ut alibi fuisè exposuimus.

In tract. de præd. dist. 11. dist. 6. art. 4.

133. Ad tertium respondeo, quod quando S. Thomas docet futura contingentia non posse certò cognosci in suis causis, loquitur de causis secundum se consideratis, & prout abstrahunt à divino decreto prædeterminante (sic enim non possunt esse medium ducens ad certam & infallibilem futurorum contingentium notitiam, ut contra Molinam ostendimus in tractatu de scientia Dei) non verò de causis secundis, prout subsunt divinæ motioni & prædeterminationi, seu quatenus efficaci divinæ voluntatis decreto subordinantur; sic enim habent rationem mediæ, in quo Deus futura contingentia certò & infallibiliter cognoscit, ut docet D. Thomas 1. contra gent. cap. 67. ratione 3.

Dist. 4. art. 3. §. 4.

134. Nec obstat quod idem S. Doctor variis in locis recurat ad præsentiam futurorum contingentium in æternitate: Tum quia talis præsentia prioritate naturæ supponit decretum prædeterminans voluntatis divinæ, quo hujusmodi futura voluntantur à statu mære possunt.

Tom. III.

A sibilitatis ad statum determinatæ & infallibilis futuritionis, ac in eo tanquam in ratione à priori & causa virtuali fundatur: Tum etiam, quia per hoc intendit declarare, scientiam Dei, respectu futurorum contingentium, non esse abstractivam, & simplicis intelligentiæ (qualis est cognitio Prophetarum) sed intuitivam & visionis, qualis est cognitio rei præsentis. Vel etiam vult significare, quod scientia Dei respectu futurorum contingentium, est certa & infallibilis omnibus modis, & non habet solum certitudinem & infallibilitatem ex parte mediæ in quo fundatur (decreti scilicet prædeterminantis) sed etiam ex parte objecti quod contemplatur, quod quando cognoscitur ut præsens in æternitate, ratione talis præsentialitatis, habet quemdam specialem modum certitudinis, quem non habet ex efficacia & infallibilitate divini decreti, ut in tractatu de scientia Dei fuisè exposuimus.

Dist. 4. art. 5. §. 5.

S. XIV.

Alia D. Thomæ testimonia exponuntur.

O B I I C I T Adversarius sect. 3. difficile D. Thomæ testimonium, desumptum ex hac parte quæst. 9. art. 6. ad 3. ubi exponens qua ratione Deus moveat voluntatem hominis ad agendum, & tamen non sit causa peccati, sic ait: *Deus movet voluntatem hominis, sicut universalis motor, ad universale objectum voluntatis, quod est bonum, & sine hac universali motione homo non potest aliquid velle: sed homo per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud, quod est verè bonum vel apparens bonum; sed tamen interdum specialiter Deus movet aliquos ad aliquid determinatè volendum, quod est bonum, sicut in his quos movet per gratiam, ut infra dicitur.* In quibus verbis (subdit Petrus à S. Ioseph) tria ponderanda sunt: Primum est, quod Deus movet voluntatem hominis; sicut universalis motor, ad bonum universale; quia scilicet ei tribuit naturalem inclinationem ad tale bonum. Secundum, hominem ex proprio rationis iudicio seipsum determinare ad volendum hoc vel illud bonum, sive verum, sive apparens; id est tam ad actum bonum, quàm ad malum, ita ut ad neutrum aliunde determinetur. Tertium, quod etsi voluntas se determinet ad volendum hoc vel illud, interdum tamen propter specialem rei exigentiam, Deus movet aliquos per gratiam ad aliquid determinatè volendum, ut quando Deus hominem excitat ad actum contritionis vel amoris Dei. Hæc autem aperte impugnant prædeterminationem physicam, juxta quam voluntas à Deo inclinatur & determinatur, non tantùm ad bonum in genere, sed etiam ad bona particularia, tam quoad specificacionem, quàm quoad exercitium: neque solum requiritur præmotio aliqua specialiter propter actus bonos ordinis supernaturalis; sed ea etiam generatim necessaria dicitur ex munere primæ causæ, & ob indifferentiam voluntatis ad omnes actus naturales, sive ij boni sint, sive mali.

D

E

Huic celebri D. Thomæ testimonio adjungit Adversarius duo alia desumpta ex libro 2. sententiarum. Primum habetur dist. 25. qu. 1. art. 1. ad 3. ubi S. Doctor sic ait: *Determinatio actionis & finis in potestate liberi arbitrij constituitur, unde remanet sibi dominium sui actus.* Ex quo patet, Deum ita operari cum libero arbitrio, ut ei relinquat facultatem seipsum determinandi.

136.

Y ij

di, & dominium sui actūs: neutrum autem relinqueret, si illud ad agendum prædeterminaret; quomodo enim potest seipsum determinare, si ab alio ad talem speciem & numero actionem prædeterminetur? quomodo etiam potest ipsi relinquere dominium sui actūs, si posita prædeterminatione necesse sit ut homo agat ad quod impellitur, neque possit talem actum suspendere?

137. Aliud testimonium desumit ex dist. 28. ejusdem libri quæst. 1. art. 1. ubi S. Thomas ita scribit: *Non esset homo liberi arbitrij, nisi ad eum determinatio sui operis pertineret, ut ex proprio judicio eligeret hoc aut illud.* Sed qui aliquid eligit ex prædeterminatione physica, non eligit illud ex proprio judicio: nisi dicas physicam prædeterminationem esse proprium judicium operantis: Ergo talis prædeterminatio non est ad mentem S. Doctoris.

Confirmatur: Eligere aliquid ex proprio judicio, est eligere illud cum potestate non eligendi: Sed ille qui ex prædeterminatione eligit aliquid, non habet potestatem illud non eligendi; non enim datur potestas ad impossibile, sed tantum ad id quod fieri potest: Ergo non eligit ex proprio judicio.

138. Ad primum respondeo D. Thomam ibi solum constituere discrimen inter motionem Dei in ordine ad bonum ut sic, & in ordine ad bona particularia; consistens in eo quod ad primum adæquatè applicat & determinat voluntatem, ipsa solum elicitive concurrente; in ordine autem ad bona particularia, voluntas creata non solum elicitive, sed etiam applicative concurrat, applicando & determinando seipsam; non quidem ut primum applicans & determinans, sed ut secundum, & consequenter sub motione, applicatione, & prædeterminatione Dei ut primi moventis, applicantis, & prædeterminantis: ex quo non sequitur quod à Deo non prædeterminetur ad volitionem bonorum particularium, sed potius oppositum, ut infra patebit.

Quod autem hæc interpretatio sit legitima, patet, quia D. Thomas loco citato seipsum remittit ad tractatum de gratia, ad quæstionem scilicet III. ut notatur in margine: ibi autem art. 2. explicans quid sit gratia operans, & cooperans, sic ait: *In illo effectu in quo mens nostra est mota & non movens, solus autem Deus movens, operatio Deo tribuitur, & secundum hoc dicitur gratia operans: in illo autem effectu in quo mens nostra & movet & movetur, operatio non solum attribuitur Deo, sed etiam anime, & secundum hoc dicitur gratia cooperans.* Quibus verbis aperte docet, Deum in prima volitione finis ita movere & applicare voluntatem, ut ipsa ad talem actum elicitive tantum, non verò applicative concurrat; unde in tali actu non potest peccare, alioquin peccatum Deo tribueretur, ut disputatione præcedenti ostendimus: in volitione autem bonorum particularium voluntas non applicatur adæquatè à Deo, sed ita ab eo movetur, applicatur, & determinatur, ut in suo ordine, & tanquam secundum liberum, seipsam moveat, applicet, & determinet; & ideo in tali actu potest peccare, & à regulis morum deficere. Unde Divus Thomas per hanc responsonem & doctrinam rectè solvit istud argumentum, quod sibi objecerat, nempe: *Deus non est causa nisi bonorum: si autem à solo Deo voluntas moveretur, nunquam moveretur ad malum:* nam licet voluntas à solo Deo ut primà causà & generali motore, non fo-

lùm ad volitionem boni in communi, sed etiam ad volitionem bonorum particularium moveatur & applicetur: quia tamen in suo ordine, & ut secundum liberum, seipsam moveat, applicet, & determinat ad volendum hoc vel illud particulare bonum, verum, vel apparens, potest peccare, & à rectitudine divinæ motionis se subtrahere: sicut quia scriba ita movet & applicat manum pueri ad scribendum, ut tamen iste seipsum moveat & applicet, in ejus scriptione potest reperiri deformitas, ac defectus; qui non in ipsum magistrum applicantem, sed in ipsum puerum scribentem reduci debet.

Sed instat Adversarius: D. Thomas loco citato ait: *Interdum Deus specialiter movet aliquos ad aliquid determinatè volendum quod est bonum. sicut in his quos movet per gratiam:* At hoc esset falsum, si Deus non tantum ad bonum in communi, sed etiam ad omnia bona particularia voluntatem determinaret: Ergo juxta D. Thomam, Deus non prædeterminat voluntatem ad volitionem omnium bonorum particularium.

Respondeo D. Thomam illis verbis solum significare voluisse, præter motionem generalem, quâ Deus movet & applicat voluntatem, & omnes alias causas secundas, sive naturales, sive liberas, & quæ ad universalem Dei providentiam, causalitatemque pertinet; dari aliam specialem in ordine gratiæ, quæ solum ad actus supernaturales se extendit, & ad Deum ut specialem motorem & proviforem atinet, ut docet quæst. 109. art. 1. qui citatur in margine.

Ad secundum fusè respondimus in tractatu de voluntate Dei. Nunc breviter dico, quod licet Deus ut primum movens, & primum liberum, præmoveat & prædeterminet voluntatem ad operandum, hoc tamen non impedit quominus voluntas in suo ordine, & ut secundum movens ac secundum liberum, seipsam moveat & determinet: *Moveri enim ex se, non repugnat ei quod movetur ab alio,* inquit S. Thomas 1. p. qu. 109. art. 4. ad 2. Unde sicut videmus quod generatio plantæ procedit à Sole, ut primo generante & alterante, à terra verò ut à secundo generante, & dependente ab influxu corporum celestium; ita arius liberi arbitrij determinatio à Deo ut primo movente & applicante, & à voluntate creata, ut secundo libero & movente, producitur. Similiter etiam supremum dominium, quod Deus in ratione primæ causæ habet in nostros actus liberos, non impedit quod voluntas in eos habeat dominium inferius, & Deo subordinatum: quemadmodum, ut supra dicebamus, supremum Regis dominium non tollit dominium utile & inferius, quod Vassallus habet in fundum. Et ideo rectè dicit D. Thomas, quod *determinatio actionis in potestate liberi arbitrij constituitur, & quod illi remanet dominium sui actūs;* subdit tamen: *licet non ita sicut primo agenti.* Quibus verbis (quæ ex industria omisit Petrus à S. Joseph) aperte declarat, determinationem nostræ voluntatis, non ita esse in ipsius voluntatis potestate, quod non etiam descendat à supræmæ Dei potestate, illam causante: quia dominium quod habet voluntas in suos actus, non est supremum, sicut illud quod competit primo agenti. Unde idem S. Doctor qu. 3. de potentia art. 7. ad 3. ait: *Voluntas dicitur habere dominium sui actūs, non per exclusionem causæ primæ; sed quia causæ primæ non ita agit in voluntatem, ut eam de necessitate ad unum*

determinet, sicut determinat naturam; & ideo A
determinatio actus relinquatur in potestate ratio-
nis & voluntatis.

Quo etiam loco aperte docet, dominium quod
voluntas habet in suos actus liberos, non om-
nem excludere prædeterminationem, sed eam
tantum quæ est per modum naturæ, & quæ tol-
lit indifferentiam iudicij, & potentiam ad oppo-
situm: alioquin non debuisset addere illa verba,
ut eam de necessitate ad unum determinet, sed
simpliciter asserere, quod Deus voluntatem non
determinat ad unum; fuisset enim planior &
clarior sensus, ut patet: sed de hoc infra redibit
sermo.

Addo quod S. Doctor 1. p. quæst. 19. art. 3. B
ad 5. hoc statuit discrimen inter primum & se-
cundum liberum, & inter voluntatem divinam
& creatam, quod voluntas creata, cum ex se sit
contingens, oportet quod determinetur ab aliquo
exteriori ad effectum: Sed voluntas divina de-
terminat seipsam ad volitum, ad quod habet ha-
bitudinem non necessariam. Ex quo patet falsum
esse, & menti S. Doctoris planè repugnans, quod
sæpè in prædicto opusculo repetit & inculcat
Adversarius, nempe libertatem divinam & crea-
tam in eo convenire, quod sicut Deus, præcisè
ut liber est, ab alio quam à se non determinatur
ad agendum; ita creatura, quæ libera est, ita
se determinat ad agendum, ut ad hoc, salvâ
ipsius libertate, ab alio determinari non possit.

142. Instat Adversarius, & ait de ratione domini
esse, ut homo possit eligere hoc vel illud: Qui
autem est prædeterminatus, non est indifferens
ut eligat hoc vel illud: Ergo non habet domi-
nium suorum actuum. Simili discursu utitur
Suarez lib. 3. de auxili. cap. 42. num. 8. ubi ait ex
nostra sententia sequi, nunquam voluntatem
operari ut indifferentem ad plura: Nam idem
est indifferens esse, quod esse indeterminatum:
Sed voluntas nunquam operatur ut indetermi-
nata, quia semper indiget prædeterminatione,
ut nos dicimus: Ergo nunquam operatur ut in-
differens.

143. Sed isti Authores hallucinantur, eò quod non
distinguant duplicem voluntatis indifferentiam:
Alia dicitur potentialis seu suspensiva; quia
dicit carentiam seu suspensionem omnis actus:
Altera vocatur actualis & positiva, quæ volun-
tas ita actu eligit & se determinat, ut retineat
potentiam ad oppositum. Licet ergo qui est præ-
determinatus ad operandum, non sit indifferens
indifferentiæ potentiali & suspensivæ; quia præ-
determinatio, quæ est quædam divinæ actuali-
tatis participatio, tollit suspensionem volunta-
tis, & aufert ab ea (ut ita dicam) rubiginem
potentialitatis; subindeque ipsam actualitatem & per-
ficit, aliquem defectum & imperfectionem ab
ea tollendo, & ipsam reducendo de actu primo
ad secundum: semper tamen sub tali motione
prædeterminante, servat indifferentiam actuali-
lem & positivam; quia ita elicit actum ad quem
prædeterminatur, ut retineat (etiam prout stat
sub illa motione) potentiam ad oppositum, ut
antea exposuimus: unde licet tunc non habeat
dominium potentiale in actum quem elicit, ha-
bet tamen in ipsum dominium actuale, quod est
multò perfectius; adeoque prout stat sub divi-
na præmotione, est perfectiori modo libera, &
domina sui actus, quam esset antea.

144. Ex quo patet responsio ad duo argumenta pro-
posita. Ad primum enim distinguo Majorem:

A De ratione domini est ut homo possit eligere
hoc vel illud: de ratione domini potentialis,
concedo Majorem; de ratione domini actualis,
nego Majorem, sufficit enim ad tale dominium,
ut ita homo eligat unum, ut possit eligere alte-
rum. Ad secundum similiter distinguo Majorem:
Idem est indifferens esse, ac esse indetermina-
tum, indifferentiæ potentiali & suspensivæ, con-
cedo Majorem: indifferentiæ actuali & positivæ,
nego Majorem: hæc enim ultima indifferentia
importat actuale exercitium, seu determinatio-
nem voluntatis ad unum actum, cum potentia
ad negationem vel suspensionem ejus, vel ad
eliciendum actum oppositum.

B Ad tertium testimonium desumptum ex distin-
ctione 28. libri primi sententiarum, nego cum,
qui eligit ex prædeterminatione, non eligere
ex proprio iudicio: licet enim prædeterminatio
non sit proprium iudicium operantis, ipsum
tamen causat & efficit; quia eodem instanti quo
movet & determinat voluntatem ad eligendum
aliquid opus, applicat intellectum ad iudicium
practicum, quo iudicat tale opus esse hic &
nunc liberè eligendum: unde voluntas, quæ est
appetitus rationalis, ita ipsum eligit, ut tamen
ferret potestatem ipsum non eligendi; non in
sensu composito, sed diviso, sicut antea expo-
suimus. Per quod patet responsio ad confirma-
tionem.

C Præter hæc testimonia, adducit Adversarius
eadem sect. 3. num. 3. alia quibus S. Doctor do-
cet voluntatem ita se determinare ad actum, ut
ab alio agente extrinseco non determinetur, ait
enim in 2. dist. 39. qu. 1. art. 1. Ipsa potentia volun-
tatis, quantum in se est, indifferens est ad plura:
sed quod determinat exeat in hunc actum, vel
in illum, non est ab alio determinatè, sed ab ipsa
voluntate. Et qu. 3. de malo art. 3. ad 5. Voluntas
cum sit ad utrumlibet, per aliquid determinatur
ad unum, scilicet per consilium rationis, nec oportet
hoc esse per aliquid agens extrinsecum.

D His testimoniis duplex potest adhiberi respon-
sio. Prima est, quod D. Thomas in his locis lo-
quitur de determinatione voluntatis ad malum
morale, quæ non est ab alio, sed à sola volun-
tate, ut prima causa deficiente, & difformiter
ad regulas morum operante. Quod autem hæc
interpretatio sit legitima, patet tum ex titulo il-
lius articuli primò citati, in quo S. Doctor quæ-
rit, *utrum in voluntate possit esse peccatum?* tum
etiam ex argumento quod sibi objicit qu. citatà
de malo, quod est huiusmodi: *Omne quod se
habet ad utrumlibet, indiget aliquo determinan-
te, ad hoc ut exeat in actum: Sed liberum arbi-
trium hominis ad utrumlibet se habet: Ergo ad
hoc ut exeat in actum peccati, indiget quod ab
aliquo determinetur ad malum.* Unde quando
Sanctus Thomas ibidem respondet, voluntatem
à seipsa, & non ab aliquo agente extrinseco
determinari, manifestum est, ipsum loqui de de-
terminatione voluntatis ad peccatum & malum
morale.

E Secunda solutio est, quod quando D. Thomas
dicit voluntatem ab aliquo agente extrinseco
non determinari, intendit solum voluntatem
creatam à nulla causa ejusdem ordinis, seu à
nullo agente creato determinari, non tamen ex-
cludit agens increatum, quod cum sit causa ip-
sius voluntatis, inter agentia extrinseca proprie
non computatur, ut docet idem S. Doctor locis
s. 2. relatis. Item D. Bonaventura in 2. dist. 25.

qu. 5. ponit distinctionem inter hæc tria, voluntatem induci, immutari, & cogi, & dicit quod voluntas induci potest ab agente creato, mutari verò ab alio non potest, nisi ab agente creato, cogi verò ab aliquo non potest.

S. XV.

Alia argumenta solvuntur.

149. **O**BIICIT insuper Adversarius disp. 1. sect. 4. Ex D. Thoma 1. p. qu. 82. art. 2. ad 2. Movens ex necessitate causat motum, quando mobile omnino illi subditur: At nihil frequentius affecerat Thomista, quam motionem physicè prædeterminantem, perfectissimè sibi subijcere voluntatem, scilicet ut ne quoad usum quidem voluntas sibi motionem illam subijciat: Ergo motio prædeterminans de necessitate causat motum seu actum voluntatis.

150. Confirmatur primò: Idem S. Doctor ibidem qu. 83. art. 1. ad 5. docet quod dispositiones quæ sunt in voluntate non tollunt libertatem, quia subjacent iudicio rationis: Sed motio prædeterminans non subjacet iudicio rationis, nec est in potestate voluntatis eam habere, vel habitam repellere: Ergo tollit libertatem.

151. Confirmatur secundò: D. Thomas qu. 22. de verit. art. 6. in corp. ait: *Ex hoc aliquid dicitur necessarium, quod est immutabiliter determinatum ad unum*: & qu. 6. de malo art. unico docet non esse liberum, quod voluntas vitare non potest: At ratione prædeterminationis voluntas immutabiliter determinatur ad unum, actusque redditur ab ipsa inevitabilis: Ergo per illam voluntas necessitatur.

152. Confirmatur tertio: Idem S. Doctor ibidem ita necessitatem à voluntate excludit, ut velit voluntatem, etsi à Deo motam, adhuc manere indifferentem, & indeterminatam ad agendum vel non agendum, ait enim: *Cùm Deus omnia moveat secundum conditionem mobilium, ut levia sursum, & gratia deorsum, etiam voluntatem movet secundum ejus conditionem, non ut ex necessitate, sed ut indeterminatè se habentem ad multa*. Consequenter ergo rejicit eam sententiam, quæ docet voluntatem per motionem divinam determinari ad unam partem.

153. Ad objectionem respondeo, movens ex necessitate causare motum, quando ita sibi subijcit mobile, ut in eo non relinquat potentiam ad oppositum, secus verò si relinquat in mobili possibilitatem ad oppositum, eamque foveat & conservet: motio autem prædeterminans, juxta Thomistas, sic movet voluntatem ad unum, quòd relinquat possibilitatem ad oppositum; & ita licet in infinitum excedat capacitatem voluntatis, & illam quantum ad applicationem & usum efficaciter sibi subijciat, eam tamen ex necessitate non movet, sed per modum liberi, ut docet D. Thomas locis supra citatis, præsertim 1. p. qu. 83. art. 1. ad 3.

Addo quod, licet motio divina ex parte causæ in infinitum excedat capacitatem voluntatis, quia est effluxus à prima causa, & quædam divinæ omnipotentiae participatio, ex parte tamen actus & objecti ad quod terminatur, non adæquat totam voluntatis capacitatem, quia illam non movet & applicat ad universale bonum, quod est adæquatum illius objectum, sed solum ad quædam bona particularia, quæ sunt ejus objecta inadæquata & partialia: unde licet

entitativè non subdatur libero arbitrio, terminativè tamen ei subijcitur; nam actus, & objectum ad quod terminatur, voluntati omnino subduntur; quia, ut dixi, voluntas, prout subest divinæ motioni, retinet potentiam ad non eliciendum, vel suspendendum actum, ad quem movetur, & ad non eligendum seu respiciendum objectum quod profecquitur.

Ad primam confirmationem respondeo, optime dicere S. Thomam, quod qualitates, quæ subjacent iudicio rationis & voluntati, non auferunt libertatem: inde tamen non licet inferre, qualitates omnes quæ antecedunt voluntatem, & iudicio rationis non subjacent, tollere libertatem; maxime si proveniant à prima causa & radice libertatis, & ad hoc dentur, ut voluntas se liberè determinet, suamque libertatem exerceat, & de actu primo ad secundum reducat; ut variis exemplis declaravimus in tractatu de prædestinatione, exponendo concordiam libertatis cum divina providentia & prædestinatione. Unde cum motio prædeterminans sit quidam effluxus à primo libero, & à prima totius libertatis & contingentia radice (infinita scilicet divinæ voluntatis efficacia) procedat; ac liberam nostræ voluntatis determinationem, per modum causæ seu principij actualis, prioritate naturæ antecedit; licet iudicio rationis & voluntatis non subjaceat, ejus tamen libertatem non tollit, aut lædit, sed fovet, conservat, & perficit: imò repugnat, eà sublata, dari usum & exercitium actuale libertatis, ut ibidem demonstravimus. Unde

Ad secundam confirmationem dicatur, Divum Thomam solum velle, illud esse necessarium, quod est immutabiliter determinatum ad unum per modum naturæ; id est sine indifferentia objectiva iudicij, & possibilitate ad oppositum; quò pacto voluntas hæc in via determinatur ad bonum in communi, & in patria ad bonitatem divinam clarè visam; non verò si illud determinetur immutabiliter ad unum per modum liberi, seu cum indifferentia objectiva iudicij, & possibilitate ad oppositum, sicut voluntas ad suos actus liberos per divinam motionem immutabiliter determinatur. Quare idem S. Doctor qu. 6. de malo art. unico ad 3. sic ait: *Animalia bruta moventur per instinctum superioris agentis ad aliquid determinatum, secundum modum forme particularis, cujus conceptionem sequitur appetitus sensitivus: sed Deus movet quidem immutabiliter voluntatem, propter efficaciam virtutis moventis, quæ deficere non potest; sed propter naturam voluntatis motæ, quæ indifferenter se habet ad diversa, non inducitur necessitas, sed manet libertas*. Unde quando ibidem in corpore articuli docet non esse liberum quod voluntas vitare non potest, hoc intelligendum est de eo, quod voluntas vitare non potest, nec in sensu composito, nec in sensu diviso; non autem negat esse liberum, quod etsi voluntas non possit vitare in sensu composito, & potentia consequenti, potest tamen vitare in sensu diviso, & potentia antecedenti. Nam ut ipse ait in 1. ad Annibaldum supra citato: *Quamvis contrarium ejus quod est volitum à Deo, non possit stare cum voluntate divina, possibilitas tamen ad contrarium potest stare cum ea, propter contingentiam causæ mediæ: & hoc sufficit ad hoc ut effectus sit contingens, & non necessarius. Quam doctrinam & subtilem distinctionem non valens*

comprehendere Adversarius, illam irridet & sugillat, ironice exclamans: *Verum quis acutam hanc distinctionem capiat? Nam quid precor aliud est voluntatem cum omnibus praequisitis posse non operari, quam eam posse ponere carentiam operationis? Quis inter ista vel minimam distinctionem advertat? Sed, ut perbellè ait Sylvius in opusculo de primo motore, qui hanc distinctionem derident, deberent potius ignorantiam suam deslere: nam ut testatur D. Thomas qu. 6. de verit. art. 4. ad 8. hæc distinctio ita celebris est & antiqua, ut eâ urantur omnes antiqui Theologi ad conciliandam libertatem cum divina providentia & prædestinatione: Dicitur communiter (inquit) quod hæc: Deus potest non prædestinatum prædestinare, in sensu composito est falsa, in diviso vera: & ideo omnes locutiones illæ, quæ sensum compositum implicent, sunt falsæ simpliciter. Item Venerabilis Beda in axiomatibus philosophicis ex Aristotele collectis, littera O, sic habet: *Omnia futura de necessitate evenient i. Periberm. Verum est in sensu composito, non autem in sensu diviso: vel verum est ex hypothesi, non autem simpliciter.* Sicut ergo ad libertatem non requiritur, quod dum aliquis actu operatur, possit non operari in sensu composito, seu componere & conjungere carentiam operationis cum ipsa operatione (hoc enim manifestam implicat contradictionem) sed sufficit quod toto tempore quò operatur, retineat absolutam non agendi potentiam. Ita similiter nos dicimus, ad libertatem non requiri, quod voluntas cum praequisitis ad agendum, prioritate tantum causalitatis & naturæ (qualia sunt concursus prævius, & gratia prædeterminans) possit negationem actionis componere: quia cum ea quæ secundum ordinem naturæ tantum praequiruntur ad agendum, sint simul cum actu (prioritas enim naturæ est solum prioritas causalitatis & instantis à quo, non verò prioritas temporis & instantis in quo) si posset negationem actionis cum illis componere, posset non actum cum actu, & formam cum ejus carentia conjungere. Sufficit ergo ad libertatem, quod cum illis praequisitis stet simul potentia ad non operandum, seu quod voluntas, ut stat sub motione prædeterminante, retineat absolutam dissentendi vel non operandi potentiam; quamvis cum ea actualis carentia operationis simul esse non possit; ut fusè ostendimus, ac variis exemplis declaravimus in tractatu de prædestinatione, exponendo concordiam libertatis cum divina providentia & prædestinatione.*

Ad tertiam confirmationem, respondeo D. Thomam loco citato solum velle, quod cum Deus moveat voluntatem secundum ejus conditionem & naturam, ita illam movet, ut tamen ex necessitate non moveatur, sed maneat indifferens, non indifferentiâ potentiali & suspensivâ (repugnat enim voluntatem efficaciter moveri ad agendum, & tamen remanere in mera potentia, indeterminatione, ac suspensione) sed indifferentiâ actuali & positivâ: quia ita illam movet, ut sub divina motione semper retineat dissentendi potentiam, seu tendendi in alia objecta & bona particularia; & ideo dicit, quod *Deus illam movet ut indeterminatè se habentem ad multa: non dixit, ad omnia, sed ad multa, quia per divinam motionem determinatur ad unum, vel ad plura, & indeterminatè se habet ad alia.*

A. Objicit rursus Adversarius sect. 9. & 10. plura S. Thomæ testimonia, quibus asserit, nos posse resistere divinæ gratiæ, eamque repudiare. Nam quodlib. 1. art. 7. ad 2. ait: *Sic Deus movet mentem humanam ad bonum, quod tamen potest huic motioni resistere: At si motio divina prædeterminaret physicè voluntatem nostram ad opus bonum, non posset voluntas illi resistere; repugnat enim talem motionem carere effectu, seu quod voluntas illi resistat: Ergo juxta D. Thomam, motio divina non prædeterminat physicè voluntatem nostram ad bonum.*

Confirmatur: Idem S. Doctor 1. p. quæst. 62. art. 3. ad 2. dicit quod *inclinatio gratiæ non imponit necessitatem, sed habens gratiam potest eâ non uti & peccare.* Et qu. 63. art. 7. ad 3. *Quantumque (inquit) inclinatio ad bonum fuerit in supremo Angelo, tamen ei necessitatem non inducebat: unde potuit per liberum arbitrium eam non sequi.* Item 1. 2. quæst. 106. art. 2. ad 2. asserit quod *gratia novi testamenti, etsi adjuvet hominem ad non peccandum, non tamen ita confirmat in bono, ut homo peccare non possit; hoc enim pertinet ad statum gloriæ: & ideo si quis post acceptam gratiam novi testamenti peccaverit, majori poena dignus est, tanquam majoribus beneficiis ingratus, & auxiliò sibi datò non utens.* Hæc autem cum sententia prædeterminationis physicæ minimè coherere videntur: Tum quia gratia physicè prædeterminans videtur imponere necessitatem ad bonum, subindeque reddere voluntatem impeccabilem: Tum etiam, quia voluntas non potest illà uti, cum illa non subdatur libero arbitrio, quantum ad efficaciam & usum, sed potius illud sibi subjiciat & applicet ad operandum: Ergo hæc sententia à mente & doctrina S. Thomæ penitus aliena videtur.

Confirmatur ampliùs: Idem Doctor Angelicus 1. 2. qu. 68. art. 1. agens de donis Spiritus Sancti, docet hominem per illa rectè disponi, ut efficiatur promptè mobilis ab inspiratione divina, seu ut bene sequatur instinctum Spiritus Sancti: Si autem quando homo movetur efficaciter ad aliquem actum, ista motio adeò potens est, ut ex se omnem quantumlibet intensam passivam resistentiam superet, ut quid opus est dona quædam & supernaturalia subsidia, quibus disponatur ad faciliùs sequendam inspirationem divinam, ipsi infundi? Quasi verò agentia creata egeant aliquâ præparatione ad ea faciendâ, quæ non possunt non agere, etiam si nulla talis præparatio adsit? Sanè risu dignus ille foret, qui supponens hominem, postquam solâ visione Dei, non possit Deum non diligere, exigeret nihilominus præviâ quandam præparationem, quâ homo Deum videns, faciliùs se fieret moveri ad ejusmodi amorem. Neque minus ridendus esset S. Doctor, si existimans hominem, solâ gratiâ efficaci postquam in illius voluntate, non posse non consentire illius præmotioni, adhuc exigeret magnum illum apparatus donorum Spiritus Sancti, tanquam præviâ dispositionem necessariam ad consensum cum majori facilitate edendum. Ita Petrus à S. Joseph disp. 1. sect. 9.

Verum hæc nullius sunt ponderis, & facile dilui possunt. Ad argumentum ergo respondeo, hominem cuicumque motioni divinæ posse resistere seu dissentire; cum hoc tamen discrimine, quod motioni purè excitanti, & præbenti auxilium tantum sufficiens, homo potest resistere

pagina 267.

157.

158.

159.

160.

eam in sensu composito, quam diviso, & non A
solum potentia antecedenti, sed etiam consequenti; imò de facto sæpè voluntas huic motioni resistit, eamque abjicit ac repudiat, seu privat effectu ad quem ultimò ordinatur: motioni verò physicè præveniēti, & præbenti efficaci auxilium, voluntas nunquam de facto resistit, nec potest illi resistere in sensu composito, & potentia consequenti, sed solum potentia antecedenti, & in sensu diviso. Quare S. Thomas in hac quæst. 10. art. 4. ad 3. *Si Deus (inquit) movet voluntatem ad aliquid, impossibile est poni quod voluntas ad illud non moveatur, non tamen est impossibile simpliciter.* Et qu. 112. ar. 3. in corp. *Si ex intentione Dei moventis est, quod homo, B* cuius cor movet, gratiam consequatur, infallibiliter eam consequitur. Item quodlib. 12. ar. 3. docet quod prædestinatio habet certitudinem ex parte scientiæ Dei, quæ non potest falli. & ex parte voluntatis divinæ, cui non potest aliquid resistere. Unde potest fieri hoc argumentum in favorem nostræ sententiæ. Non solum S. Thomas, sed etiam Scriptura, Concilia, & SS. Patres, interdum asserunt nos divinæ voluntati, vel Spiritui Sancto, & motioni ejus posse resistere, & interdum ipsi de facto resisti; ut patet Actor. 6. *Vos semper Spiritui Sancto resististis:* Et in Concilio Senonensi dicitur, *non tale esse Dei auxilium, cui resisti non possit:* Item Innocentius X. in nova constitutione hanc propositionem tanquam hæreticam proscripsit: *Interiori gratia in statu naturæ lapsæ nunquam resistitur.* Aliunde verò eadem Scriptura sæpè asserit neminem resistere voluntati Dei, ut Genes. 30. *Et her. 13. ad Roman. 9. & D. Augustinus frequenter docet gratiam à nullo duro corde respici, eamque invictissimè, insuperabiliter, & indeclinabiliter movere voluntatem:* Item D. Thomas ait, quod si Deus movet voluntatem ad aliquid, impossibile est poni quod voluntas ad illud non moveatur. Ut ergo hæc testimonia inter se concilientur, duplex motio admittenda est, una moraliter tantum excitans, vel præbens auxilium tantum sufficiens, cui voluntas potest resistere, & de facto resistit; altera physicè præveniēns, & præbens auxilium efficacem, cui nunquam resistitur: vel recurrendum est ad distinctionem sensus compositi & divisi, seu potentiæ antecedentis & consequentis; & dicendum voluntatem posse resistere divinæ motioni, potentiæ antecedenti, & in sensu diviso, non tamen potentiæ consequenti, & in sensu composito.

Ad quod, si argumentum desumptum ex possibilitate resistendi gratiæ, esset efficax, non tantum militaret contra gratiam prædeterminantem, sed etiam contra gratiam congruam: Suarez enim lib. 5. de auxil. cap. 39. docet gratiæ congruæ, ut tali, nunquam resisti; quia sub hac formalitate est efficax, & infallibiliter infert consensum.

161. Ad primam confirmationem respondeo D. Thomam locis citatis expressè loqui de gratia sanctificante, quæ cum habeat rationem habitus & formæ permanentis, libero arbitrio subditur, quantum ad usum; habitibus enim utimur quando volumus: quare illa in statu viæ non ita confirmat hominem in bono, ut peccare non possit; sed hoc pertinet ad statum patriæ, in quo erit consummata per claram Dei visionem, & amorem beatificum. Cæterum gratia actualis, cum detur per modum motionis

& impulsus, nec habeat rationem habitus, sed auxilij transeuntis, non subditur libero arbitrio quantum ad efficaciam & usum, sed potius illud sibi potenter & suaviter subijcit, movendo & applicando ipsum conformiter ad ejus naturam & conditionem, nimirum sub indifferentia objectiva judicij, & relinquendo potentiam ad oppositum: unde licet illa efficaciter & infallibiliter determinet voluntatem ad bonum, non tamen infert ipsi violentiam, nec abolet, sed adolet liberum arbitrium, ut ait Prosper sent. 51. in resp. ad cap. Gallorum: *Attingit enim à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter, ut dicitur Sapient. 8.* Et idè rectè dixit S. Thomas hæc qu. 10. art. 4. Deum ita movere voluntatem nostram, ut non ex necessitate illam ad unum determinet. Quibus verbis tantum abest quod sententiam nostram proscribat, ut existimant Adversarij, quin potius apertè illi favet: nam sicut ille qui diceret: Petrus non currit velociter: non negaret illum currere, sed solum currere tali modo, id est properè & cum velocitate; ita similiter S. Doctor asserens Deum non determinare ex necessitate voluntatem ad unum, non negat prædeterminationem voluntatis ad unum, sed potius illam statuit & firmat, solumque necessitatem absolutam libertati contrariam ab illa excludit, & per eam induci negat. Unde, ut supra §. 2. vidimus, Damascenum asserentem Deum ea quæ sunt à nobis prænocere, non tamen prædeterminare, ita exponendum esse dicit, ut intelligatur, ea quæ sunt in nobis, divinæ determinationi non esse subjecta, quasi ab ea necessitatem accipientia.

Ad secundam confirmationem dicendum, quod licet motio prædeterminans sit efficacissima, & adeò potens ut omnem voluntatis resistantiam sine ulla planè difficultate superet, nihilominus rectè docet D. Thomas, ponenda esse in homine dona Spiritus Sancti, quibus disponatur ad promptè & faciliter sequendam motionem divinam, ut discurret idem S. Doctor 2. 2. qu. 23. ar. 2. his verbis: *Oportet quòd sic voluntas moveatur à Spiritu Sancto, quòd etiam ipsa sit efficiens actum suum. Nullus autem actus perfectè producit ab aliqua potentia activa, nisi sit ei connaturalis per aliquam formam, quæ sit principium actionis: unde Deus, qui omnia movet ad debitos fines, singulis rebus inducit formas, per quas inclinatur ad fines sibi præstitutos à Deo: & secundum hoc disponit omnia suaviter, ut dicitur Sapient. 8. Nisi ergo aliqua forma superadderetur naturali potentia, per quam inclinaretur ad dilectionis actum, esset actus iste imperfectior actibus naturalibus, & actibus aliarum virtutum, nec esset facilis & delectabilis.... Unde necesse est quòd ad actum charitatis in nobis existat aliqua habitualis forma superaddita potentia naturali, inclinans ipsam ad charitatis actum, & faciens eam promptè & delectabiliter operari.* Quod D. Thomas dixit de habitu charitatis, idem cum proportionè dicendum est de donis Spiritus Sancti, qui sunt quidam habitus infusi, quibus homo perficitur ad promptè obediendum Spiritui Sancto, ut ait idem S. Doctor infra qu. 68. ar. 3. Licet enim Spiritus Sanctus possit sine ulla planè difficultate & resistantia movere mentem hominis ad quodcumque voluerit (habet enim) inquit Augustinus, cordium inclinandorum omnipotentissimam potestatem, magisque in potestate voluntates hominum, quam ipsi homines) ni

nes) nihilominus quia mens hominis non est solum mota à Spiritu Sancto, sed etiam seipsam movet, actus supernaturales eliciendo, ut suaviter & connaturaliter moveatur, debet donis Spiritus Sancti perfici. Unde S. Thomas loco proxime citato sibi hoc argumentum objicit: *Dona Spiritus Sancti perficiunt hominem, secundum quod agitur à Spiritu Dei: Sed in quantum homo agitur à Spiritu Dei, se habet quodammodo ut instrumentum respectu eius; non autem convenit ut instrumentum perficiatur per habitum, sed principale agens: Ergo dona Spiritus Sancti non sunt habitus.* Cui argumento sic respondet: *Ad secundum dicendum; quod ratio illa procedit de instrumento cuius non est agere, sed solum agere: tale autem instrumentum non est homo, sed sic agitur à Spiritu Sancto, quod etiam agit, in quantum est liberi arbitrii, unde indiget habitu.*

Potestque hæc responsio & doctrina confirmari ex eo quod in Christo, & in Beatis sunt dona Spiritus Sancti, ut de Christo docet S. Thomas 3. p. qu. 7. art. 5. & de Beatis 1. 2. qu. 68. art. 6. & tamen certum est quod Christus, & Beati, nec resistunt, nec resistere possunt Spiritui Sancto, seu non consentire ejus motioni, alioquin peccare possent: Ergo ex eo quod voluntas nostra non possit resistere in sensu composito, seu potentia consequenti, gratiæ prædeterminanti, non rectè inferat Adversarius, inutiliter poni in anima magnum illum apparatus donorum Spiritus Sancti. Quod potest etiam exemplo quo ipse utitur declarari. Nam certum est ex clara Dei visione necessariò dimanare amorem beatificum, & Beatos, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium, ad diligendum Deum necessitari; & tamen hoc non obstante ponitur habitus charitatis in ipsorum voluntate, ut faciat illam connaturaliter & delectabiliter operari: Ergo à fortiori in nobis viatoribus ponendi sunt habitus infusi, & dona Spiritus Sancti, ut promptè, delectabiliter, & connaturaliter operemur, quamvis illius motio ita sit potens & efficax, ut omnem voluntatis nostræ resistantiam superet, & effectum quem intendit, infallibiliter inferat.

Alia Adversarii argumenta futilia sunt, nec indigent solutione: supponunt enim & non probant, gratiam prædeterminantem necessitare voluntatem, illaque semel positâ in voluntate, ipsam non posse non agere, aut illi dissentire, vel actum oppositum ponere, aut eâ non uti: quæ omnia, ut patet ex jam dictis, à mente, & doctrina Thomistarum penitus aliena sunt, imò ab ipsis damnantur tanquam hæretica. Unde iste Author inutiliter laboravit, & oleum ac operam lustravit, dum ex illis falsis principiis, aut ex perverfa ac erronea, quam sibi finxit, vel ex Neoterico- rum fontibus hausit, sensus compositi & divisi intelligentiâ, tot argumenta multiplicavit.

Mitto etiam ea quæ objicit contra prædeterminationem ad materiale peccati, seu ad entitatem quæ malitiæ morali subternitur: quia in tractatu de voluntate Dei hæc difficultas exactè discussa est. Argumenta verò quæ procedunt ex læsione libertatis, in tractatu de prædestinatione plenissimè & clarissimè soluta sunt, agendo de concordia libertatis cum divina providentiâ & prædestinatione. Quare solum hic restat diluendum quod objicit Adversarius sect. 12. nempe antiquiores & præstantiores D. Thomæ discipulos, ut Capreolum, Ferrariensem, Caietanum, Sorum, physicam prædeterminationem excludere; ac breviter demonstrandum quatuor illos Doctores, qui Thomistarum principes merito possunt appellari, apertissimè nostræ favere sententiæ. Unde sit

S. XVI.

Ostenditur antiquiores Thomistas docuisse prædeterminationem physicam.

Vix potest revocari in dubium, an Capreolus & Ferrariensis, antiquissimi D. Thomæ Discipuli, admiserint prædeterminationem physicam. Id enim in primis de Ferrariensi fatetur Suarez lib. 3. de auxil. cap. 29. num. 4. & manifestum est ex verbis sequentibus quæ ibidem habet: *Circa hanc propositionem: superius agens dat inferiori agenti virtutem per quam agit, vel conservat eam, vel applicat ad agendum: advertendum ex doctrina D. Thomæ de potentia qu. 3. art. 7. quod duplex vis ad agendum rebus creatis inest dum agunt, una est forma habens esse firmum & ratum in natura, per quam agunt tanquam propria & naturali virtute; alia est vis, quæ est intentio sola virtutis divina, habens esse incompletum per modum quò colores sunt in aère, & virtus artis in instrumento: & ista vis non convenit rebus, nisi quando actualiter operantur & agunt, tanquam divina virtutis instrumenta; sicut & virtus artis non remanet in instrumento, nisi quando ipso utitur artifex ad operationem artis. Deus ergo dat rebus naturalibus utramque virtutem, sed secundam tantum illis communicat dum eas ad operationem applicat: idè dixit S. Thomas, quod superius agens dat inferiori agenti virtutem per quam agit, & conservat eam, quod pertinet ad primam virtutem, vel applicat ad agendum, quod per secundam efficitur.* Quo nihil clarius & expressius in favorem nostræ sententiæ dici potest: nomine enim physica prædeterminationis nihil aliud intelligimus, quam virtutem quandam fluentem & transientem, ac se habentem per modum motionis & impulsus, quam Deus tribuit & efficit secundis prius natura quam operentur, & quæ mediante eas ad determinatos actus eliciendos applicat, subindeque physicè præmoverit ac prædeterminat.

Hanc etiam vim applicantem causas secundas ad agendum agnovit Capreolus in 2. dist. 1. qu. 2. ubi eandem doctrinam tradit, & articulum 7. supra citatum ex D. Thomæ qu. 3. de potentia ferè de verbo ad verbum transcribit. Similiter dist. 28. ad 12. ait: *Voluntas non causat, nisi applicata, & quasi instrumentaliter mota à Deo.* Unde Conimbricenses loco supra paragrapho 3. relato, apertè fatentur, D. Thomam, Capreolum, & Ferrariensem, pro nostrâ stare sententiâ, dicunt enim: *Circa modum quò Deus cum causis secundis ad earum operationes & effectus concurrat, se offert celebris opinio D. Thomæ, CAPREOLI, FERRARIENSIS, &c.* Item Conradus antiquus Thomista 1. 2. super qu. 109. art. 9. motionem divinam ponit conservativam & applicativam ad operandum: & super qu. 112. artic. 3. versic. *Nota secundo, eandem doctrinam explicat.* Unde solum potest esse dubitatio de mente Caietani, & Dominici Soto, clarissimorum Thomistarum, Caietanus enim 1. p. qu. 19. art. 8. ait: *Cum dicitur causam secundam moveri à prima; hoc intelligendum est, non de motione prævia, sed de motione intrinsecâ co-*

64

162

163

164

Disp. 8.

Disp. 6. art. 11. ultimo.

perativa propria actioni. Et addit sensum esse puerilem, si quis putet esse aliquam durationem nature, in cuius primo instanti causa prima respiciat effectum, & in secundo secunda. Soto verò lib. 1. de natura & gratia cap. 15. docere videtur assensum liberi arbitrii esse causam cur gratia in uno sit efficax, non verò in altero: subindeque eam non prædeterminare liberum arbitrium, sed ipsius potius consensum & determinationem expectare.

165. Nihilominus isti etiam Authores satis clarè docent nostram sententiam. Nam Caietanus 1. p. qu. 45. art. 5. §. Ad Durandum, refert & approbat doctrinam D. Thomæ qu. 3. de potentia art. 7. ubi dicitur quod nulla causa potest agere nisi à Deo mota & applicata: quo loco S. Doctor, ut confessus est ipse Suarez lib. 1. de concursu Dei cap. 11. docuit præmotionem physicam. Item 1. p. quæst. 115. art. 6. §. Ad evidentiam, dicit quod nunquam agentia inferiora coagunt cælo, nisi patiuntur simul à cælo. Et rationem statim affert: Quoniam (inquit) non movent, nisi mota. Et propter eandem rationem, statim subdit: Prius naturaliter est, corpora inferiora pati & moveri à superioribus, quam coagere illis. Cùm ergo passim doceat, nullam causam secundam posse agere, nisi motam à Deo; & insuper 1. 2. qu. 80. art. dicat quod quamvis Deus sine me posset causare illum actum qui est meus, non potest tamen esse causa quare illum actum eliciam, nisi me moveat ad illum eliciendum: manifestum est, juxta hujus Authoris principia, causas secundas, prius naturam quam Deo cooperentur, ab illo pati, seu influxum aliquem prævium ab ipso recipere, quod est eas physicè præmoveri. Denique doctissimus ille Cardinalis loco supra §. 9. relato, & 2. 2. qu. 172. art. 2. §. ad 2. luculenter declarat, motionem divinæ gratiæ esse ab intrinseco efficacem, & infallibiliter movere cor hominis, quò vult, & quando vult, juxta illud Proverb. 21. Cor Regis in manu Domini, quocumque voluerit, vertet illud. Gratia autem ab intrinseco efficax, physicè prædeterminat liberum arbitrium, non verò ejus determinationem expectat, ut supra ostendimus: Ergo juxta doctrinam Caietani admittenda est physica prædeterminatio, non solum in ordine naturæ, sed etiam in ordine gratiæ.

166. Nec obstat locus adductus in contrarium: ibi enim non intendit negare prævium influxum causæ primæ in secundam, quantum ad hoc quod prima applicet, & conjungat virtutem causæ secundæ effectui, sed negat solum illum influxum, quò Deus præbeat totam virtutem causæ secundæ: ita quod illa operetur præcisè ut mota, & tanquam instrumentum propriè dictum, sicut baculus operatur ut motus à manu: hoc enim esset auferre à causis secundis proprias virtutes operativas, quibus cooperantur causæ primæ, & ratione quarum ipsis causæ prima cooperatur. Sic autem intelligendum esse Caietani, constat ex ipsius verbis; subdit enim ibidem §. etiam quidam: Non enim causa secunda movet, ob hoc præcisè quia movetur, sed etiam ex virtute propria. Quibus verbis, & aliis quæ ibidem subjicit, & quæ brevitatis causâ prætermitto, apertè declarat se non negare omnem motionem præviam causæ primæ, sed eam duntaxat, quæ præbeat totam virtutem agendi, & cooperationem causæ secundæ excludat, sive quæ sit prior operatione causæ

A secunda, non solum prioritate causalitatis & instantis à quo, sed etiam prioritate durationis & instantis in quo. Sed quid hæc ad præmotionem physicam quam docent Thomistæ? Quis illorum dixit aut somniavit, eam esse totam rationem agendi, & concursum seu cooperationem causæ secundæ excludere, vel ejus actionem & effectum, nedum prioritate causalitatis & instantis à quo, sed etiam prioritate durationis & instantis in quo præcedere?

167. Quod verò subdit Caietanus, nullam esse durationem naturæ, in qua prius causa prima respiciat effectum causæ secundæ, & postea secunda, verissimum est, quia effectus, producendus simul respicitur & attingitur à prima & secunda causa: sed cum hoc fiat, quod ipsa causa secunda debeat prius moveri & applicari ad operandum: si enim causa prima prius naturam produceret effectus causæ secundæ, præsertim prioritate instantis in quo, causa secunda nihil produceret, sed ejus influxus inveniret effectum productum. Quod autem hæc sit vera mens Caietani, patet ex eo quod in illo articulo impugnat doctrinam Scoti, qui lib. 1. sent. dist. 8. dixerat quod nulla causa secunda causat, nisi primam concausante causam ejus, & hoc prius naturaliter, quam ipsa causa proxima causet. Quod tanquam absurdum, & faciens sensum puerilem, meritò rejicit Caietanus; non tamen negat, nec negare potuit, nisi apertè contradicendo doctrinam D. Thomæ, Dei concursum esse priorem prioritate naturæ, & instantis à quo, operatione causæ secundæ: id enim expressè docet S. Thomas locis supra à nobis relatis. Quibus addi potest quod idem S. Doctor dicit 1. p. qu. 82. art. 3. ad 2. probans intellectum esse priorem voluntate, sicut activum passivò, quia intellectus per bonum cognitum movet voluntatem: ex quo patet, secundum D. Thomam, illud quod movet aliud, debere esse prius eò quod movetur, sicut activum passivò: Sed concursus divinus movet voluntatem, & omnes causas secundas: Ergo debet esse prior omni actione creaturarum, prioritate saltem causalitatis & naturæ. Verba S. Doctoris sunt: Illud quod est prius simpliciter, & secundum naturam ordinem, est perfectius: sic enim actus est prior potentia. Et hoc modo intellectus est prior voluntate, sicut motum mobilis, & activum passivò: bonum enim intellectum movet voluntatem. Quod clarè etiam expressit 1. 2. qu. 113. art. 8. ubi sic habet: In quolibet motu naturali primum est motio ipsius moventis, secundum autem est dispositio materiae, sive motus ipsius mobilis, ultimum verò est finis vel terminus motus ad quem terminatur motus moventis. Quod eisdem ferè verbis dixerat art. 6. ejusdem quæstionis. Et ratio est evidens: Omnis enim causa est prior naturam suo effectui: Sed motus moventis est causa motus mobilis: Ergo motum mobilis, prioritate naturæ antecedit. Neque possunt ista intelligi de prioritate perfectionis & dignitatis: quia S. Thomas expressè loquitur de prioritate causalitatis & naturæ: ait enim: Illud quod est prius simpliciter & secundum naturam ordinem, &c. Et 1. 2. art. 8. citato probat motum liberi arbitrii in Deum esse priorem motu liberi arbitrii in peccatum, & istum similiter consecutione gratiæ: quod non nisi de prioritate naturæ & causalitatis intelligi potest, ut constat. Unde 1. contra Gent. cap. 13. sic ait: In moventibus & motis ordinatis, quo-

rum unum per ordinem movetur ab alio, primum est CAUSA MOVENDI omnibus aliis. Et lib. 3. cap. 149. *Motio moventis precedit motum mobilis RATIONE ET CAUSA.* Motionem ergo præviam prioritare causalitatis & natura admittit D. Thomas, & non purè simultaneam & concomitantem. Unde si Caietanus eam negaret, apertè S. Doctore contradiceret, quod de illo existimandum non est, sed potius dicendum, ipsum excludere tantum motionem præviam, quæ sit tota ratio agendi, & tollat cooperationem causæ secundæ, vel quæ sit prior non solum prioritare natura & instantis à quo, sed etiam prioritare durationis & instantis in quo.

169. Quantum verò ad Dominicum Soto, quem B Adversarij primæ magnitudinis Thomistam appellant, adhuc evidentiùs est, ipsum stare pro nostra sententia, & physicam præmotionem docere. Nam libro citato de natura & gratia cap. 16. sic ait: *Dum liberè moveor, possum in sensu diviso non agere, & tunc cessabit concursus Dei, tamen si in sensu composito contra se invicem pugnent, Deum agere erga me actione illà, & me non agere.* Quæ de nulla motione, nisi physica & per se efficaci, intelligi possunt: non enim repugnat quod motio, quæ dependet quoad suam efficaciam à consensu liberi arbitrij, & quantum est de se, est solum indifferens, sit in libero arbitrio, & quod eà libertas non utatur. Nec dicas cum Petro à S. Joseph, istud explicandum esse de motione simultanea, quam repugnat esse, nisi etiam simul voluntas concurrat: se enim loqui de concursu prævio expressè indicat Soto, dum ibidem addit: *Non est dubium quin concursus Dei comitetur, ut aiunt, actionem, & sit nihilominus cuicumque causa secunda requisitus ad agendum, imò verò & NATURA PRÆREQUISITVS.* Et rursus, loquens de actibus nostris liberis, ait: *Non priùs tempore à Deo quam à nobis, sed simul à Deo & à nobis fiunt, ab eo tamen prius NATURA.* Denique cap. 18. agens de concursu Dei ad actus malos & peccaminosos, hæc scribit: *Haud equidem differunt Theologi, entitatis (ita vocant) quæ est peccatum, Deum esse causam, eò efficien- ti genere quò cuncta animantia & inanima ad suas naturales actiones permovet.* Quæ verba non possunt intelligi nisi de præmotione physica, cum agentia naturalia & rationis expertia motionis moralis capacia non sint. Nemo igitur (nisi velit tenebras Soli offundere, & ut aiunt, in meridie cæcutire) potest revocare in dubium, Dominicum Soto docuisse concursum prævium, seu physicam præmotionem, in ipsis libris de natura & gratia, quos in Concilio Tridentino edidit, & Patribus in sexta & septima Synodo collectis dicavit. Qui libri fuere cum laude à Legatis Concilij approbati; imò & ipse Soto, ob insignem in propaganda fide, fugandisque Hæreticis ardorem, illustri meruit stemmate à Tridentini Patribus, donari, flammæ scilicet è duarum manuum conjunctione erumpentis, cum hac Epigraphe: *FIDES QUÆ PER DILECTIONEM OPERATUR.*

170. Nec quempiam movere debet, quod idem Author eodem libro 1. de natura & gratia cap. 15. docere videtur, liberi arbitrij consensum esse causam cur gratia sit efficax in uno, non verò in altero. Nam ipsemet in fine commentariorum super lib. 4. sententiarum, id exponit de causa solum materiali & dispositiva, & ait: *Quamvis Tom. III.*

A. causa prior efficiens quæ nos convertit. sit motio Dei præveniens, tamen dispositio materialis (quæ hoc modo dicitur causa) est assensio nostra. Sicuti causa efficiens præveniens cur fenestra aperiat, est aer intrans, & causa materialis cur aer intrans, est quia fenestra aperitur.

DISPUTATIO VII.

De Fruitione.

Ad quæstionem 11. Divi Thomæ.

POSTQUAM D. Thomas egit de motivo voluntatis, & modo quò movetur, prosequitur tractatum de actibus humanis, & differit priùs de fruitione, quàm de intentione; qui ordo videtur præposterus, sed necessariò commutatus: cum enim finis possit considerari dupliciter, primò absolute & secundum se, secundò ut est terminus alicujus in ipsum relati; & tam simplex volitio, quàm fruitio, attingat illum sub prima ratione, intentio verò sub posteriori; priùs videtur agendum de simplici volitione & fruitione, quàm de intentione, utpote habente objectum minus simplex, & minus absolutum. Pauca autem circa hunc actum occurrunt dicenda: unde sit

ARTICVLVS VNICVS.

Quid sit Fruitio?

S. I.

Quibusdam præmissis, referuntur sententia, & vera eligitur.

D PRO resolutione hujus difficultatis, nota ad fruendum quacumque re, hæc tria esse necessaria, amare, possidere, & gaudere, seu delectari: nam si quis amat, & nullo modo possidet, desiderare poterit, sed non frui: item qui amat & possidet, si non delectatur, non fruitur; qui enim v. g. sumit potionem amaram quam appetebat, non fruitur, quia ex ejus sumptione nullam percipit delectationem. Quæritur ergo, in quonam ex his tribus formaliter & essentialiter consistat fruitio, an in possessione objecti concupiti, vel in ejus amore, aut in gaudio seu delectatione quæ ex illius amore & possessione resultat?

Soto in 4. dist. 49. quæst. 2. art. 4. loquens de fruitione Beatorum, dixit esse ipsam consecutionem objecti beatifici, quæ sit per claram Dei visionem, atque adeò esse actum ab intellectu elicatum; ad voluntatem autem pertinere solum per modum objecti. Favet Augustinus libro de moribus Eccl. cap. 3. ubi sic ait: *Quid est aliud frui, quàm præsto habere quod diligis?* Scotus verò in 1. dist. 1. qu. 3. docet fruitionem essentialiter in amore consistere, propter verba ejusdem Augustini 1. de doct. Christ. cap. 4. dicentis: *Frui est amore inhaerere alicui rei propter seipsam.* Caietanus autem, Capreolus, & alij Thomistæ existimant fruitionem formaliter in gaudio seu delectatione sitam esse, sequi tamen ex amore & præsentia rei amata.